

Kari-Pekka Autio

Ihmishahmoisia petoja ja ympäristönsä uhreja
Väkivalta Helsingin johtavissa sanomalehdissä 1894-1899

Suomen historian pro gradu
Syksy 2002
Jyväskylän yliopisto
Historian ja etnologian laitos

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta HUMANISTINEN	Laitos Historian ja etnologian laitos
Tekijä Autio, Kari-Pekka	
Työn nimi Ihmishahmoisia petoja ja ympäristönsä uhreja. Väkivalta Helsingin johtavissa sanomalehdissä 1894-1899.	
Oppiaine Suomen historia	Työn laji Pro gradu
Aika syksy 2002	Sivumäärä 121+liitteet
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Tutkimuksessa on selvitetty kolmen merkittävän helsinkiläisen sanomalehden, Hufvudstadsbladetin, Päivälehdin ja Uuden Suomettaren suhtautumista väkivaltaan 1800-luvun viimeisinä vuosina. Keskeiset kysymykset liittyvät väkivallan syihin, tekojen ja niiden suorittaneiden kuvaamistapaan ja väkivallan ehkäisemiskeinoin. Aineisto on koostunut toisaalta kyseisten lehtien väkivaltautuisista, mutta myös pääkirjoituksista ja muista kantaaottavista teksteistä. Kaikkiaan alkuperäisaineistoon on kuulunut yli 3 300 sanomalehtikirjoitusta. Tästä huolimatta tarkastelutapa on enemmän laadullinen eikä määrällinen. Tutkimuskirjallisuutena on hyödynnetty etupäässä aate-, sosiaali- ja lehdistöhistoriallisia teoksia ja artikkeleita.</p> <p>Väkivalta liitettiin sanomalehdistössä osaksi laajempaa yhteiskunnallista viitekehystä ja muuta sopimattomaksi koettua käyttäytymistä. Tärkeimmät syyt väkivaltaan olivat sosiaalisia, kulttuurisia, biologisia tai yksilöllisten vaikuttajien aiheuttamia. Tekijä kuvattiin lehdissä eri tavoin teon vakavuudesta riippuen. Tahallisten murhien ja puolustuskyvyttömiin kohdistuneiden väkivallantekojen yhteydessä suhtautuminen oli ankarampaa kuin lievempien pahoinpitelyjen ja juovuspäissä tapahtuneiden tappojen kohdalla. Tekijä oli tapauksesta riippuen julma peto tai olosuhteidensa vanki. Hyviä väkivallan ehkäisemiskeinoja olivat sanomalehtien mielestä valvonnan tiukentaminen, alkoholisaännösten kiristäminen, kansan sivistystason ja sosiaalisen aseman parantaminen.</p> <p>Sanomalehtien väkivalta-aiheisiin näkemykset olivat osaltaan riippuvaisia lehtien taustavoimista. Vanhasuomalaiselle Uudelle Suomettarelle väkivalta oli osoitus perinteisten ja kristillisten arvojen laiminlyömisestä, liberaalille Hufvudstadsbladetille työväenluokan villiintymisestä ja yhteiskuntasiteiden hölyntymisestä. Nuorsuomalainen Päivälehti piti yhteiskunnallisia uudistuksia välttämättöminä ja korosti sivistyksen merkitystä väkivallan torjunnassa. Lehtien välillä oli eroja, mutta myös yhteisiä nimittäjiä. Yhtä lailla suhtautumiseen vaikuttivat eri kirjoituslajien vaihtelut. Uutisteksteissä väkivaltaa ei liitetty yhtä laajaan kontekstiin kuin kantaaottavassa aineistossa. Väkivalttaan ei kuitenkaan suhtauduttu missään hyväksyvän myönteisesti, sillä se oli vakava asia niin kuin nykyään.</p>	
Asiasanat väkivalta, sanomalehdistö, rikollisuus, historia, mielipide, syyllinen, yhteiskunta, alkoholi, tiedonvälitys	
Säilytyspaikka	
Muita tietoja	

SISÄLLYS:

1. Johdanto	1
1.1. Tutkimustehtävä	1
1.2. Lähteet ja tutkimuskirjallisuus	8
1.2.1. Tutkimuskirjallisuus	8
1.2.2. Alkuperäislähteet	12
2. Sanomalehtien käsitys väkivallan syistä	24
2.1. Sosiaaliset tekijät	25
2.1.1. Alkoholi	25
2.1.2. Yhteiskunnalliset syyt	33
2.1.3. Joukkovoimat	39
2.2. Kulttuuriset tekijät	41
2.2.1. Kansan sivistystaso ja huono kasvat	41
2.2.2. Kansan huonot tavat ja tottumukset	46
2.2.3. Kansanluonne	49
2.3. Biologiset tekijät	51
2.4. Muita syitä	54
2.5. Kaikkien osatekijöiden keskinäisestä yhteydestä	61
3. Väkivaltarikollisiin suhtautuminen sanomalehtien kirjoittelussa	63
3.1. Tekoihin suhtautuminen ja kielenkäyttö	63
3.1.1. Millainen teko?	63
3.1.2. Millainen tekijä?	68
3.2. Hoito vai rangaistus?	74
4. Sanomalehtien aseet väkivallan ehkäisemiseksi	82
4.1. Alkoholin kulutuksen vähentäminen	82
4.2. Kansan sivistystason ja kasvatuksen parantaminen	88
4.3. Tiukempaa järjestystä	93
4.4. Sosiaalisten olojen parantaminen	99
5. Johtopäätöksiä	105
LÄHTEET	114
LIITTEET	

1. Johdanto

1.1. Tutkimustehtävä

Väkivaltaa on määritelty monin tavoin. Määritelmät ovat olleet osittain riippuvaisia määrittelijän edustamasta tieteenalasta tai muista taustoista. Ne ovat olleet osittain myös aikaan sidottuja. Oikeustieteilijöiden määritelmät¹, psykologian ja muiden käyttäytymistieteiden edustajien määritelmät², filosofien esittämät tulkinnat³ jne. poikkeavat toisistaan merkittävästi. Yhteistä näille kaikille on teon vastenmielisyys uhrin kannalta. Historiantutkimuksessa väkivallan käsitteen yleispätevä määrittely on jäänyt vähemmälle.⁴ Tässä työssä pyritään suureksi osaksi menemään sen mukaan, mikä alkuperäislähteistössä miellettiin väkivallaksi. Tarkastelussa rajoitutaan kuitenkin ihmisten väliseen väkivaltaan. Eläinräökkäys jätetään tarkastelun ulkopuolelle, vaikka sitä

¹ Vuoden 1894 rikoslaissa väkivallaksi miellettiin ihmisen fyysisen toiminnan tuloksen kanssaihmiselle aiheuttama terveydellinen tai henkeen kohdistunut vahinko, joka oli tehty tahallaan tai tuottamuksellisesti. Samoin väkivaltaa oli yhteiskuntaa tai julkista toimijaa vastaan tehty ilkityö (oma tulkinta asiasta). Vuonna 1919 ilmestyneessä Tietosanakirjassa lakitieteen kandidaatti, oikeussihteeri Kustavi Kahla määritteli väkivallan seuraavasti: "Väkivallan eli ruumiillisen voiman käyttäminen jonkun henkilön vastustuksen murtamiseksi on uhkauksen ohella rikoslaissa mainittu useiden rikosten tekotapana. Tällaisia rikoksia ovat pakottaminen, ihmis- ja naisryöstö, väkisinmakaaminen, ryöstö, virkatoimessa olevan virkamiehen vastustaminen." (Tietosanakirja 1919, s. 1630). Määritelmässä ei siis mainita henkeen kohdistuneista rikoksista mitään. Tätä nykyä juridisesta kielenkäytöstä on vaikea löytää yksiselitteistä määritelmää väkivallalle. Kuvaava on Ari-Matti Nuutilan esittelemä rikoslajimäärittely, jossa samaan ryhmään on sijoitettu henkeen, terveyteen, ruumiilliseen koskemattomuuteen, henkilökohtaiseen vapauteen ja itsemääräämisoikeuteen, kunniaan, rauhaan ja yksityisyyteen kohdistetut rikokset (Nuutila 1995, s. 526).

² Archerin mukaan väkivallalla yleensä tarkoitetaan toisen henkilön ruumiillista vahingoittamista tai hänen pakottamistaan johonkin toimintaan vastoin hänen tahtoaan. Käsitteenä väkivalta on lähellä fyysistä aggressiota, jota yleensä tarkastellaan tekotapahtumasta käsin, kun väkivaltaa tutkitaan usein seurausten perusteella (Archer 1994, s. 2-3). Väkivalta koetaan usein myös pahantahtoiseksi ilmaukseksi, eli sillä yritetään vahingoittaa toista. Väkivaltaisen teon voi tehdä vahingossakin, jolloin ei yleensä puhuta väkivallasta, olkoonkin että teon tahallisuutta eli intentiota on vaikea tutkimuksellisesti määritellä. Käyttäytymistieteilijät ovat jakaneet väkivallan puolustukselliseen ja hyökkäävään väkivaltaan eli proaktiiviseen ja reaktiiviseen väkivaltaan, vaikka niiden tutkimuksellinen erottelu on vaikeaa (ks. Säavälä 2001, s. 44-45). Tässä työssä väkivaltaa ja fyysistä aggressiota käytetään toistensa synonyymeinä.

³ Muun muassa Martti Kuokkanen on yrittänyt määritellä väkivallan käsitettä. Hänen mielestään teko on väkivaltaa, jos ja vain jos 1) teko tehdään vapaasti ja autonomisesti ja 2) teko on oletettavasti toisen osapuolen autonomiaa loukkaava tai 3) teon tarkoituksena on vahingoittaa toista osapuolta henkisesti tai fyysisesti tai teon tarkoituksena on rajoittaa toisen osapuolen vapautta. Kuokkanen määritelmä kattaa henkisen väkivallan toisin kuin useimmat määritelmät (Kuokkanen 1995).

⁴ Tämä voi osittain johtua siitä, että rikollisuuden käsite on täysin sidoksissa kulttuurin ja oikeusjärjestelmien kulloiseen kehitysvaiheeseen (esim. Hietaniemi 1986, s. 319). Sovellettaessa jonkun toisen ajan ja yhteiskunnan väkivaltakäsitettä johonkin muuhun yhteeyteen erään historioitsijoiden varoman synnin, anakronismin vaara on olemassa. Anakronismista mm. Hyrkkänen 1997, s. 65; Sihvola 2000, s. 107-119; Kalela 2000, s. 134-139. Sitä paitsi väkivalta - käsitteen alla on erillisiä luokkia, kuten poliittinen väkivalta, jonka sijoittaminen sellaisenaan väkivallan yleiskehitykseen ei oikein ole mahdollista.

paheksuttiin laajasti. Sitä vastoin itseen kohdistunut väkivalta otetaan käsitteen alle eräänlaisena rajatapauksena.⁵ Kuitenkin mikäli jonkinlainen määritelmä vaaditaan, se olisi jokseenkin muotoa: Väkivalta käsittää kaiken sellaisen fyysisen toiminnan ja voimankäytön, joka kohdistuu toiseen ilman tämän omaa halua.

1890-luvun loppu oli mielenkiintoista aikaa Venäjän laajaan valtakuntaan kuuluneessa autonomisessa, noin 2,7 miljoonaisessa Suomen suuriruhtinaskunnassa. Valtiopoliittisesti Suomen asema oli tiukentumassa emämaan noudattaman yhtenäistämispolitiikan ansiosta. Tavoitteena oli sitouttaa rajamaat, Suomi mukaanlukien, entistä kiinteämpään suhteeseen Venäjän kanssa. Vuoden 1890 postimanifesti oli alkusoittoa kehitykselle, jonka suomalaiset kokivat sorroksi. Otteet kovenivat kunnolla uuden kenraalikuvernöörin Nikolai Bobrikovin astuttua tehtäväänsä syksyllä 1898. Seuraavassa helmikuussa julkaistiin julistuskirja, joka tunnetaan paremmin helmikuun manifestina.⁶ Yhteiskunnallisesti suuriruhtinaskunta oli muutostilassa teollistumisen vahvistumisen myötä. Muuttoliike maaseudulta kaupunkiin oli voimakasta. Vuosisadan vaihtuessa pääkaupunki Helsingissä asui lähes satatuhatta asukasta. Samanaikaisesti maaseudun tilattoman väestön ja kaupungeissa asuvan työväen ongelmiin ryhdyttiin kiinnittämään aiempaa enemmän huomiota.⁷

Sanomalehtiä⁸ Suomessa ilmestyi vuonna 1894 yhteensä 61, joista ruotsinkielisiä oli 26 ja suomenkielisiä 35. Vuonna 1899

⁵ Nygårdin mukaan itsemurhaa pidettiin syntinä ja rikoksena kirkon ja kansan ajattelussa ja käytännössä. Tämä heijastui itsemurhaajien ns. hiljaisina hautaamisina. Asiasta käytiin kovaa polemiikkia vuosisadan vaihteessa eikä sanomalehtien asema kiistassa välttämättä ollut helppo. Sitä paitsi eräissä kirjoituksissa itsemurhat koettiin väkivaltarikoksiksi. (Nygård 1994, s. 109-139)

⁶ ks. esim. Polvinen 1984; Tommila 1999.

⁷ ks. esim. Peltonen 1992.

⁸ Yleisesti hyväksytyn määritelmän mukaan sanomalehti on kaikkien saatavilla oleva, ajankohtaisia asioita käsittelevä maksullinen eli lukijan tilaama tai ostama sanomalehtityyppinen julkaisu, joka ilmestyy säännöllisesti 7-1 kertaa viikossa. Tietosanakirjassa 1916 fil. tri., lehtori

vastaavat luvut olivat 81, 29 ja 52. Suomenkieliset lehdet edustivat pääosin suomalaisen puolueen linjaa, vaikka kyseinen ryhmä oli lujaa vauhtia jakaantumassa kahteen leiriin eli vanhasuomalaisiin ja nuorsuomalaisiin.⁹ Levikkimäärältään suurimmat lehdet olivat vuonna 1895 helsinkiläiset Hufvudstadsbladet (10 000 - 11 000), Nya Pressen (8 500) ja Uusi Suometar (7 200). Viisi vuotta myöhemmin listalla olivat Hufvudstadsbladet (17 000), tamperelainen Aamulehti (15 000) ja Uusi Suometar (11 000).¹⁰ Suomessa ilmestyneiden sanomalehtien määrä oli siis 1890-luvun lopulla voimakkaassa nousussa. Kuten aiemmin todettiin, erityisesti suomenkielisten sanomalehtien määrä kasvoi dramaattisesti. Tarkasteltavan jakson aikana kokonaiskasvua tuli kahdenkymmenen lehden verran. Suurin osa lehdistä ilmestyi kolmena päivänä viikossa. Suurimmat lehdet ilmestyivät kuitenkin kuusi kertaa viikossa¹¹, olipa joukossa muutamia seitsenpäiväisiä julkaisuja, jotka tosin kaikki olivat ruotsinkielisiä: Hufvudstadsbladet, Nya Pressen, Åbo Tidning ja Åbo Underrättelser.¹²

Jaakko Forsman määritteli sanomalehden määräajoin ilmestyväksi painotuotteeksi, jonka tarkoituksena on uutisten julkaiseminen ja uusien tapahtumain arvosteleva käsitteleminen (Tietosanakirja 1916, s. 776). Vuonna 1894 kirjallisuudentutkija Valfrid Vasenius määritteli sanomalehdistön päätehtäväksi tietojen antamisen, aatteiden palvelemisen ja henkilöiden sekä tekojen arvostelun. Yhteiskunnallinen kritiikki nostettiin 1890-luvulla lehdistön keskeiseksi tehtäväksi nuorsuomalaisten toimesta. Hufvudstadsbladet taas koki lehdistön ensisijaisesti kirjallisena kommunikaatiovälineenä, jonka tehtävänä oli antaa yleisölle tietoja kiintoisista aiheista, heijastella kaikkia yhteiskunnan merkittäviä asioita ja pyrkiä vastaamaan eri yhteiskuntakerrosten makua (Leino-Kaukiainen 1988, s. 430). Tommilan mukaan sanomalehdille tyypillisiä tunnusmerkkejä ovat säännöllinen ilmestyminen, julkisuus, jatkuvuus, yleinen saatavuus ja ajankohtaisuus (Tommila 1988, s. 17).

⁹ Kansallisuuskysymyksen pohjalle oppinsa rakentanut suomalainen puolue alkoi 1880-luvulta alkaen jakaantua erityisesti kieli- ja kansallisuusasiaa korostaneisiin vanhasuomalaisiin ja yhteiskunnallisesti jyrkempiä uudistuksia vaatineisiin nuorsuomalaisiin. Lopullisesti ryhmä jakaantui sortokauden kuluessa.

¹⁰ Leino-Kaukiainen 1984, s. 335-338; Leino-Kaukiainen 1988, s. 445.

¹¹ Maanantai oli tällöin lehdetön päivä.

¹² Leino-Kaukiainen 1988, s. 443; Leino-Kaukiainen 1984, s. 328-335. Lehdet jakaantuivat paitsi kielellisesti, myös poliittisesti. Suomalaisen puolueen sisällä alkanut jakaantuminen erotti sanomalehdet "vanhojen" ja "nuorten" hallitsemiksi. Kahnaukset eivät olleet ainoastaan asioiden, vaan myös henkilöiden välisiä. Suomalaisen puolueen vanhakantaisemman siiven kätköissä merkittävistä lehdistä olivat muun muassa Viipuri, turkulainen Aura ja sen seuraaja Uusi Aura, Aamulehti, porilainen Satakunta, hämeenlinnalainen Hämeen Sanomat, kuopiolainen Savo-Karjala, jyvaskyläläinen Suomalainen sekä itseoikeutetusti Uusi Suometar. "Nuorien" lehtiä olivat esimerkiksi Viipurin Sanomat, vaasalaislehti Pohjalainen, kuopiolainen Uusi Savo, oululainen Louhi, jyvaskyläläinen Keski-Suomi ja Päivälehti. Näiden välissä tasapainoilivat sitoutumatta näyttävästi kumpaakaan leiriin ainakin oululaislehti Kaiku, joensuulainen Karjalatar, Sanomia Turusta, heinolalainen Jyräkö sekä Kotkan Sanomat.

Pääkaupungin ja maalaiskaupunkien lehdillä oli runsaasti keskinäisiä eroja. Kun Helsingissä lehdet ilmestyivät pääasiallisesti lähes päivittäin, muualla ei samaan useinkaan ylletty. Lisäksi toimitusten koot olivat pääkaupungin ulkopuolella monesti pieniä eikä toimittajien koulutustaso ollut välttämättä korkea. Keräsen tulkinnan mukaan eri puolilla ilmestyneiden sanomalehtien keskimääräiset levikkierot olivat melko pieniä, joten selvää eriytymistä pääkaupungissa ilmestyviin valtakunnallisiin lehtiin tai maakunnallisiin ykkös- ja kakkoslehtiin ei ollut tapahtunut.¹³

1890-luvun alussa sanomalehtiä luki kaupunkien ja maaseudun sivistyneistö, porvaristo ja talollisväestö. Lehtiä tilattiin paljon myös julkisiin kirjastoihin ja lukusaleihin. Lehtien lukijakunta saattoi olla melkoisesti tilaajakuntaa laajempi. Vuonna 1900 suurissa kaupungeissa, kuten Turussa, Oulussa ja Porissa, lehti tuli keskimäärin joka kolmannelle asukkaalle.¹⁴ Pienemmillä paikkakunnilla lehtien tilaaminen oli huomattavasti harvinaisempaa. Sanomalehtien tilaajakunta laajeni vuosisadan loppupuolella osittain työväenlehdistön ansiosta, mutta myös vaurastumisen seurauksena. Kuitenkin helsinkiläiset, valtakunnalliset sanomalehdet kilpailivat tilaajista muualla maassa vain sosiaalierojen huipulla.¹⁵

Tässä työssä keskeisen ja ainoan alkuperäislähteistön muodostavat kolme helsinkiläistä sanomalehteä Hufvudstadsbladet, Päivälehti ja Uusi Suometar. Lehdet on valittu mukaan, koska ne edustivat pääkaupungin vaikutusvaltaisimpia tiedotusvälineitä ja merkittävimpiä poliittisia katsantokantoja. Lisäksi ne ilmestyivät Päivälehtien kolmen kuukauden lakkauttamista lukuunottamatta

¹³ Toimitukselliset erot johtuivat pääasiassa lehden levikin, koon, ilmestymistiheyden ja taloudellisten voimavarojen eroista. (Keränen 1984, s. 34-35, 88)

¹⁴ Helsingin, Tampereen ja Viipurin osalta ei ole saatavissa kunnollisia tietoja.

¹⁵ Leino-Kaukiainen 1988, s. 457-461.

säännöllisesti. Helsingissä ilmestyi vuosina 1894-1899 kaikkiaan 11 sanomalehteä, joista seitsemän koko kauden ajan. Tarkastelun ulkopuolelle jätettävistä lehdistä merkittävimmät olivat Aftonposten ja Nya Pressen. Kerran viikossa ilmestynyt Työmies ei vaatimattoman levikkinsä ja harvinaisen ilmestymisensä vuoksi päässyt mukaan. Pääkaupungin lehdet on valittu tutkimuksen keskipisteeksi toisaalta niiden valtakunnallisen suuruuden ja merkittävyuden, toisaalta tärkeimpien aatesuuntausten pääedustajina.¹⁶

Väkivaltarikollisuus oli ollut tasaisen muuttumattomalla tasolla koko 1800-luvun viimeisen neljänneksen. Henkirikosten¹⁷ määrä alkoi kuitenkin kohota vuosisadan taitteessa. 100 000 asukasta kohden väkivaltarikosten kuolonuhreja Suomessa oli vuosina 1878-1898 keskimäärin kolme vuodessa.¹⁸ Samanaikaisesti pahoinpitelyistä syytettyjen määrät vähenivät eivätkä muutkaan väkivaltarikollisuuden muodot osoittaneet suuria kasvun merkkejä. Taustana tällaiselle kehitykselle on pidetty muun muassa ihmisten oikeuskäsitysten raaistumista. Lievään väkivaltaan ei enää suhtauduttu yhtä ahdasmielisesti kuin aikaisemmin, mikä mahdollisti väkivallan muotojen rankkenemisen.¹⁹

Pro gradu-tutkielmassani pyrin selvittämään ensinnäkin sen, mitä syitä kolme merkittävää pääkaupungin lehteä²⁰,

¹⁶ Aftonpostenin levikki 1895 oli 2 500 ja viittä vuotta myöhemmin 3 000. Nya Pressenin luvut olivat puolestaan 8 500 ja 10 200. Nimenomaan poliittinen edustavuus kääntää vaakakupin Päivälehdien puolelle.; Leino-Kaukiainen 1984, s. 33. Muiden läänien lehtien levikeistä valtaosa jäi läänin alueelle.

¹⁷ Henkirikokset jaettiin murhaan ja tappoon. Murhassa tekijä surmaamisen aikomuksessa **vakain tuumin** ottaa toiselta hengen. Tahallisessa tapossa tekijä surmaamisen aikomuksessa, **pikaistuksissa** riistää toiselta hengen. Mikäli surmattu on törkeällä loukkauksella tai erinomaisella väkivaltaisuuella vihastuttanut tappajan, oli tämä lieventävä asianhaara puitaessa asiaa raastuvassa.

¹⁸ Vastaava luku esimerkiksi Englannissa oli 0,8 ja Alankomaissa 0,3. Ruotsin lukemat olivat 1:n tietämällä. Todelliset väkivallan huippuvuodet koettiin 1920-luvun aikana, jolloin 100 000 henkeä kohti väkivaltaisen kuoleman koki 8 ihmistä vuodessa. (Lehti 2001, s. 8; Verkko 1949, s. 2)

¹⁹ Näkemystä on kritikoitu, sillä sakotuksen lisääntyminen osoittaa jotain muuta kuin ilmoituskynnyksen laskua. Lehti 2001, s.8; Verkko 1949, s. 2; Enlund 1993, s. 24-27.

²⁰ Tommilan mukaan Helsingin lehdet ovat pääkaupungin lehtiä. Täyttävätkö lehdet valtakunnallisen lehden tunnusmerkkejä eli levikistä yli puolen on suuntauduttava

Hufvudstadsbladet, Päivälehti ja Uusi Suometar pitivät väkivallan aiheuttajana. Tämä on sijoitettava suurempaan viitekehukseen, joka kattaa laajemmin yhteiskuntaa kuin pelkät yksilöllisten vaikuttajien aikaansaamat ratkaisut.²¹ Samalla yritän selvittää millaisena väkivaltarikollinen sanomalehdissä kuvattiin, millaista tietoa hänestä välitettiin ja miten väkivallantekoihin suhtauduttiin. Lopussa käsittelen myös sanomalehtien mielipiteitä väkivallan ehkäisemiskeinoista. Kunnianhimoisena tavoitteenani on yrittää hahmottaa sitä mikä ymmärrettiin väkivallaksi. Tarkastelu käsittää ainoastaan Suomessa tapahtuneet väkivallanteot ja ulkomailla sattuneet tapaukset, joissa suomalaisia oli osallisena juttuun. Muut ulkomailla tapahtuneet, uutisoidut väkivaltaisuudet jätetään tarkastelun ulkopuolelle.

Aikarajaukseni kattaa vuodet 1894-1899. Jakson alkuvuosi 1894 on perusteltavissa ainakin uuden rikoslain voimaan astumisella. Suomeen oli pitkällisten ponnistelujen jälkeen saatu uusi rikoslaki vuonna 1894. Lakia on luonnehdittu erääksi Euroopan viimeisimmistä valistuksen kaudella syntyneen klassisen koulukunnan inspiroimaksi säädökseksi. Keskeisiä periaatteellisia rankaisemisen oikeuttamiseen pidettyjä lähtökohtia olivat sovituseriaate ja rankaisemisen rikolliseen tekoon liittynyt ajattelutapa. Laki oli nykyisen mittapuun mukaan varsin ankara ja tarjosi vain vähän vaihtoehtoja normaaliasteikosta poikkeamiseen. Uusi rikoslaki säilyi voimassa miltei sata vuotta.²² Samoihin aikoihin

ilmestymispaikkakunnan ulkopuolelle, levikin on oltava suhteellisen tasaista yli maan ja lehden on sisällöltään oltava valtakunnallista, on hieman tulkinnanvaraisempaa, ainakin Päivälehdien osalta. Hufvudstadsbladet ja Uusi Suometar täyttivät ehdon. (Tommila 1988, s. 17, vrt. Leino-Kaukiainen 1988, s. 454)

²¹ Ranskalaisen Emile Durkheimin mukaan rikollisuus ei uhkaa yhteiskunnan toimintakykyä, vaan pikemmin on välttämätön osa tervettä yhteiskuntaa. Määrittelemällä jotkin teot rikollisiksi yhteisö määrittelee omat rajansa, ja tämä omien rajojen asettaminen on yhteisön olemassaolon ehto. Jos rikollisuutta on erittäin runsaasti, yhteisö on häiriötilassa. Mikäli rikoksentekejiä on paljon, yhteisöstä puuttuvat sen jäseniä koossa pitävät yhteiset arvot ja keskinäinen solidaarisuus (Jaakkola 1995, s. 232; ks. myös Koskivirta 2001, s. 29-30).

²² Rikoslaki hyväksyttiin alunperin jo vuoden 1889 valtiopäivillä, mutta lähinnä valtiorikospykäläiden ristiriitaisuudet Venäjän lainsäädännön kanssa lykkäsivät lain vahvistamisen huhtikuuhun 1894. Rikoslakia valmisteltaessa rikoksentekeijän parantamista ja rankaisemista

väkivaltarikollisuus kääntyi kasvuun. Tutkimuskohteena toimiva Päivälehti alkoi vakiinnuttaa asemiaan noilla tienoilla.²³ Aikarajauksen päättymistä vuoteen 1899 voi perustella toisaalta sanomalehtien aseman ratkaisevalla muutoksella, kun kenraalikuvernööri Nikolai Bobrikov sai oikeuden antaa varoituksia ja jopa lakkauttaa sanomalehtiä, kun aiemmin oikeus oli ollut vain painoylihallituksella.²⁴ Myös poliittisen väkivallan aallon alkaminen vuoden 1899 tienoilla puoltaa tarkastelun päättämistä kyseiseen vuoteen.

Tavoitteenani ei ole niinkään selvittää suhtautumisen muutoksia kuin kartoittaa lehtien mielipiteitä väkivalta-asioista yleensä. Huolimatta tutkittavan ajan voimakkaista yhteiskunnallisista ja poliittisista muutoksista väkivalta kuuluu ilmiöihin, joihin suhtautuminen muuttuu yleensä varsin hitaasti.²⁵ Sanomalehdillä on ja on ollut aina myös tiedonvälityksellinen tehtävä. Tämä on otettava huomioon tarkasteltaessa kirjoituksia. Kaikesta huolimatta on oletettavaa, että asiaan läheisesti liittyvät seikat avautuivat eri valossa helmikuun manifestin jälkeen kuin viisi vuotta aiemmin. Aikaa ei siis koeta staattiseksi, muttei myöskään erityisen lineaariseksi.²⁶

Sanomalehtien käyttäminen alkuperäisaineistona väkivaltarikollisuutta tutkittaessa on toistaiseksi ollut hyvin vähäistä suomalaisessa historian tutkimuksessa. Yleensä

kannattaneet linjat kilpailivat keskenään jälkimmäisen jäädessä voitolle. Laissa säilytettiin kuolemanrangaistus valtiollisista rikoksista ja murhasta. Ruumiin-, pakkotyö- ja häpeärangaistukset lakkautettiin ja niiden tilalle päärangaistuksiksi tulivat kuritushuone-, vankeus- ja sakkorangaistukset. (Kekkonen 1991, s. 267; Kekkonen 1999, s. 34; Myhrberg 1993, s. 172-173)

²³ Samaa vuotta on käytetty rajavuotena myös muutamissa muissa rikollisuutta käsitelleissä tutkimuksissa esim. Enlund 1993; Tulenheimo 1913. Myös Matti Jussilan pro gradu -työn aikarajauksista voi pitää tämän rajapyykin mukaisena, sillä hänen varkausrikollisuutta Jyväskylässä käsittelevä tutkimus päättyi vuoteen 1893 (Jussila 1992).

²⁴ Bobrikov käytti oikeuttaan ahkerasti. (Leino-Kaukiainen 1984, passim.)

²⁵ esim. Lehti 2001, s. 50.

²⁶ Kalelan mielestä historian tutkijoiden on luovuttava ajatuksesta, että aika aikana aiheuttaa jotain. Historian aika on ihmisten merkityksellistämää aikaa. Hän muistuttaa myös, että kaikki aikaan liittyvät esitykset ovat päätelmiä eikä jatkuvuutta tai erottavuutta voi olettaa olemassa olevaksi. (Kalela 2000, s. 138) Renvallin tapahtumahistoriallisessa lähestymisessä painotetaan päämääränsä olevan aina samoja, mutta niiden muuttumistahdin vaihtelevan. (Renvall 1965, s. 258)

tutkimukset ovat perustuneet oikeusistuimien tuottamaan aineistoon. Sanomalehdet tarjoavat vaihtoehdoisen tarkastelutavan ilmiöön. Ne eivät kerro "totuutta" ilmiöstä, mutta avaavat kenties paremmin kuvaa yläluokan suhtautumisesta asiaan. Ne saattavat auttaa myös sijoittamaan väkivallan paremmin laajempaan asiayhteyteen kuin perinteisessä tutkimuksessa, osana vaikuttamisprosessia.²⁷

1.2. Lähteet ja tutkimuskirjallisuus

1.2.1 Tutkimuskirjallisuus

Suomessa väkivalta on tullut mielenkiintoiseksi tutkimuskohteeksi vasta viimeisimpien vuosikymmenien aikana. Ajoitukseltaan tutkimukset ovat kohdistuneet etupäässä Ruotsin vallan ajalle, 1800-luvun alkupuolen puukkojunkkarikauteen tai 1900-luvun ensimmäisten vuosikymmenien ennätyskorkeiden henkirikoslukujen ajalle. Oma lukunsa on poliittista väkivaltaa sisällissodan ja Lapuan liikkeen kukoistuskaudella käsitelleet teokset. Yhteistä näille on keskittyminen tavanomaisesta poikkeavaan kehitykseen.²⁸

Suomen autonomian ajan loppuun sijoittuvan väkivallan tutkimusta on selvästi vähemmän. Surullisen maineen lukuisilla surmatöillensä saavuttaneesta Matti Haapojasta on tehty tutkimuksia.²⁹ Samoin tiettyjen kaupunkien, kuten Lahden ja Tampereen väkivaltatilannetta on selvitetty. Näissä töissä painopiste on ollut oikeudellisissa ja tilastollisissa aineistoissa. Myös eräitä yksittäistapauksia, kuten Nikolai Bobrikovin

²⁷ Tommilan mukaan lehdistöä voidaan pitää julkisen mielipiteen tulkkina. Lisäksi lehti on voinut olla enemmän jonkin aktiivisen ryhmän ase kuin kentän ajatusten toistaja. Neljäntenä valtiomahtina lehdistö edustaa aina vaikuttamaan pyrkiviä mielipiteitä. (Tommila 1988, s. 18)

²⁸ Laittomuuden laitatiellä 1996, bibliografia; Koskivirta 2001.

²⁹ esim. Ervasti 1992; Pajuoja 1986. Ervasti on kyennyt varsin monipuolisesta aineistosta kokoamaan mielenkiintoisen elämäkerran, jossa hän kyseenalaistaa Haapojan maineen totuudenmukaisuuden. Pajuoja puolestaan on liittänyt lyhyessä esityksessään Haapojan teot tiedostamattomien paineiden purkamiseksi ja kapinaksi omaa yhteiskunnallista ja sosiaalista asemaansa kohtaan ja tätä kautta myös osaksi yhteiskunnallisista viitekehystä.

murhaa on tutkittu.³⁰ Sanomalehdet ovat olleet harvemmin merkittävänä alkuperäislähteenä väkivalta-asioita selvitettäessä. Tilannetta on pidettävä samanlaisena kansainvälisestikin. Poikkeuksena on kuitenkin pidettävä esimerkiksi amerikkalaisen Jeffrey S. Adlerin artikkelia henkirikollisuudesta 1800-luvun lopun Chicagossa. Kyseisessä työssä on yhdistetty taitavasti poliisi- ja tuomioistuinaineisto ja sanomalehdistö. Samoin Englannissa lehdistöön perustuva rikostutkimus on ollut suosittua asiakirja-aineiston hajanaisuuden osavaikutuksesta³¹ Lehdistön suhtautumista rikollisuuteen on ylipäättään tutkittu varsin vähän ja silloin kun onkin, historiallinen näkökulma on puuttunut.³²

Väkivalta ei ole vain historiallinen ilmiö. Se on läsnä jatkuvasti. Tämän vuoksi on ollut aiheellista perehtyä yhteiskuntatieteilijöiden, käyttäytymistieteilijöiden, kriminologien ja oikeustieteilijöiden näkemyksiin asioista. Tämä on osaltaan onnistunut historiantutkimusten avulla³³, mutta esimerkiksi Veli Verkon, Janne Kivivuoren ja John Archerin opit ovat ansainneet lähempää tarkastelua.³⁴

³⁰ Lahden väkivallasta on kirjoittanut pro gradussaan Enlund 1993. Tampereen tilannetta ovat selvittäneet Tulenheimo 1913 (yllättävän varhain siis!) ja lisensiaatintyössään Jaakkola 1982. Eugen Schaumanin elämään ja Bobrikovin murhaan on erikoistunut Zetterberg 1986. Rajaseudun hulganismista 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa kirjoittanut Juha Rajala käytti myös sanomalehtiä merkittävänä apulähteenä (Rajala 1996).

³¹ Adlerin mukaan sanomalehdet olivat erittäin kiinnostuneita henkirikoksista ja raportoivat yli 90 prosenttia surmatöistä (Adler 1997). Suomessa hieman vastaavanlaista tutkimusmetodia on käyttänyt ainakin Arja Tantarimäki pro gradussaan. Hän tyytyy lähinnä tarkastelemaan rikollisuutta yleisemmällä tasolla tutkimalla tilastollisesti mitä lehden toimittajat mielsivät rikolliseksi toiminnaksi, mikä oli uutiskynnys ja miksi tietyt uutistyyppit saivat enemmän huomiota (Tantarimäki 1993); Englantilaisia tutkimuksia esim. Cockburn 1991; Emsley 1987; Sharpe 1986.

³² esim. Dahlgren 1987. Lundilainen media- ja viestintätieteiden professori Peter Dahlgren on laatinut raportin kahdeksan ruotsalaisen sanomalehden rikosuutisoinnista sattumanvaraisina viikkoina syksyn 1984 ja alkuvuoden 1985 aikana. Dahlgren päätyy tulokseen, ettei rikosjournalismi anna juurikaan tietoa yhteiskunnasta. Hän myös arvelee rikosuutisten mahdollistavan ihmisten ylläpitää subjektiivisia totuuskäsityksiä. Dahlgrenin analysoimista uutisista väkivaltarikokset olivat yleisimpiä muodostaen 30 % aiheista. Suomessa lehdistön suhtautumisesta väkivaltaan tässä ajassa on kirjoittanut hyvin lyhyesti muun muassa Heidi Gröhn, joka keskittyi vain iltapäivälehtiin (Gröhn 2002, s. 29). Myös Pertti Hemánus on tutkinut väitöskirjassaan sanomalehtien suhtautumista väkivaltaan 1960-luvulla puhtaasti lehdistöopillisesta näkökulmasta. (Hemánus 1966)

³³ esim. Arosalo 1994, s. 30-35. Arosalo esittelee frustraatio- ja oppimisteorioita, biologisia selityksiä sekä antropologisia väkivaltateorioita; Hietaniemi 1986, s. 317-323; Säävälä 2001, s. 35-45. Säävälän väitöskirja on oikeammin historiallis-psykiatrinen tutkimus isänmurhasta. Työn alkupuolella esitellään laajasti erilaisia teorioita väkivaltakäyttäytymisestä.

Väkivaltaan läheisesti liittyvien asioiden ja laajemmin koko 1800-luvun lopun yhteiskunnan tuntemusta on ollut kasvattaminen muun muassa Matti Peltosen ja Satu Apon alkoholitutkimuksilla, Toivo Nygårdin marginaaliryhmiin ja itsemurhiin keskittyneillä tutkimuksilla sekä erilaisilla aate- ja sosiaalihistoriallisilla tutkimuksilla, joita ovat kirjoittaneet muun muassa Pertti Haapala, Heikki Waris, Anssi Halmesvirta, Risto Alapuro, Panu Pulma, Jouko Jaakkola, Irma Sulkunen muutamia mainitakseni.³⁵ Nämä teokset luovat omalta osaltaan sitä laajempaa kontekstia, jonka valossa niin väkivaltaa kuin sanomalehtien suhtautumista siihen on helpompi ymmärtää, vaikkei se saakaan korvata niitä asiayhteyksiä, joihin tarkasteltavassa alkuperäisaineistossa ilmiö liitettiin.

Työssä ei siis tavoitella historiallisen "totuuden" esittämistä, mutta tutkimuskirjallisuusmaisesti on käytetty myös tilastollista aineistoa kuvaamaan tuomioistuimissa väkivallasta tuomittujen määriä suhteessa sanomalehtien käsittelemiin tapauksiin. Laajemman virallistilastomäärän käyttö työssä ei välttämättä olisi perusteltua, sillä painopiste on laadullisessa eikä määrällisessä analyysissä.³⁶

Väkivaltaa ja sen ilmenemistä tutkitaan sanomalehdistön avulla. Tämän vuoksi sanomalehtien historiaan liittyviä teoksia on hyödynnetty tutkimuskirjallisuudessa. Hyvä, kokonaiskuvan antava perusteosarja on 1980- ja 1990-lukujen taitteessa ilmestynyt kymmenosainen Suomen lehdistön historia.

³⁴ Verkko 1936; Verkko 1949; Kivivuori 1993; Archer 1994.

³⁵ Peltonen 1997; Apo 2001; Haapala 1986; Waris 1973; Halmesvirta 1995; Alapuro 1989 ja 1992; Pulma 1992; Jaakkola 1994; Sulkunen 1984.

³⁶ Kvantifioivassa eli määrällisessä metodissa yleiseen selitysmalliin edetään yksilöllisten erojen, historiallisten tai ajallisen vaihtelun kautta. Tilastollisessa analyysissä etsitään tilastollisia säännönmukaisuuksia siitä tavasta, jolla eri muuttujien arvot liittyvät toisiinsa (Alasuutari 2001, s. 64). Tässä työssä tällainen jää kaikesta huolimatta varsin vähiin. Vaikka käsiteltäviä tapauksia on paljon ja niitä on hieman luokiteltu, kantaa ottavien kirjoitusten rooli on suuri ja määrällinen menetelmä perinteisessä mielessään jätetty vähemmälle. Mutta kuten Hietala toteaa, raja kvalitatiivisten ja kvantitatiivisten menetelmien välillä on horjuva (Hietala 2001, s. 24); ks. myös Luostarinen 1986, s. 203-207; Tilastoihin liittyvistä aukkokohtista esim. Letto-Vanamo ja Ylikangas 1982, s. 37. Tilastoihin liittyvistä käsitteistä Hietala 1982.

Erityisesti sarjan ensimmäisessä osassa³⁷ on työn kannalta runsaasti tietoa. Niin ikään yleiskatsauksia oli Suomen sanomalehdistön historia -projektin tuloksena syntyneissä julkaisuissa. Unohtaa ei sovi myöskään Pirkko Leino-Kaukiaisen sensuuritutkimusta.³⁸

Sanomalehtien omat historiakirjat ovat myös tutkimuskirjallisuutena. Hufvustadsbladetista on julkaistu oma historia 1960-luvulla Edigius Ginströmin kirjoittamana. Alli Rytkösen kolmiosainen Päivälehdän historia on varsin vanha ilmestyttyään jo 1940-luvulla. Se on monin paikoin varsin kritiikitön tutkittavaa toimijaa kohtaan, mutta sisältää silti paljon mielenkiintoista tietoa. Uudesta Suomettaresta on Jyrki Vesikansa kirjoittanut melko uuden historian, jossa siinäkin on monin paikoin toivomisen varaa.³⁹

Sanomalehtitutkimuksen metodikirjallisuutta on soveltuvien osin pyritty hyödyntämään. Ansiokkaimpia esityksiä on Heikki Luostarisen liseniaattitutkimus Perivihollinen, joka käsittelee suomalaisten oikeistolehtien Neuvostoliittoa koskevaa viholliskuvaa sotavuosina 1941-1944. Luostarinen perustelee erittäin huolellisesti käyttämänsä menetelmät. Hän kritikoit myös perinteistä sisällönanalyysiä historiattomaksi ja ilmoittaa itse käyttävänsä aate- ja käsitehistoriallista analyysiä.⁴⁰ Hyvää

³⁷ Leino-Kaukiainen 1988.

³⁸ Suomen sanomalehdistön historia (SSLH) -projektin tutkimuksissa tämän työn kannalta mielenkiintoisimmat ovat Esko Keräsen (1984) ja Päiviö Tommilan (1982) julkaisut. Projektin yhteydessä laadittiin myös alueellisia lehdistöhistorioita Jyväskylän, Kuopion ja Turun osalta, puolitusinaa väitöskirja- ja liseniaattityötä, muita lehdistöhistoriallisia esityksiä sekä useita laudaturtöitä (Tommila 1988, s. 12-15); Leino-Kaukiainen 1984.

³⁹ Ginström 1964; Rytkönen 1940; Rytkönen 1946; Rytkönen 1949; Vesikansa 1997; ks. myös Uuden Suomettaren muistojulkaisu 1919 ja Niiniluoto 1989.

⁴⁰ Luostarisen mukaan erkaannuttaessa tekstin ilmisäällön tasosta ja kuvailusta tutkimukselle aukenee mm. seuraavia ongelmia:

- tekstit sosiaalisena diskurssina; koodauksen ja dekodeauksen sosiaalinen ja poliittinen rakenteistuminen
- tekstit kielellisinä ja tarinallisina rakenteina; avautuvat struktuurit kulttuurisen ja lingvistisen avaruutensa osana
- tekstit psykologisena maailmana; esim. koodauksen ja dekodeauksen psykoanalyttinen / psykosemioottinen tulkinta
- tekstit maailmanmallina: tekstit luonnontieteellisen, sosiaalisen ja kulttuurisen todellisuuden kuvaajina.

metodista käsittelytaitoa osoittaa myös Risto Peltovuori. Samoin Päiviö Tommilan kirjanen *Lehtihistoria ja sen tutkiminen* on antanut vaikutteita työhön.⁴¹

1.2.2. Alkuperäislähteet

Alkuperäislähteenä työssä ovat siis helsinkiläiset sanomalehdet *Hufvudstadsbladet*, *Päivälehti* ja *Uusi Suometar*. Levikiltään ja toimitukseltaan suuriruhtinaskunnan suurin sanomalehti *Hufvudstadsbladet*, joka aloitti ilmestymisensä jo 1864, oli poliittiselta suuntaukseltaan ruotsinmielinen, vaikkei svekomaanisuudessaan yltänyt lähellekään *Nya Pressenin* tai *Aftonpostenin* tasoa. Lehden ohjelmakirjoituksessa korostettiin pyrkimystä monipuoliseen, rikkaaseen ja hyvin toimitettuun sisältöön unohtamatta viihdyttävää ainesta. Vaikka lehti sympatiseerasi ruotsalaista puoluetta, se puuttui ryhmän epäkohtiin. Lehden omistajana ja päätoimittajana oli Arthur Reinhold Frenckell⁴², joka antoi paljon vastuuta toimitussihteereille Alex Söderlundille ja Torsten Sevoniukselle. Lehti perusti toimintansa muita lehtiä enemmän liiketaloudellisille periaatteille, mikä heijastui tiedonvälityksen nopeuden korostamisena. Tarkasteltavalla ajanjaksolla *Hufvudstadsbladet* sai sensuuriviranomaisilta yhteensä seitsemän varoitusta, joista kuusi tuli vuoden 1899 aikana.⁴³

Tutkittavista lehdistä pienin oli *Päivälehti*, jonka levikki vuonna 1895 oli 3400, jolla se ei kuulunut valtakunnan kymmenen

Luostarisen mukaan kaikille lähestymistavoille on ominaista, että ne eivät perusta tulkintojaan tekstiin sinänsä, vaan tekstiin sosiaalisessa ja poliittisessä käytössä ja toiminnassa, tekstiin osana kielellis-kulttuurista struktuurikonaisuutta, tekstiin psykologisen dynamiikan ilmaisuna ja tekstin todellisuusarvoon. Kukin lähestymistavoista etsii tekstin "toista kieltä", viimeksi mainittu tosin vähemmän keskeisesti kuin muut. Luostarisen mielestä "toinen kieli" olennaiselta perustaltaan on "historian kieli". (Luostarinen 1986, s. 204-205)

⁴¹ Peltovuori 2000; Tommila 1974.

⁴² A. R. Frenckell (1861-1933) oli saanut oppinsa tukholmalaisissa lehdissä. Maisteri oli aktiivinen lehtimies ja osallistui alan "ammattiyhdistystoimintaan" niin kotimaassa kuin ulkomailla. Hän oli valtiopäivillä 1891 ja 1896 porvarissäädyn edustajana sekä toimi Helsingin kaupunginvaltuustossa. (Leino-Kaukiainen 1988, s. 500)

suurimman lehden joukkoon. Vuoden 1900 levikki oli 5 000-6 000:n välissä mahtuen niukasti kärkekymmenikköön. Lehti oli perustettu 1890, ja se vietti ensimmäiset vuotensa syvässä taloudellisessa ahdingossa. Lehden päätoimittajana toimi Eero Erkko.⁴⁴ Päivälehdessä tuli suomalaisen kirjallisen-taiteellisen elämän keskipiste, olihan sen toimituksessa tai avustajina sellaisia suuruuksia kuin Juhani Aho, Eino Leino ja hänen veljensä Kasimir, Arvid Järnefelt ja Oskar Merikanto. Ideologia rakentui empiiris-naturalistisen filosofian, individualismin korostuksen, relatiivisen moraalikäsitteen ja demokraattisen yhteiskuntamuodon pohjalle. Lehti tuki työväestön pyrkimyksiä liikkeen radikalisoitumiseen asti⁴⁵. Torpparikysymyksen ratkaiseminenkin kuului tavoitteisiin. Helmikuun manifestin jälkeen Päivälehti omaksui perustuslaillisen linjan, mikä johti kahnauksiin sensuuriviranomaisten ja kenraalikuvernöörin kanssa. Painoesteitä ropisi, mutta varoituksilta vältyttiin hyvin. Vuonna 1898 lehti sai varoituksen painoylihallituksen puheenjohtajalta. Syyskuussa 1899 lehti lakkautettiin kolmeksi kuukaudeksi. Yksi Ilmoittaja-niminen tilapäislehti ilmestyi, mutta tavasta jouduttiin luopumaan nopeasti. Vuonna 1904 Päivälehti lakkautettiin ainoa ja tilalle perustettiin Helsingin Sanomat. Vaikka lehti tavoitteli vahvaa asemaa, sen tilaajista valtaosa oli helsinkiläisiä. Maaseudulla nuorsuomalaisten kannattajia oli eniten Itä-Suomessa.⁴⁶

Kolmas tutkimuksessa oleva sanomalehti on 1869 perustettu Uusi Suometar. Valtiollisissa kysymyksissä se oli suomalaisten

⁴³ Ginström 1964, s. 110-117; Leino-Kaukiainen 1984, s. 329; Leino-Kaukiainen 1988, s. 500-502. Lehden levikistä vuonna 1900 suuntautui 43,6% Helsingin ulkopuolelle. Lehteä luki erityisesti sivistyneistö.

⁴⁴ Eero Erkko (1860-1927) aloitti lehtimiesuransa jyväskyläläisessä Keski-Suomessa, jonka päätoimittajana hän toimi vuosina 1887-89. Erkko kuului Päivälehdessä perustajiin ja toimi lehden päätoimittajana vuoteen 1900 asti, jolloin Bobrikov erotti hänet. Pari vuotta myöhemmin Erkko karkotettiin maasta. Palattuaan Yhdysvalloista hän toimi Päivälehdessä seuraajan Helsingin Sanomien päätoimittajana 1909-18, 1920-27. Eero Erkko osallistui aktiivisesti myös päivänpolitiikkaan (ks. esim. Zetterberg 2001).

⁴⁵ vrt. Heikkinen 1990.

⁴⁶ Leino-Kaukiainen 1984, passim.; Leino-Kaukiainen 1988, s. 462-466; Rytönen 1946, passim.; Zetterberg 2001, passim.

lehtien eturintamassa. Uusi Suometar korosti kielitaistelun merkitystä, mutta myös uskonnolliset asiat ja eettismoraaliset kysymykset olivat lähellä lehden sydäntä. Uusi Suometar ilmestyi kuudesti viikossa, paitsi vuosien 1897 ja 1899 valtiopäivien aikana, jolloin se ilmestyi päivittäin. Uuden Suometaren päätoimittajana oli Viktor Löfgren⁴⁷, mutta kokonaisuudessaan julkaisulta puuttui I. K. Inhaa⁴⁸ lukuun ottamatta vetävät kirjoittajat. Muutenkin lehden toimituksellista tilaa on kuvattu synkäksi. Lehden tärkeinä taustavaikuttajina olivat kokeneet sotaratsut Yrjö-Sakari Yrjö-Koskinen, Agathon Meurman ja juridiikan professori Jaakko Forsman. Vaikka Uusi Suometar oli vanhasuomalaisten johtava lehti, se ei ollut taloudellisesti sidoksissa suomalaiseen puolueeseen, vaan lehden omistaneen osakeyhtiön jäsenet olivat yksityishenkilöitä, joista suurimmat osuudet olivat päätoimittaja Löfgrenillä ja lehden vakituisella avustajalla, lehtori Anton Almbergilla. Vuosina 1898-1899 Uusi Suometar sai sensuuriviranomaisilta yhteensä viisi varoitusta. Vuonna 1898 lehden noin 10 000 kappaleen painoksesta Helsingin ulkopuolelle levisi 6 040 kappaletta. Suurin menestys maaseudulla oli Hämeen läänissä, mutta lehden levikki kattoi koko maan. Uusi Suometar oli vuosisadan vaihteessa nimenomaan maaseudun suomenkielisen sivistyneistön, pappien ja opettajien lehti.⁴⁹

Sanomalehtien taustat ja maailmankatsomukset olivat siis hyvin erilaiset. Näin ollen on perin otaksuttavaa, että tämä heijastui myös väkivallasta kirjoitettaessa ja siihen suhtautumisessa. Toisaalta väkivaltaa ei ollut kirjattu ”puolueohjelmiin”, joten

⁴⁷ Viktor Löfgren (1843-1909, myöh. Lounasmaa) tuli US:n päätoimittajaksi 1870. Fil. kand. ei koskaan pyrkinyt valtiolliseen johtoasemaan, vaikka olikin mukana 1885-1900 kaikilla valtiopäivillä. (esim. Nevanlinna 1930, s. 483-484).

⁴⁸ Into Konrad Inha (1865-1930) oli valokuvaaja ja sanomalehtimies. Hänen tunnetuimmat teoksensa ovat Suomen maisemia (1909) ja Kalevalan laulumailta (1911). Uudessa Suomettaressa hän oli toimittajana monissa rooleissa, jopa sotareporterina Turkissa.

⁴⁹ Leino-Kaukiainen 1984, passim.; Leino-Kaukiainen 1988, s. 454-461, 482-485; Vesikansa 1997, s. 109-113; Hytönen 1919, s. 181-202.

sanomalehdillä oli aika vapaat kädet kirjoittaa aiheesta oman mielensä mukaan. Tämä ei kuitenkaan kumoa edellistä virkettä.

Väkivaltaa koskeva kirjoittelu voidaan jakaa kahteen osaan: uutisaineistoon ja aihetta käsitelleisiin kantaa ottaviin kirjoituksiin. Aluksi keskitytään edelliseen. Sanomalehden palstatilasta jopa 40 prosenttia meni ilmoituksiin. Jäljelle jääneeseen 60 prosenttiin piti saada mahtumaan kaikki sanottava. 1800-luvun lopun lehdet olivat jäsentymättömiä nykyisiin lehtiin nähden. Uutisia ei ollut otsikoitu yleensä kuin muutaman ensimmäisen sanan puolilihavoinnilla ja ne olivat miltei yhdessä putkessa. Jonkinlaista jaottelua toki oli; ulkomaan uutisia ja Venäjän tapahtumia käsiteltiin omissa osastoissaan. Samaten häilyvää jaottelua pääkaupungissa ja muualla Suomessa tapahtuneiden asioiden välillä oli. Niin ikään muitakin erillisiä osastoja oli, kuten oikeus- ja poliisiasioiden, kirjallisuuden ja kulttuuritapahtumien käsittelyä varten. Uutiset olivat usein varsin lyhyitä ja toteavia.⁵⁰

Väkivalta-aiheiset uutiset oli jaettu useisiin eri osastoihin. Rakenne eri lehtien kesken oli periaatteessa yhtenäinen. Suurin osa yksittäistapauksista käsiteltiin palstalla, joka oli otsikoitu *Domstolsnotiser* (Hbl), *Oikeus- ja poliisiuutisia* (PL) tai *Oikeus- ja polisiaioita* (US). Kyseisen otsikon alle oli koottu uutisia pääasiassa Helsingin raastuvanoikeuden tai Turun hovioikeuden, toisinaan muidenkin tahojen, käsittelemistä tapauksista. Oikeusuutiset olivat usein täsmälleen samoja eri lehdissä, mikäli ne olivat saman referentin laatimia. Tuomittujen ja usein uhrienkin nimet mainittiin⁵¹, kuten rikoksen laatu, suorittamistapa ja mahdollinen langetettu rangaistus. Osa uutisista oli sijoitettu palstoille *Landsorten* (Hbl) / *Uutisia*

⁵⁰ esim. Leino-Kaukiainen 1988, s. 596-607; Keränen 1984, s. 7; Ginström 1964, s. 122.

⁵¹ Vesikansa on moralisoanut nimien käyttöä rikos- ja onnettomuus uutisissa ja pitänyt sitä osoituksena heikosta intimitteettisuojusta. Samaan aikaan sivistyneistö kätkeyti nimimerkkien ja

maaseudulta (US), joissa julkaistiin paljon toisista lehdistä lainattuja uutisia, mutta myös lehtien omien kirjeenvaihtajien kirjoituksia. Osa tapauksista puitiin palstalla *Nyheter för dagen* (Hbl) / *Uutisia Helsingistä* (US), joissa julkaistut tekstit olivat pääosin omien toimittajien laatimia. Päivälehdessä ei tehty erottelua Helsingin ja maaseudun uutisten välillä, vaan kaikki uutiset olivat jakamattoman kotimaan uutisten palstalla. Joitakin väkivaltatapauksia sijoitettiin *Smånotiser* (Hbl) / *Pikku-uutisia* (PL) / *Pikku uutisia* (US) palstalle.

Liitteessä 1 on taulukko väkivaltarikoksista alioikeuksissa (raastuvanoikeus, kihlakunnanoikeus) tuomittujen lukumäärät 1894-99. Liitteeseen 2 on koottu Hufvudstadsbladetin, Päivälehdessä ja Uuden Suomettaren uutisoimat väkivaltatapaukset, niin tapahtuneet kuin tuomitutkin. Kun huomioidaan vielä lehdissä useamman kerran käsitellyt tapaukset, voidaan todeta väkivalta-aiheisia uutisia olleen lehdissä yhteensä noin 3 250, joista Hufvudstadsbladetissa 1 224, Päivälehdessä 891 ja Uudessa Suomettaressa 1 136. Vaikka liitetaulukot eivät olekaan täysin yhteismitallisia keskenään käsitteiden ja alueellisten rajojen suhteen⁵², tiettyjä johtopäätöksiä voidaan silti tehdä. Henkirikoksista langetetuista tuomioista uutisoi ahkerimmin Hufvudstadsbladet ja passiivisimmin Päivälehti. Tästä huolimatta suurin osa henkirikoksista jäi noteeraamatta. Hufvudstadsbladet uutisoi murhien ja tappojen tuomioista noin 23 %, Uusi Suometar 16 %

viittausten suojaan, vaikka suppeassa herrasväen piirissä lienee yleensä tiedetty kuka kukin oli. (Vesikansa 1997, s. 46)

⁵² Liitteessä 1 jaottelu perustuu vastakkainasetteluun Uudenmaan läänin ja muun maan välillä, kun liitteessä 2 jako on tehty pääkaupunkikeskeisesti Helsinkiin ja maaseutuun. Taustana tällaiselle jaottelulle on sanomalehtien omat jakoperusteet. Helsingin ja sen aivan välittömän läheisyyden rikokset poikkesivat muualla Uudellamaalla tapahtuneista teoista siten, että suhteessa vähemmän uutisoidut jälkimmäiset oli pääasiassa sijoitettu maaseutu-uutisten joukkoon. Rikoskäsitteiden sekaannus selittyy myös lehdistöstä käsin. Henkeen kohdistuneet rikokset on luokiteltu sen mukaan miten sanomalehdet ne itse ensisijaisesti määritteli. Välttämättä tämä ei ollut missään yhteydessä oikeusistuimien käsityksiin, vaan huomattavaa osaa toisen kuolemaan johtaneista teoista pidettiin lähes automaattisesti murhina. Puolestaan lievemmissä rikoksissa ei ollut aina määritelty rikoksen laatua, joten yhteneväisyyden vuoksi räjäkkykset, ryöstöt ja raiskaukset on tulkittu pahoinpitelyiksi. Uudenmaan läänissä asui vuoden 1899 lopussa 289 026 ihmistä, joten se muodosti 10,8% koko maan 2 673 200 asukkaasta. (STV 1902, s. 13)

ja Päivälehti vain 14 %. Tarkasteltaessa lapsenmurhia tilanne oli vielä huonompi: Uusi Suometar oli aktiivisin noin 7 %:llaan, Hufvudstadsbladet kirjoitti 6 % tapauksista ja Päivälehti 5 %. Lapsenmurha oli siis vaiettu rikos. Pahoinpitelyissä tilanne ei pääkaupungin osalta ollut yhtä synkkä, sillä oikeus- ja poliisiuutisosastolla mainittiin yleensä tuomituista ainakin numeraalisesti. Maaseudulta uutisoitiin vain harva pahoinpitelytapaus. Kaiken kaikkiaan väkivaltauutisoinnin strategia on kärjistäen seuraavaan kaavaan: Pääkaupungissa **tapahtuneita** pahoinpitelyjä uutisoitiin vähemmän kuin **tuomittuja**⁵³, kun Helsingin ulkopuolella tilanne oli täysin päinvastainen. Loppuun asti seurattiin vain räikeimmät tapaukset. Tapahtuneet henkirikokset uutisoitiin hyvin koko maan alueelta⁵⁴, mutta oikeusprosesseja seurattiin kunnolla pääkaupungissa ja suurta huomiota saaneissa maaseututapauksissa.⁵⁵

Tämän lisäksi on valittu satunnaisotoksena mukaan vuosien 1897 ja 1899 itsemurhia koskeneet uutiset. Näitä on yhteensä 279 (Hufvudstadsbladet 46 ja 43, Päivälehti 46 ja 32, Uusi Suometar 59 ja 53). Määrä oli varsin huomattava.

Sanomalehdet hankkivat uutisensa osin omien toimittajien tai avustajien kautta, osittain lainaamalla juttuja toisista lehdistä. Oman toimituksen laatimien uutisten kirjoittajia on hankala selvittää, sillä pääsääntöisesti niihin ei ollut laitettu edes nimimerkkiä. Muista lehdistä saksittujen uutisten yhteydessä oli

⁵³ Säännön vahvistavana poikkeuksena oli Hufvudstadsbladet.

⁵⁴ Uutisoitujen tapahtuneiden henkirikosten osuus ensi oikeudessa tuomituista oli Hufvudstadsbladetilla noin 43 %, Päivälehdellä 34 % ja Uudella Suometarella 55 %. Eroja oli siis lehtien välillä. Sinänsä tällainen vertailu ei välttämättä ole täysin relevantti, koska tapahtuneiden ja tuomion saaneiden määrät eivät koskaan ole samat eikä oikeusprosesseja saada aina päätökseen rikoksen ilmitulovuonna. Puutteistaan huolimatta vertailu antaa jotain osviittaa todellisuudesta.

⁵⁵ Tällaisia tapauksia oli 1894 Oulaisissa tapahtunut ns. Koivikon kaksoismurha, samana vuonna tunnetun rikollisen Matti Haapojan murhatyö Kakolan vankilassa ja hänen seuraavan vuoden alussa tekemä itsemurha, 1895 Sysmässä tapahtunut Matti Kuivajärven murha, Uudessakaarlepyyssä ns. Purmo-murha ja Asikkalassa leskirouva Ytterbergin murha, 1896 Antrean aseman junaräjähdyksessä, 1897 Viipurin torilla suoritettu poliisi Starastin tapo ja 1899 Nurmijärvellä renki Malmelinin tekemä seitsemän hengen murha.

kirjattu lähde, mutta niidenkin kirjoittajien tausta jää epäselväksi. Rikoksista kirjoitettaessa oli turvauduttavaa paitsi poliisiviranomaisten lausuntoihin, toisinaan myös silminnäkijöiden havaintoihin, mikä toi usein lisämaustetta kirjoituksiin. Joskus tämä johti ylilyönteihin ja lukijat valittivat huonosta sanomalehtimoraalista. Pääosassa olivat kuitenkin viranomaisten näkemykset. Esimerkiksi Hufvudstadsbladet otti jo 1890-luvun alussa käyttöön päivittäiset poliisisoitot. Sama tapa liennyt käytössä muissa lehdissä. Sanomalehdet käyttivät mm. oikeudenkäyntiselostuksissa osittain samoja referenttejä, mikä johti tekstien samankaltaisuuteen. Rikosasiat hautautuivat luonnollisesti päivänpolttavien kysymysten alle, mutta toisaalta ne kiinnostivat yleisöä.⁵⁶

Muista lehdistä poimittujen uutisten käyttö oli erityisen yleistä maaseudulla, mutta sitä tapahtui myös pääkaupungin lehdissä. Liitteeseen 3 on koottu Hufvudstadsbladetin, Päivälehdin ja Uuden Suomettaren muista lehdistä poimimat väkivaltauutiset. Taulukoista käy ilmi, että Hufvudstadsbladet lainasi uutisia runsaasti ruotsinkielisistä lehdistä, olihan kymmenen eniten lainatun lehden joukossa kahdeksan ruotsinkielistä lehteä. Päivälehdin ja Uuden Suomettaren Top kymmeneen ei mahtunut ainuttakaan ruotsinkielistä julkaisua, vaikka muuten puoluetistelut ei heijastunut lainausvalinnoissa. Sen sijaan lehtien pääkaupungin ulkopuoliset kannatusalueet olivat hyvin edustettuina. Hufvudstadsbladetilla oli runsaasti lainauksia pohjalaisista lehdistä, Päivälehdellä Itä-Suomesta ja Uudella Suomettarella tasapuolisesti ympäri maata. Lehtien väkivaltauutisista muualta lainattuja oli kaikkialla noin kolmasosa.⁵⁷

⁵⁶ Keränen 1984, s. 56; Rytönen 1946, s. 120; Leino-Kaukiainen 1988, s. 612.

⁵⁷ ks. myös Leino-Kaukiainen 1988, s. 593.

Kaikkiaan uutisaineisto muodostaa mielenkiintoisen perustan työlle. Vaikka uutiset olivat itsessään usein, eivät aina, lyhyitä, ne sisälsivät runsaasti tietoa ja pääsääntöisesti tarkan kuvauksen tapahtumista ja arveluja syistä. Rikoksenteijästä ja itse teosta esitettiin moraalisia kannanottoja. Toisinaan annettiin ohjeita miten vastaavat tapahtumat olisi vältettävissä. Kuitenkin aineisto on liian hajanaista ja pintapuolista, jotta syvälle meneviä päätelmiä sanomalehtien suhtautumisesta väkivaltaan pystyisi tekemään. Vaikka lehdet tuskin ottivat vastaan sellaista materiaalia, joka oli täysin ristiriidassa sen oman aatemaailman kanssa, runsaat lainaukset muista lehdistä eivät välttämättä kuvaa lehden mielipidettä täydellisesti.

Uutismateriaalin ohella työssä keskitytään kantaa ottavaan kirjoitteluun, johon huomioidaan pääkirjoitukset - tai johtavat kirjoitukset, kuten pääkirjoituksia tuolloin kutsuttiin - , maaseutukirjeet, Helsingin-kirjeinä tunnetut pakinat, tiettyyn teemaan sidotut ulkopuolisten asiantuntijoiden laatimat kirjoitukset sekä suppeassa mielessä lehtien yleisönoastolla esiintyneet tekstit, vaikkei niitä voi pitää lehden mielipiteinä, vaan pikemmin lukijoiden reaktiona ajankohtaisiin ilmiöihin.

Johtavat kirjoitukset⁵⁸ olivat nimensä mukaisesti lehtien ensimmäisiä kirjoituksia. Yleensä niissä ei ollut mainittu kirjoittajan nimeä. Tämän vuoksi niiden kirjoittajien henkilöllisyys on vaikeasti selvitettävissä. Silloin kun perässä oli nimimerkki, kirjoittajana oli pääsääntöisesti toimituksen ulkopuolinen henkilö, useimmiten alan asiantuntija. Johtavien kirjoitusten aiheet vaihtelivat laidasta laitaan. Ulkopoliittisiin kysymyksiin ei juuri puututtu. Suosittuja aiheita olivat päivänpoliittiset asiat, taloudelliset kysymykset, opetukseen ja kulttuuriin liittyvät seikat sekä hallinto- ja oikeuslaitos.

Liitteeseen 4 on koottu väkivaltaan liittyviä johtavia kirjoituksia. Kuten liitteestä voi havaita, väkivaltaa käsiteltiin harvoin itsenäisenä kysymyksenä, vaan se liittyi osana suurempiin kokonaisuuksiin.⁵⁹ Biografioilla on ollut merkitystä kirjoittajien taustojen selvittämisessä. Vuonna 1937 ilmestyneestä sanomalehtimatrikkelista ei ollut mitenkään merkittävää apua tässä työssä, pitkälti merkittävän ajallisen viiveen vuoksi. Sen sijaan 1920-luvun lopulla ilmestyneen kansallisen elämäkerraston tarjoama tuki on ollut tärkeää ihmisten henkilöllisyyksien kartoittamisessa.⁶⁰

Johtavien kirjoitusten laatijat väkivaltaan liittyvissä aiheissa vaihtelivat lehtien kesken. Hufvudstadsbladetissa kynää käytteli toisinaan lehden toimitukseen kuulunut henkilö, luultavimmin päätoimittaja Frenckell tai toimitussihteeri Torsten Sevoni⁶¹, mutta usein myös lehden ulkopuolinen henkilö.⁶² Jälkimmäisistä kiistattomasti merkittävimpiä oli lakimies Edvard Bergh⁶³, joka kirjoitti monia johtavia kirjoituksia erityisesti sisäpoliittisista, oikeudellisista, sosiaalisista ja taloudellisista kysymyksistä. Hänen kirjoituksensa herättivät liberaalisuudessaan ja elitistisyydessään huomiota muiden lehtien keskuudessa.⁶⁴ Päivälehdien johtavista kirjoituksista vastasivat päätoimittaja Erko ja aputoimittaja Santeri Ingman⁶⁵, jotka samalla yrittivät

⁵⁸ Tässä työssä johtavia kirjoituksia käytetään synonyyminä pääkirjoituksille.

⁵⁹ ks. myös Leino-Kaukiainen 1988, s. 587-590.

⁶⁰ Suomen sanomalehdistön matrikkeli 1937; Kansallinen elämäkerrasto; Ruotsinkielisissä sanomalehdissä toimineista henkilöistä on tehty erillinen matrikkeli (Steinby 1981).

⁶¹ Torsten Sevoni⁶¹ (1868-1923) tuli Hufvudstadsbladetin toimittajaksi 1887 ja toimi lehden toimitussihteerinä 1888-1923. Hän osallistui aktiivisesti sanomalehtimiesten "ammattiyhdistystoimintaan". (Steinby 1981, s. 176)

⁶² Lehdet antoivat pääkirjoituspalstalta tilaa myös toimituksen ulkopuolisten, samaa poliittista näkemystä edustavien henkilöiden kirjoittamille artikkeleille. Tavallisesti lehti saattoi asettua tällaisten kannanottojen taakse, vaikka poikkeuksiakin sattui. (Leino-Kaukiainen 1988, s. 430)

⁶³ Johan Herman Edvard Bergh (1829-1903) toimi asianajajana ja tuomarina vuosikymmeniä. Hän oli myös porvarissäädyn edustajana valtiopäivillä useaan otteeseen. Myöhemmällä iällään Bergh keskittyi valtiolliseen kirjailijatoimintaan. Hän edusti voimakkaasti vapaamielistä kantaa. Hänen kirjoitustyyliään on luonnehdittu erinomaisen selkeäksi ja varmaksi. Värikkyys tuotti hänelle erinäisiä kurinpitorangeistuksia. Hbl:ssa Bergh tietojensa, suoraselkäisen asenteen ja kuvaustapansa avulla loi auktoriteettiaseman ainakin lehden sisällä. (Estlander 1927, s. 225-226; Ginström 1964, s. 119)

⁶⁴ Leino-Kaukiainen 1988, s. 500; Ginström 1964, s. 116-119.

⁶⁵ Santeri Ingman (1866-1937, myöh. Ivalo) toimi lähes puolen vuosisadan ajan Päivälehdien ja Helsingin Sanomien palveluksessa. Hän tutki etenkin Pohjois-Suomen historiaa ja oli historiallisen romaanin pioneereja maassamme. Hän toimi myös kääntäjänä, Suomen

kovasti propagoida omia oppejaan.⁶⁶ Ingman kirjoitti johtavia kirjoituksia erityisesti sosiaaliskysymyksistä. Päivälehdien väkivalta-asiaa koskeneet johtavat kirjoitukset olivat järjestelmällisesti toimituksen jäsenten laatimia eikä ulkopuolista apua käytetty hyväksi. Eräs kirjoituksista, syksyllä 1895 ilmestynyt *Turvallisuus Helsingin kaduilla* johti painoylihallituksen antamaan varoitukseen siinä olleiden raskaiden väitteiden vuoksi.⁶⁷ Uudessa Suomettaressa päätoimittaja Löfgren kirjoitti osan pääkirjoituksista, mutta lehti turvautui runsaasti ulkopuoliseen apuun, jota oli saatavilla kirkonmiehistä ja sosiaaliskysymyksiin perehtyneistä tutkijoista.⁶⁸ Tärkeässä asemassa oli myös Agathon Meurman⁶⁹, joka kirjoitti mm. päivänkysymyksistä, rauhanaatteesta, työväenliikkeestä, raittiudesta ja väkijuomalainsäädännöstä, tilattomista ja torppareista, kansansivistysasioista. Yhteensä hän laati lehteen yli 900 pääkirjoitusta. Hänen kirjoituksistaan huokui vahva moraalinen ja konservatiivinen paatos, joka ei usein miellyttänyt kilpailevien aatesuuntien äänenkannattajia. Siveellisyyden peräänkuuluttaminen kuului Uuden Suomettaren johtavien kirjoitusten perusominaisuuksiin.⁷⁰

Kirjailijaliiton puheenjohtajana ja työväenvaltuuskunnan puheenjohtajana 1890-luvulla. Ingmanin merkitys suomalaisen puolueen "nuorten" siivelle oli huomattava.

⁶⁶ Rytkönen on kuvannut Erkon johtavia kirjoituksia dramaattiseen ja kritiikittömään sävyyn:

"Lehden ideologiselle pohjalle rakennetun uuden yhteiskunnallis-poliittisen mielipideryhmyksen määrätietoisesti huomioiden Eero Erko laati johtavat artikkelinsa todellisen isänmaan ja kansan ystävän vakavalla vastuuntunnolla ja johdonmukaisuudella. Niiden ominaisin piirre on voimakkaassa persoonallisessa kannanilmaisuisissa. Yleensä hän suhtautuu varsin kriittisesti taloudellisiin ja sosiaalipoliittisiin ilmiöihin, suomalaisen kansanluonteen mukaisella isänmaallisella päätöksellä poliittisen painostuksen leimaamiin valtiollisiin tapahtumiin ja radikaalisella suorudella sekä aineellisen että henkisen elämän uudistamispyrkimyksiin. (Rytkönen 1946, s. 108)

⁶⁷ Rytkönen 1946, s. 288-289; Zetterberg 2001, s. 287. Kirjoituksessa otettiin kantaa venäläisen sotaväen törttöilyihin pääkaupungissa.

⁶⁸ ks. Alapuro ja Alestalo 1973, s. 88-90.

⁶⁹ Agathon Meurman (1826-1909) oli valtiollinen kirjailija, sanomalehti- ja valtiomies. Hän oli perustamansa lehden Finlandin päätoimittajana 1880-luvulla. Hän kirjoitti lukuisia tietokirjoja ja uskonnollisia teoksia ja toimi valtiopäivillä talonpoikaissäädyn edustajana 1872-1900. Meurman toimi myös Kansanvalistusseuran esimiehenä 1884-1905, aktiivisesti Kansantaloudellisessa Yhdistyksessä sekä lukemattomissa vähäisemmissä luottamustoimissa. Meurmania on luonnehdittu isänmaalliseksi, vanhoilliseksi, uskonnolliseksi, kansalliseksi tilanomistajatyypiksi, jonka leikin taakse kätkeytyi aina vakava, harras mieli. (Rantakari 1932, s. 97-104; Virkkunen 1957)

⁷⁰ Leino-Kaukiainen 1988, s. 482-484; Virkkunen 1957, s. 221, 269; Vesikansa 1997, s. 99-100.

Johtavien kirjoitusten ohella merkittävä kantaa ottava voima oli poliittisilla viikkokatsauksilla, jotka ilmestyivät normaalisti sunnuntain lehdessä otsakkeella *Kirje Helsingistä*. Ne oli sijoitettu sivujen alareunaan. Helsingin-kirjeissä käsiteltiin ajankohtaisia ilmiöitä usein ironisesti tai muussa humoristisessa äänilajissa vastustajia piikitellen. Toisinaan palstalle pääsi väkivaltaan liittyviä tapauksia ja aiheita. Kirjeet Helsingistä olivat vakituisten kirjoittajien käsialaa. Päivälehdessä tekstituotannosta vastasi nimimerkki Tuomas, jonka taakse kätkeytyi Santeri Ingman. Hänen on laskettu laatineen lehdessäoloaikanaan kaikkiaan 636 kirjettä Helsingistä. Tämän työn ajanjaksolla väkivaltaa käsiteltiin seitsemässä kirjoituksessa. Uudessa Suomettaressa vastaava tehtävä oli langennut "Matin" huoleksi. Nimimerkkiä käyttivät Antti Almberg-Jalava, A. Listo ja Alpo Noponen. Jälkikäteen on vaikea arvioida sitä kuka minkäkin kirjoituksen oli laatinut, mutta Almberg-Jalavan on todettu olleen päävastuussa kirjoituksista. Kirjeissä oli Agathon Meurmaninkin sivalluksia. Kaikkiaan Uuden Suomettaren Helsingin-kirjeissä väkivaltaa sivuttiin seitsemän kertaa. Hufvudstadsbladetin "Boulet'n" tuottamassa *Bref från Helsingfors* -palstalla ei tyrmistytävästi käsitelty väkivaltaa kertaakaan.⁷¹

Lehdet julkaisivat kirjeitä paitsi Helsingistä, myös maaseudulta. Maaseutukirjeissä kerrottiin kuulumisista, tapahtumista ja ylipäätään elämästä eri paikkakunnilla. Kirjoittajien taustat vaihtelivat suuresti, mikä näkyi itse kirjoituksissa. Lehdille kirjeet tuottivat tervetullutta sisältöä ja kannattajia. Kirjoittajille ne olivat monessa tapauksessa oppia, mutta ennen kaikkea niiden avulla haluttiin kertoa kunkin paikkakunnan olojen edistyneisyydestä. Maaseutukirjeiden kulta-aikaa olivat sanomalehtien ensimmäiset vuosikymmenet. 1890-luvun lopulla

⁷¹ Rytkönen 1946, s. 282-286; Leino-Kaukiainen 1988, s. 591-593; Vesikansa 1997; Zetterberg 2001, s. 119; Rantakari 1932, s. 97-104.

niiden määrä alkoi olla vähäinen koululaitoksen ja puhelimien osittaisvaikutuksesta. Maaseutukirjeet olivat nimenomaan suomenkielisen lehdistön erikoisuus. Koska kirjeissä usein tuotiin esille edistyneisyyttä, väkivalta-aiheet olivat niissä harvinaisia. Hufvudstadsbladetissa väkivaltaa ei puitu merkittävästi yhdessäkään maaseutukirjeessä. Päivälehdessä vastaava luku oli neljä ja Uuden Suomettaren yksi. Sen sijaan erillisissä kirjeenvaihtajien tuotoksissa nostettiin ihmisen synkempiä ominaisuuksia esiin. Pääkaupungin lehdillähän oli laaja kirjeenvaihtajaverkosto ympäri maan.⁷²

Jonkinlaisia kannanilmauksia olivat myös lehdissä esitetyt, usein jostain tieteellisestä julkaisusta lainatut, jotain erityisteemaa koskeneet kirjoitukset. Asiantuntijoina olivat niin rikollisuuteen perehtyneet tutkijat kuin lääkärit. Vaikkeivät tällaiset tekstit ilmaiseksi lehdessä omaa kantaa, ne antavat kuitenkin kommentoimattomina jonkinlaisen hyväksynnän esitetyille väitteille. Siten niiden asema on toinen kuin lehtien yleisönosastoille lähetettyjen kirjoitusten, jotka eivät välttämättä kuvanneet muuta kuin eräiden lukijoiden mielipiteitä jostain asiasta. Väkivaltaan liittyvät tieteelliset kirjoitukset olivat harvinaisia. Sen sijaan lähetetyissä kirjoituksissa väkivallan osuus oli huomattavampi. Ongelmien esiintuomisella saatettiin toivoa viranomaisten tarttuvan toimenpiteisiin tilanteen korjaamiseksi. Merkittäviä väkivaltaan tavalla tai toisella liittyviä lähetettyjä kirjoituksia oli 1894-99 Hufvudstadsbladetissa viisi, Päivälehdessä kahdeksan ja Uudessa Suomettaressa kahdeksan. Muutamassa tapauksessa tällaiset kirjoitukset oli nostettu peräti johtavan kirjoituksen asemaan, mikä osittain todistaa niiden painoarvoa.

⁷² Tommila 1979, s. 2-13; kirjeenvaihtajaverkostosta esim. Rytönen 1946, s. 127-131, 418-421; Vesikansa 1997, s. 116; Leino-Kaukiainen 1988, s. 576-579.

Kantaaottavuutta oli myös eräissä joko lehtien toimituksen jäsenten tai niiden avustajien matka- tai tapahtumakuvauksissa, joissa väkivaltaa välillä puitiin osana laajempaa kokonaisuutta vaihtelevalla analyttisyydellä. Näitä tekstejä Hufvudstadsbladetissa oli kolme, Päivälehdessä kuusi ja Uudessa Suomettaressa kolme. Näiden tuotosten kantaaottavuus vaihteli, mutta pääsääntöisesti ne olivat kovin moralisoivia ja asenteellisia.

Edellä mainitut kantaa ottavat tekstit yhdistettynä laajaan uutisaineistoon luovat haastavan, mutta mielenkiintoisen pohjan sanomalehtien väkivaltakäsitysten selvittämiseksi. Palapelin kokoamisessa kullakin tekstilajilla on osansa. Ne avaavat väylän ilmiön kerroksellisuuden havaitsemiseen. Kenties voidaan puhua saman asian makro- ja mikrotasoista.

2. Sanomalehtien käsitys väkivallan syistä

Kaikelle toiminnalle on yleensä syynsä, jotka tosin riippuvat suuresti niiden määrittelijöistä. Helsingin johtavat sanomalehdet käyttivät väkivallan tekojen perusteluna monia syitä, joista osa oli kovin pinnallisia kriittisemmässä tarkastelussa, mutta osittain samankaltaisia perusteluja esitetään nykyäänkin eri sanamuodoin. Yritettäessä hahmottaa pienistä palasista koostuvia "syvempiä" syitä voidaan Hufvudstadsbladetin, Päivälehdän ja Uuden Suomettaren esittämät syyt väkivaltaisesta käyttäytymisestä jakaa neljään pääluokkaan: 1. sosiaaliset tekijät, 2. kulttuuriset tekijät, 3. biologiset tekijät ja 4. yksilölliset vaikuttimet. Jako on osittain ongelmallinen, sillä varsinkin kaksi ensimmäistä selitysmallia liittyvät kiinteästi toisiinsa eikä niitä pysty aukottomasti käsittelemään omina kokonaisuuksinaan. Sosiaaliset tekijät kattavat alkoholin,

yhteiskunta-aseman, ryhmäkäyttäytymisen ja ympäristön vaikutukset. Kulttuurisiin tekijöihin on otettu mukaan kansanluonne, yleiset tavat ja tottumukset sekä sivistykseen ja sivistymättömyyteen liittyvät perustelut.⁷³ Biologisen selitysmallin kulta-aika alkoi olla 1890-luvun lopulla ohi, mutta silti ne ansaitsevat huomion. Yksilöllisten vaikuttimien⁷⁴ rooli oli vähäisempi. Ne olivat monissa tapauksissa yksittäisten tekojen lähisyyttä, mutta väkivaltaisen käyttäytymisen laajemmaksi selittäjäksi niistä ei ollut.

2.1. Sosiaaliset tekijät

2.1.1. Alkoholi

1800-luvun viimeiset vuosikymmenet olivat suurten kansanliikkeiden valtakautta. Vapaapalokuntatoiminta, kansanvalistusseura, nuorisoseurat jne. olivat suosittuja. Sanomalehdet, erityisesti suomenkieliset, seurasivat liikkeiden toimintaa laajasti niin kokousten referoinnin kuin konkreettisesta toiminnasta kertomisen muodossa. Näkyvimmän huomion suurista kansanliikkeistä sai raittiusliike, jonka lippulaivan Raittiuden Ystävien sääntöjen mukaan järjestön tarkoituksena oli vastustaa juovuttavien juomien käyttämistä ravinto- ja nautintoaineena, edistää raittiutta tavoissa, pelastaa juoppouteen vajonneita ja poistaa niitä epäkohtia, jotka johdattavat juoppouteen.⁷⁵ Liikkeellä oli vaikeuksia kehittää uskottavia ja vakuuttavia argumentteja toimintansa oikeutukseksi, sillä olihan alkoholinkulutus alentunut selvästi ja asenteet muutenkin tiukentuneet. Raittiusliike ryhtyi itse

⁷³ Näistä kahteen eri luokkiin kuuluvista tekijöistä alkoholin asema on erityisen hankala. Sellaisenaan se liittyy mitä kiinteimmin suomalaiseen kansankulttuuriin, ja se saatiin näkymään osoituksena kansan vaatimattomasta sivistystasosta (esim. Rajala 1996, s. 67; Apo 2001, s. 210). Toisaalta alkoholin aiheuttama sosiaalinen kurjuus on läheisessä yhteydessä muihin sosiaalisiin tekijöihin, kuten ryyppyjengeihin, joissa suuri osa väkivaltaisuuksista tapahtui. Katson kuitenkin, että aineistossa alkoholi painottuu enemmän sosiaalisena kysymyksenä kuin osoituksena kansan sivistymättömyydestä.

⁷⁴ Yksilöllisiksi vaikuttimiksi tässä on luettu pintapuolisia (ja usein todellisiakin) tekijöitä, kuten intohimon, erimielisyyksien, mielenhäiriöiden ja kateuden aiheuttamat teot.

⁷⁵ Sulkunen ja Alapuro 1989, s. 144.

tieteellisesti perustelemaan toimintaansa selvittämällä kuinka paljon alkoholi aiheutti sairautta, köyhyyttä, siveettömyyttä ja rikollisuutta. Viimeksi mainitun kohteen osalta tutkimukset etenivät parhaiten. Vuonna 1898 kaikkia Suomen rangaistuslaitoksissa olleita vankeja haastateltiin. Vaikka tutkimus oli tieteellisesti epäluotettava, noin kolmen neljästä miesvangista todettiin olleen "juomareita". Näin oli saatu toiminnalle tieteellinen tuki, joten aiempia mielikuvia oli helpompi lähteä vahvistamaan.⁷⁶

Sanomalehtien palstoilla alkoholin ja väkivallan suhde oli huomattu jo aiemmin. Tämä ei yllätä ottaen huomioon, että monet kirjoittajat olivat aktiivisia raittius- ja nuorisoseuraimisiä, jotka toivat mielipiteitään julki myös lehtien palstoilla. Tavallisissa rikosuutisissa alkoholin selittävä voima oli suurempi kuin väkivalta-asiaan seikkaperäisemmin paneutuneissa kantaaottavissa teksteissä. Näin ollen tarkasteltavat tekstit on jaettavissa kahteen osaan.

Kärjistäen tyypillinen väkivaltarikostapaus noudatti sanomalehdissä seuraavaa kaavaa:

1. Työmiehet juopottelevat keskenään.
2. Päihtymyksen kasvaessa aloitetaan sanaharkka jostain, ainakin näennäisesti, mitättömästä asiasta.
3. Toinen osapuoli kiivastuu ja teräaseella, pullolla tai nyrkillä vahingoittaa toista, joka mahdollisuuksien mukaan kostaa teon.
4. Poliisi tai järjestysmies saapuu paikalle. Molemmat tai ainakin toinen vastustaa fyysisesti putkaan viemistä.
5. Alakynteen jäänyt toimitetaan lääkäriin - tai putkaan. Toinenkin osapuoli joutuu putkaan.

⁷⁶ Peltonen 1988, s. 19-20; Peltonen 1997, s. 65-67.

Syällisenä tapahtumiin voitiin taten pitää alkoholia, joka käynnisti prosessin.⁷⁷

Tappeluiden ja muiden lievempien väkivaltarikosten synnyssä viinan merkitystä pidettiin lähes itsestänselvyytenä. Saatettiin todeta tyyliin “lienee wiinakin ollut liikkeellä, koskapa tappelu syntyi“ tai rikoksenteijä oli “juowuksissa tietystikin“ tai “De råkade som vanlig efter flitigt pokulerande i gräl“. Vakavampienkin rikosten sattuessa viina usein kuului asiaan. Kun Sysmässä torppari riisti naapuritorpan mieheltä ristiäisissä hengen, muistutettiin ilolientä todennäköisesti nautitun näissäkin pidoissa.⁷⁸ Alkoholi näyttäytyi synkkänä, sillä varsinkin maaseudulla merkittävä osa henkeen kohdistuneista rikoksista tapahtui häiden, ristiäisten ja hautajaisten kaltaisissa tilaisuuksissa, joissa väkijuomia oli tarjolla. Muutoin alkoholijuomien kulutus Suomessa oli vähäistä, sillä 100-prosenttiseksi alkoholiiksi muutettuna keskimääräinen suomalainen joi noin kaksi litraa vuodessa.⁷⁹

Uutisissa viinan tiliin saatiin luettua teot, joita kunnolliset ihmiset eivät muuten suorittaisi. Viina oli perussyy, jonka ympärille rakentui kaikki muu paha. Erikseen yleensä muistettiin mainita, mikäli raakuuden tekijä oli ollut selvänä. Seuraavat lainaukset yksittäisyydestään huolimatta valaisevat yleiskäsitystä:

Grundorsaken till brottet var nu, som ofta, brännvinet.⁸⁰

⁷⁷ Tällaisenaan kaava toteutui erityisesti pääkaupunkiseudulla. Maaseudulla työmiesten tilalla olivat usein rengit ja tapahtumaympäristö ei välttämättä ollut yhtä intiimi. Alkoholien nauttimis- ja vähittäismyyntipaikkoja Helsingissä oli runsaasti. Esimerkiksi 1898 erilaisien juovutusjuomien vähittäismyyntioikeuksia oli 392 ja anniskelu-oikeuksia 110. (Åström 1956, s. 281)

⁷⁸ esim. Rewolwerin kuulan hartioihinsa PL 6.8.97 (lainattu Laatokasta); Rääkkäämisestä PL ja US 8.7.97 (tuntematon kirjoittaja); Knifhuggning Hbl 28.1.99 (tuntematon kirjoittaja); Miesmurha Sysmässä US 5.7.95 (tuntematon kirjoittaja). Vastaavanlaisia esimerkkejä olisi runsaasti enemmän.

⁷⁹ Apo 2001, s. 206. Määrä on yli 3,5 kertaa vähemmän nykylukemiin verrattuna.

⁸⁰ Fademord Hbl 27.6.95.(tuntematon kirjoittaja)

Viina viisaan villitsee, ei tarvi silloin ihmetellä, jos murhiakin tapahtuu.⁸¹

Alkusyö riitaan näyttää olleen oluessa ja viinassa.⁸²

Aiheena tappeluun olivat tytöt. Viinalla oli kamalassa kahakassa, kuten tavallista, suuria ansioita.⁸³
Juovuttavat juomat olivat lopulta turmelleet Nordströmin terveyden ja saattaneet hänet välinpitämättömyyden tilaan.⁸⁴

Ikävät teot on luettavat kokonaan väkijuomain seurauksiksi. Taustalla ei ollut erityistä vihaa eikä riitaa.⁸⁵

Paitsi perhetapahtumien, myös oluttehtaiden vaikutus koettiin vastenmieliseksi. Tavallista oli, että eri alueilta kirjoitettiin pääkaupungin lehtiin, erityisesti Uuteen Suomettareen, kuinka oluttehdas aiheutti paikkakunnalla turmelusta. Kaiken lisäksi poliiseja oli liian vähän ylläpitämässä järjestystä, kun juopot metelöitsivät, retkottivat ojissa, tappelivat keskenään ja huutelivat hävyttömyyksiä ohikulkijoille. Näissä kirjoituksissa useimmiten vaadittiin oluttehtaiden sulkemista ja lisää virkavallan edustajia huolehtimaan turvallisuudesta.⁸⁶ Kirjoitusten takana olleet henkilöt jäivät liian usein epäselviksi, mutta useimmiten kirjoittajat olivat säätyläistöä, jotka paitsi moralisoivat huonoa käytöstä, myös yrittivät vaikuttaa asioihin hankkimalla myötätuntoa ja julkisuutta pitäjän rajojen ulkopuolelta.

Vaikka suurta osaa toisinaan raskaistakin rikoksista pidettiin viinan ansioina, ei sillä sentään kaikkea selitetty. Erityisesti tämä tuli esiin johtavissa kirjoituksissa ja muissa pidemmissä

⁸¹ Kirje Kuopiosta PL 2.2.98 (kirjoittajana nimim. Lehwä)

⁸² Surkuteltawa miestappo PL 2.2.96 (tuntematon kirjoittaja)

⁸³ Tappelu ja murha US 22.1.97 (lainattu Aamulehdestä)

⁸⁴ Nordströmin rewolwerijuttu US 24.1.97 (tuntematon kirjoittaja)

⁸⁵ Kamalia väkijuomain seurauksia US 8.10.97 (lainattu Savonlinnasta)

⁸⁶ esim. Poliisia Lauritsalaan! US 3.7.95 (nimim. U. J-a); Epäjärjestykset Lauritsalassa US 27.7.95 (johtava kirjoitus, tuntematon kirjoittaja); Maapoliisia US 5.6.96 (tuntematon kirjoittaja); Aina waan huononee elämä US 24.9.96 (tuntematon kirjoittaja); Tammelassa US 24.1.97 (tuntematon kirjoittaja); "Kussa raato on, siihen kotkat kokoontuwa" US 21.9.99 (lainattu Uusimaasta); Salon olutkysymys toiseltakin puolelta katsottuna US 29.3.97 (useita allekirjoittajia). Kireäksi viritetty "kristillis-siveellisyys" oli fennomaanien kansallisen projektin ominaisuus. Tähän kuvaan oluttehtaat ja niiden seuraukset eivät sopineet, joten niitä oli vastustettava. (ks. esim. Apo 2001, s. 202)

teksteissä, mutta joskus myös lyhyemmissä uutisissa. Kun Teuvalla kesällä 1895 riistettiin korennolla eräältä mieheltä henki, piikatyön tulkittiin olleen alkusyynä tekoon. Osasyynä oli toki kurja viina. Kun muuan maisterismies oli läimäyttänyt kauppiasta kasvoin ja vielä pahoinpidellyt poliisia, viina ei kelvannut syyksi lainkaan. Kurjasta näytelmästä todettiin vain, että “herrat olivat nähtävästi olleet liikutettuja, mutta eivät niin paljon, että se olisi kelvannut edes joksikin puolustukseksi”.⁸⁷

Sosiologi Veli Verkon mukaan vaikean ruumiinvamman aiheuttanut pahoinpitely, myös hyökkäyksissä tai tappelussa tapahtunut, on erittäin yleinen ja ilmeisesti täysin riippuvainen alkoholijuomien käytöstä. Humala purkautui Suomessa väkivaltana.⁸⁸ Tarkasteltaessa Helsingin sanomalehdistön kantaa ottavia tekstejä voidaan todeta Päivälehdessä pitäneen alkoholin ja väkivallan välistä suhdetta kiinteimpänä Hufvudstadsbladetin ollessa enemmän vastakkaisella kannalla. Karkeita yleistyksiä ei silti voi tehdä, sillä minkään lehden sisäinen linja asiassa ei ollut yhtenäinen.

Hufvudstadsbladet oli monessa asiassa liberaalin maailmankatsomuksensa ansiosta erimielinen kieltoihin nojautuneen raittiusliikkeen kanssa. Johtavissa kirjoituksissaan se ei allekirjoittanut lähellekään kaikkia raittiusliikkeen esittämiä väitteitä alkoholin ja väkivallan suhteesta. Tästä hyvä esimerkki oli Edvard Berghin laatima johtava kirjoitus toukokuussa 1898. Kirjoituksessa esiteltiin raittiuslehti Kylväjän näkemyksiä siitä, kuinka alkoholi tekee ihmisestä rikollisen ja kuinka juovuksissa saatetaan tehdä tappo. Bergh ei ollut samaa mieltä sysäten vastuun aineen käyttäjälle ja pitäen vääränä

⁸⁷ Kamala murha Teuvalla US 22.6.95 (lainattu Pohjalaiselta); Talonrauhan rikkomiseen ja väkivaltaan poliisia vastaan US 28.7.96 (tuntematon kirjoittaja)

⁸⁸ Verko 1949, s. 88-91. Matti Peltonen on osoittanut, että käsitys erityisesti “suomalaisesta viinapäästä” oli yleistynyt 1900-luvun alussa ja kiteytynyt siten runsaasti ennen Verkon kirjallisen toiminnan alkua (Peltonen 1997, s. 63). Myöhemmät tutkimukset ovat osoittaneet, että

syylittää alkoholin valmistajia. Siitä huolimatta hän kannatti juomalakkoliikettä ja piti sitä sosiaalisena edistysaskeleena. Myöhemmin hän tosin joutui kumoamaan myönteisen mielipiteensä.⁸⁹ Alkoholimääräysten kiristämistäkään ei pidetty ratkaisuna levottomuuksiin, vaikka nautintoaineen kielteiset vaikutukset tunnustettiin.⁹⁰

Vastavuoroisesti viinan turmiollisia vaikutuksia tuotiin esille ajan luonteenomaiseen tapaan. Alkoholin yhteyttä itsemurhiin pidettiin selvänä. Perustelutavat olivat osin historiallisia, sillä mainittiin jo aikoja sitten viinan väärinkäytön johtaneen kuolemaan oman käden kautta. Alkoholi vaikutti ihmisen mielenterveyteen, mikä lisäsi itsetuhoista käytöstä. Maan sinänsä vähäinen itsemurhaluku oli suoraan riippuvainen alkoholin väärinkäytöstä.⁹¹ Yleislinjasta poikkeava oli johtava kirjoitus, jossa kuvattiin raittiin ja kunnollisen työmiehen tuskallista tietä kohti tuhoa. Mies joi perheen vararikkoon, lapset ajautuivat rikosten poluille jouduttuaan maantielle päätyen lopulta kasvatustalokseen. Vaimon paikka oli köyhäinkodissa. Kirjoituksessa arvosteltiin yhteiskuntaa puuttumisesta alkoholiongelmien liian myöhään.⁹²

Päivälehdessä linja oli tiukempi. Alkoholi oli suurin syyllinen tappeluihin ja huonoon elämään, ainakin näennäisesti. Samalla muistettiin raittiusideologian hengessä huomauttaa, että joka

humalahakuista juomista on länsimaissa harjoitettu 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa Suomen lisäksi ainakin Irlannissa, Skotlannissa, Australiassa ja Yhdysvalloissa (Apo 2001, s. 200).

⁸⁹ Den nyaste stråjkrörelsen Hbl 1.5.98; Juomalakossa pidättäydettiin käyttämästä alkoholia vuoden ajan. Suurin osa lakkoon osallistuneesta 70 000 henkilöstä oli työväestöä ja käsityöläisiä. Liike radikalisoiti työväkeä (esim. Sulkunen ja Alapuro 1989, s. 147); E. B:n kannanotto juomalakon humbuugiudesta johtavassa kirjoituksessa Synpunkter i arbetarefrågan Hbl 10.8.98.

⁹⁰ esim. Vårskammare ordningsmakt Hbl 18.8.98.

⁹¹ Asiantuntijana käytettiin piirilääkäri F. W. Westerlundia, joka oli väitellyt itsenurhista.

Suomen itsemurhaluvut olivat Euroopan matalimmasta päästä. Sjålfmorden och alkoholkonsumtionen i Finland Hbl 5.3.98. Päihtyneessä tilassa tehtiin vuosien 1896 ja 1900 välillä itsemurhista vajaa viisi prosenttia (Nygård 1994, s. 103-108).

⁹² Dryckenskap och fattigvård Hbl 21.12.98. Kirjoittajana oli nimimerkki G. A. H, joka viittaisi Gustaf Adolf Helsingiukseseen (1855-1934). Helsingius oli maamme ensimmäinen sosiaalihuollon valtionvirkamies. Toimiessaan vaiwashoidon tarkastelijana 1889-1915 hän pani alulle kuntien vaiwashoidon valtiollisen ohjauksen ja tarkastustoiminnan, käynnisti vaivaistalojen rakentamisen, uudisti köyhäinhoitoajattelua ja tuki vapaata hyväntekeväisyystyötä (Jaakkola 1994, s. 97; Hytönen 1929, s. 403-404).

kerran lankeaa viinan kiroihin, ei hänellä ole pelastuksen toivoa. Kuilusta on tie ainoastaan vankilaan tai vaivaishuoneeseen. Väkijuomat alensivat ihmisen siveellisyyttä ja tällöin kaikki paha on mahdollista. Erityisen kielteisesti suhtauduttiin alkoholin nauttimiseen rautateillä. Viinan vaikutukset olivat hyvin vaarallisia, koska sivulliset saattoivat joutua osallisiksi juoppojen voimankoitoksista pakotietömässä tilassa. Päähtyneiden mieleen saattoi juolahtaa vaarallisia ajatuksia (esim. junan räjäyttämisen), jotka voivat koitua kohtalokkaaksi kaikille matkustajille. Junan räjäyttämistä koettiin konkreettinen esimerkki Antreassa, jossa juopunut rakennusmestari yhdessä huonomaineisen naisen kanssa räjäytti junan sillä seurauksella, että kaksi ihmistä kuoli ja useita haavoittui pahasti. Teon tahallisuutta paheksuttiin ja räjäyttäjää kutsuttiin murhaajaksi. Rautateillä tapahtuneet tappelut eivät olleet harvinaisia.⁹³

Vaikka työväestön pyrkimyksiä tuettiin jopa naiivisti, juomalakkoon Päivälehti pettyi. Kun vielä kesällä 1895 iloittiin juoppouden vähenemisestä osittain lainsäädännöllisten toimien ansiosta, kolme vuotta myöhemmin valiteltiin kuinka väkijuomien aiheuttamat tappelut, puukotukset, poliisin pieksämiset olivat lisääntyneet ja samana vuonna alkaneen juomalakon vaikutukset kääntyneet päinvastaisiksi. Oluen nauttiminen oli muka lisääntynyt huomattavasti ja siten korvannut paloviinahimon, joka aiemmin oli piinannut suuriruhtinaskuntaa. Huoli “voimakkaasta” alkoholikäytöstä tuli ajankohtaiseksi ensimmäisen sortokauden alun myötä. Tuolloin muun muassa nimimerkki L. H.⁹⁴ kirjoitti palavahenkisen toisen johtavan kirjoituksen, joka oli laadittu

⁹³ esim. Waara torjuttawa PL 9.6.95; dynamiitti-ilkityö junassa PL 3.3.96; Ankarampaa järjestystä rautateillemme PL 4.3.96; Kampin vuorelta PL 9.7.98.

⁹⁴ Oletettavasti kirjoittaja oli yhteiskoulun johtaja Lucina Hagman (1853-1946), joka toisinaan toimi Päivälehdessä avustajana (vrt. Rytkönen 1946, s. 419). Hän toimi Helsingin suomalaisen yhteiskoulun johtajattarena ja perusti 1899 Helsingin uuden yhteiskoulun. Hän kuului myös

Valamon luostarin tapahtumien⁹⁵ johdosta. Kirjoittaja syytti tapauksesta kukoistavaa kapakkakulttuuria ja huomautti, ettei tekoon syyllistyneen kaltaisella väellä nosteta Suomea tautivuoteelta.⁹⁶ Alkoholin ja sen aiheuttamien lieveilmiöiden vastustaminen liitettiin siis maamme selviytymistaisteluun Venäjää vastaan, joka oli kiristämässä rajamaataan tiukempaan otteeseen.

Heikki Ylikangas on todennut, ettei viina itsessään ole riittävä väkivaltaisuuden selittäjä, koska eri alueiden alkoholikulutus ja väkivaltaluvut eivät aina korreloi keskenään. Voimakkaaseen päihtymiseen tähtäävä juomatapa toki edistää fyysisen konfliktin mahdollisuutta, muttei ole pohjimmainen selittäjä synkille teoille. Myös Kustaa H. J. Vilkuna on osoittanut, tosin varhaisemmalta ajalta, ettei alkoholi sinällään selitä tappeluja ja tappoja, vaan kytkeytyy väkivaltaan paljon moninaisemmin.⁹⁷ Uuden Suomettaren suhtautuminen alkoholiin väkivallan taustatekijänä ei poikkea räikeästi tästä katsannosta, vaikka tavallisissa uutisteksteissä, joissa ei useinkaan päästy porautumaan syvälle ongelmaan, pidettiin kurjaa viinaa tekojen aiheuttajana. Asiaa tarkemmin pohdittaessa tultiin toisiin ajatuksiin. Ote johtavasta kirjoituksesta valottanee asiaa:

Tavallisesti luetaan ne [veriteot] palowiinan syyksi. Mutta owatkohan palowiina ja muut wäkijuomat yksinään syyvät tähän pahaan? Asiaa tarkemmin mieltiessä ei sitä woi myöntää. Epäilemättä on wäkijuomain kohtuuton nauttiminen synnä sanomattomaan kurjuuteen ja kaikenlaatuisiin rikoksiin. Warmaa niinikään on, että jos wäkijuomia ei olisi olemassa, tappojen luku melkoisesti wähenisi. Lähempänä synnä tappoihin on tosin useimmiten palowiina, mutta pääsynä se ei woi olla.⁹⁸

Raittiuden Ystävien johtokuntaan ja oli kansanedustajana. Lisäksi hän julkaisi runsaasti kasvatuskysymyksiä ja naisasiaa käsitteleviä teoksia (Hallsten 1929, s. 333-334)

⁹⁵ Elokuussa 1899 joukko päihtyneitä suomalaisia oli käynyt laivaristeilyllä Valamon luostarissa. Paikkaa oli sotkettu ja munkkien fyysistä koskemattomuutta rikottu. Tapaus herätti sanomalehdissä runsaasti huomiota ja paheksuntaa.

⁹⁶ Waara torjuttawa PL 9.6.95; Viinat pois PL 20.8.99; Liian paljo tilaisuuksia PL 6.8.98.

⁹⁷ Ylikangas 1986, s. 333-347. ”Pyrkimättä edes kiistämään väkivaltarikollisuuden ja alkoholismen itsestäänselvää biologista suhdetta on kuitenkin todettava, ettei viina esittänyt useimmissa väkivaltarikoksissa rikoksenlaukaisijan roolia.” (Vilkuna 1995, s. 273-274)

⁹⁸ Puukotus Suomessa US 22.9.98. Kirjoittajaa ei mainita.

Vastakkaista linjaa edustivat (johtavat) kirjoitukset, joissa totuudentorveksi oli laskettu raittiusmiehet. Konrad Relander⁹⁹ varoitteli alkoholin periytyvistä vaikutuksista ja muistutti myrkyn täyttävän vankiloiden kopit ja köyhäin- ja houriinhuoneiden asunnot. Suhtautuminen oli ehdotonta, sillä vastakkaista mieltä olevia oli Relanderin mielestä kohdeltava kuin isänmaan vihollisia.¹⁰⁰ Muuten Uuden Suomettaren kannanotot eivät poikenneet radikaalisti Päivälehdessä ja Hufvudstadsbladetin näkemyksistä.

Alkoholista saatiin helppo selittäjä monelle väkivaltatapaukselle. Sen haitallisuutta tai rikoksia lisäävää vaikutusta ei kiistetty. Alkoholin tuottamat inhimilliset kärsimykset kattoivat paljon muutakin kuin rikoksen uhrin omaisineen. Silti alkoholin ei uskottu olevan ainoa syyllinen väkivaltaan. Alkoholin käytön takana oli ilmiöitä, jotka kertoivat karua kieltään yhteiskunnan tilasta. Kaikesta huolimatta nämä näyttäytyivät konkreettisesti nimenomaan alkoholin käyttöä seuranneista teoista, jotka eivät saaneet osakseen moraalinvartijoiden hyväksyntää.¹⁰¹

2.1.2. Yhteiskunnalliset syyt

Alkoholin ohella toinen rikoksiin johtanut sosiaalinen tekijä oli yhteiskunnan eriarvoisuus, joka oli pääasiassa taloudellista, mutta myös poliittista. Eihän esimerkiksi valtiopäivävaaleissa kaikilla ollut äänioikeutta ja kunnallisvaaleissakin käytettävissä

⁹⁹ Konrad Relander (1853-1936, vuodesta 1906 lähtien K. ReijoWaara) oli oululainen piirilääkäri, Oulun työväenseuran puheenjohtaja ja aktiivinen raittiusmies. Hänen panoksensa juomalakon käynnistämiseksi oli merkittävä, sillä hän kotkalaisen esimerkin pohjalta ryhtyi organisoimaan toimintaa ensin Oulussa ja sitten myös muualla Suomessa. Hän oli perustamassa ensimmäistä suomenkielistä lääkäriseuraa Duodecimia ja toimi seuran pääideologina. Relander ansioitui myös degeneraatio-opin levittämiseksi. (Sulkunen 1986, s. 221; Nygård 1994, s. 101; Halmesvirta 1995, s. 14-15)

¹⁰⁰ Wäkijuomien kirous US 24.9.97.

ollut äänimäärä määräytyi varallisuuden mukaan. 1800-luvun lopun keskeisiä kysymyksiä olivat toisaalta työväenkysymys, mutta myös maaseudun tilattoman väestön ongelmat. Kummatkin olivat omiaan luomaan epävakaisuutta, jonka pelättiin purkautuvan muun muassa väkivaltana. Ihmishenkiä vaatinutta poliittista väkivaltaa ei Suomessa vielä esiintynyt. Sen aika koitti 1900-luvun alussa.¹⁰² Muutamia pienempiä kahakoita ilmeni.

Sanomalehtien suhtautumisessa yhteiskunnallisten tekijöiden väkivaltaa lietsovaan vaikutukseen on havaittavissa eroja, jotka osittain johtuivat lehtien ja niihin kirjoittaneiden henkilöiden erilaisista viiteryhmistä. Ruotsinkielisissä piireissä oli havaittavissa liberalistisen ideologian kannatusta, kun vanhasuomalaiset tavoittelivat kansallista cheyttä ja siten he olivat erityisen aktiivisia nimenomaan maaseutuväestön kohdalla, vaikka työväen asutokysymyksetkin olivat tärkeitä. Vanhasuomalaisten ajattelua on luonnehdittu sosiaalireformistiseksi. Puolueen ohjelman vaikutus Kansantaloudellisen yhdistyksen toimintaan oli kiinteä, joten päämääriä palvelevaa tutkimusta oli helppo tuottaa.¹⁰³ Nuorsuomalainen Päivälehti tuki työväestön pyrkimyksiä liikkeen radikalisoitumiseen asti, jolloin se irrottautui rintamasta.¹⁰⁴ Yhteistä kaikille lehdille oli yhteiskunnallisiin syihin vetoamatta jättäminen tavallisissa rikosuutisissa. Niinpä tulkinnat on tehtävä kokonaisuudessaan kantaa ottavasta aineksesta.

¹⁰¹ Alkoholin käyttöön moralisointiin liittyvistä kysymyksistä ks. esim. Apo 2001, s. 201.

¹⁰² Vuosien 1903 ja 1911 välillä Suomessa suoritettiin 20 poliittista murhaa ja seitsemän murhayritystä. Markku Ahonen piti suurimpana syynä näin myöhäiseen väkivaltaistumiseen Suomen jälkeenjääneisyyttä monilla alueilla ja toisaalta maalaisyhteisöstä periytyneen patriarkaalisen järjestyksen voimaa (Ahonen 1986, s. 282-283). Mikko Uolan mielestä Suomesta puuttui poliittisen väkivallan perinne. Helmikuun manifestia seuranneessa suuttumuksessa väkivallalta pelasti ajatuksen vastenmielisyys ja aktivistien päämäärättömyys (Uola 1998, s. 11-15).

¹⁰³ Alapuro ja Alestalo 1973, s. 85-89; Jaakkola 1994, s. 92-94.

¹⁰⁴ Keskeisiä kysymyksiä olivat muun muassa äänioikeusasia, 10-tuntinen työpäivä ja yleinen sairaus- ja tapaturmavakuutus. Työväenliikkeen radikalisoitumista alkoi vähitellen tapahtua 1896 alkaen ja lopullisesti 1899 Turun kokouksessa. Zetterberg 2001, s. 254-255; Jaakkola 1994, s. 98-100.

Hufvudstadsbladetissa ensiviulua soitteli E[dvard] B[ergh], joka sysäsi vastuun alimman sosiaaliluokan rikollisuudesta vankilajärjestelmälle. Berghin mielestä vankilassa oli liian hyvät oltavat. Rikos tehtiin asunnon ja toimeentulon varmistamiseksi pitkän ja kylmän talven tarpeita ajatellen. Tämä oli johtanut vankiloiden täyttymiseen ja rikollisuuden lisääntymiseen. Berghin mielipiteet eivät saaneet kannatusta Uudessa Suomettaressa ja hän joutui laatimaan toisenkin johtavan kirjoituksen, jossa hän ilmoitti vankiloihin laitettujen rahojen menevän hukkaan, kun sosiaalinen todellisuus oli unohdettu.¹⁰⁵ Pari vuotta edellisestä rähinästä myöhemmin Bergh kirjoitti, kuinka työväenluokka huononee kaiken aikaa. Vastentahtoisuus työntekoon aikaansai heidät vaatimaan itselleen lisäetuksia. Saatu taloudellinen hyöty käytettiin viinaan ja vapaa-aika juominkeihin ja lakkojen järjestämiseen. Tällä kertaa Päivälehti innostui ja Bergh vastineessaan vertasi Päivälehteä Työmieheen todeten samalla, että Hufvudstadsbladet ajoi koko yhteiskunnan, ei ainoastaan yhden ryhmän asiaa.¹⁰⁶

Muutenkin Hufvudstadsbladet suhtautui kriittisesti alempien luokkien edesottamuksiin. Köyhimmät ihmiset olivat kaikkein vastaanottavaisimpia omaksumaan huonot taipumukset. Mikäli vastavoimaa pahoille taipumuksille ei ollut, seurauksena oli moraalinen degeneroituminen. Tälle tasolle joutumisen seuraukset olivat ikävät. Villiintyminen ja radikalisoituminen olivat Hufvudstadsbladetin mielestä uhka koko yhteiskunnalle.¹⁰⁷ Voimakasta muuttoliikettä maaseudulta kaupunkeihin, erityisesti Helsinkiin, lehti ei pitänyt hyvänä. Töitä ei riittänyt kaikille, etenkin huonosti koulutetuille.

¹⁰⁵ Fångelserna tubba till brott Hbl 26.1.96; Förhållandet med våra straffanstalter Hbl 8.2.96.

¹⁰⁶ Synpunkter i arbetarefrågan Hbl 10.8.98, 21.8.98. Jaakkola on osoittanut, että köyhien saamalla avustusrahoilla oli hankala tulla taloudellisesti toimeen ja osa työväestöstäkin joutui tekemään pientä velkaa kaiken aikaa (Jaakkola 1994, s. 82, 110).

¹⁰⁷ Uppfostringsanstalter för vanartad ungdom Hbl 27.10.97; Ännu en gång bageriarbetarestrejken Hbl 10.9.99; Banditöfverfallet Kaserngatan 6 Hbl 17.3.98.

Tällöin kohtalona oli helposti asunnottomuus, alkoholi, vaarallisten aatteiden omaksuminen ja rikokset, myös väkivalta.

Päivälehti reagoi Berghin molempiin keskustelunavauksiin, ensimmäiseen tosin pitkäköllä viiveellä. Väitettä vankiloiden viettelevyydestä tehdä rikoksia ei allekirjoitettu. Johtavassa kirjoituksessa pohdittiin, ettei täpötäysissä vankiloissa ollut mitään edellytyksiä parantaa kaidalta polulta harhautuneita. Päinvastoin uusi tulokas jouduttiin sijoittamaan liian usein yhteiselleihin saamaan huonoja vaikutteita vanhemmilta rikollisilta. Toiseen Berghin kiistanalaiseen kirjoitukseen vuonna 1898 lehti vastasi ivallisesti. Kirjeessään Helsingistä Tuomas¹⁰⁸ epäili Berghin tarkoituksia ja pätevyyttä arvioida esillä ollutta asiaa. Väite maaseudun työväestön lakkasprin ja hajuveden käytöstä juovutusjuomana tyrmättiin täydellisesti. Ainetta kyllä käytettiin maaseudulla, mutta käyttäjät eivät olleet työläisiä vaan "isäntämiehiä ja puoliherroja ja muita onnettomia himojensa uhreja". Johtavassa kirjoituksessa lehti kuitenkin muistutti, että työväestön olojen parantamiseen tuli ryhtyä viivyttämättä, sillä odottelu olisi saattanut johtaa työmiesten liialliseen radikalisoitumiseen ja pakkouudistuksiin.¹⁰⁹

Päivälehti piti tärkeänä lasten pääsyä työhön heti kun se vain oli mahdollista eli välittömästi koulujen päättymisen jälkeen. Vaihtoehtona oli joutuminen kaduille vetelehtimään, mikä johti nopeasti juoppouteen, siveettömyyteen ja rikoksiin. Tämä oli yhteiskunnallinen vaara. Lainsäädännöllisiä menetelmiä tuli käyttää mahdollisuuksien luomiseen. Toisaalta sekin oli vaikeaa kaupunkien voimakkaan väkiluvun lisääntymisen¹¹⁰ vuoksi.

¹⁰⁸ Nimimerkin taakse kätkeytynyt Santeri Ingman toimi 1890-luvun puolivälin jälkeen työväenvaltuuskunnan puheenjohtajana (esim. Zetterberg 2001, s. 255-256).

¹⁰⁹ Kuritushuoneiden täytyminen PL 13.3.96; Parin työväenasiaa koskevan kirjoituksen johdosta PL 24.8.98; Kirje Helsingistä PL 14.8.98.

¹¹⁰ Päivälehdessä esitettiin tilasto väkiluvun kasvusta kaupungeissa ja maaseudulla 1890-luvulla. Kaupunkien väkiluku oli kasvanut vuosittain 2,4-3,9 prosenttia maaseudun kasvun ollessa yhden prosentin luokkaa vuodessa (Kaupunkien väkiluvun lisääntyminen PL 11.1.99). Helsingin väkiluku kohosi 1890-luvulla 65 000 ihmisestä 93 000 asukkaaseen (Waris 1973, s. 14). Muuttoa

Kaupungistumisen taustalla olleeseen tilattoman väestön kehnoon asemaan Päivälehti toivoi puututtavan, sillä muuten tilanne olisi heikentynyt entisestään ja yletti kasvaneesta kaupunkilaisväestöstä kasvaisi räjähdysainetta.¹¹¹

Kuten todettu, Edvard Berghin vuoden 1896 puuskassa Uudella Suomettarella oli osansa. Berghin ensimmäistä kirjoitusta Uusi Suometar piti omassa johtavassa kirjoituksessaan harhaanjohtavana. Vankilat eivät suinkaan täyttyneet vaan ainoastaan kuritushuoneet, joissa oli koppeja liian vähän. Uudet vangit jäivät toisten vieteltäviksi turmiollisin seurauksin. Kirjoituksessa sääliittiin Sörnäisten vankilaan joutuneita, koska he saattoivat turmeltua pahemmiksi kuin ennen sinne joutumistaan olivat olleet. Berghin aiheuttama toinen polemiikki sen sijaan sivuutettiin vähemmin huomioon.¹¹²

Uusi Suometar suhtautui kilpailijoidensa tavoin huolestuneena kaupunkien väkiluvun kiihtymiseen ja erityisesti työväestön radikalisoitumiseen. Jo syksyllä 1894 lehti julkaisi neliosaisen sarjan johtavan kirjoituksen paikalla otsikolla *Taistelu anarkismia vastaan*. Kansainvälisin esimerkein se yritti varoitella yhteiskuntarauhaa uhanneista tekijöistä. Perinteisten arvojen hylkääminen johti ongelmiin ja kamppailuun, jossa ei ollut kiellettyjä aseita. Maalta muuttoon liittyi "aikakautemme suurin vaara", proletariaatin¹¹³ syntyminen. Kaupungit tarjosivat maalaisille hienoja asioita ja rajattomasti nautintoja, etenkin kun maaväestö suhtautui kritiikittömästi karuun todellisuuteen. Vaarallisen kehityksen pysäyttämiseksi vaadittiin

tapahtui muissakin kaupungeissa kuin Helsingissä. Esimerkiksi Tampereen absoluuttinen muuttovoitto 1890-luvulla oli 11 000 asukasta. Määrä oli huima, sillä vuonna 1900 kaupungissa asui 36 344 ihmistä eli noin 16 000 asukasta enemmän kuin kymmenen vuotta aiemmin (Haapala 1986, s. 122, 365).

¹¹¹ Nousewa sukupolwi PL 12.2.98; Kaupunkien väkiluvun lisääntyminen PL 11.1.99.

¹¹² "Wankilat wiettelewät rikoksiin" US 2.2.96.

¹¹³ Proletaari poikkesi US:n mielestä työmiehestä siten, että työmies siveellisesti puhtaana rehellisellä työllä koetti hankkia elatusta itselleen ja perheelleen proletaarien ollessa siveelliseen rappiotilaan joutunut, joka ei tahtonut tahi ei voinut työtä tehdä, joka täytti kapakat päivin ja yömajat tai portaat ja kellarit öisin. Maalaisväestöstä US 11.2.97.

maaseudun ongelmien ratkaisemista.¹¹⁴ Tilanne oli pääkaupungissa huono, sillä siveellisesti epäilyttävää ainesta tulvi Helsinkiin ja nämä olivat onnistuneet turmelemaan kunnollisia ihmisiä johdattaen rikoksen polulle. Huonon aineksen mellakoinnista saatiin näyttöä muun muassa Savonlinnassa ja Oulussa. Tapauksia pahoiteltiin, vaikka toisaalta työmiesten tarpeet ymmärrettiin.¹¹⁵

Kyse ei ollut pelkästä taloudellisesta kysymyksestä. Palstoilla kerrottiin tieteellisestä tutkimuksesta, jonka mukaan itsemurhat olivat kasvussa erityisesti sivistyneiden keskuudessa ja toisaalta Agathon Meurman johtavassa kirjoituksessa valitti varallisuuden lisäävän rikollisuutta. Ihminen oli kyltymätön eikä tyytynyt mihinkään tiettyyn taloudelliseen tilaan. Meurman toki huomautti, että rikokset ruokkivat ääriliikkeiden menestystä.¹¹⁶

Kaupungistumista ja työväen radikalisoitumista pidettiin siis potentiaalisena väkivallan(kin) aiheuttajana. Vaikka konkreettisia esimerkkejä oli vähän, yhteiskunnallinen selitysmalli oli läheisessä vuorovaikutuksessa sivistystason, kasvatuksen ja alkoholin kanssa. Kyseessä oli miltei perustaso, jonka ympärille muita asioita rakentui.

¹¹⁴ Taistelu anarkismia vastaan US 23.11.94, 28.11.94, 29.11.94, 7.12.94; Maalaisväestöstä US 11.2.97.

¹¹⁵ Kurja aika US 8.9.99; Työlakko ja kapina US 15.4.97; Oma talo Helsingin työväen lastentarhalle US 15.2.99.

¹¹⁶ Itsemurhat - todistuksena aikakautemme hermoheikkoudesta US 27.10.98; Kuinka on laita? US 1.10.97, 2.10.97. Haapalan mukaan Tampereella kaikissa sosiaaliryhmissä rikottiin lakia lähes yhtä usein, mutta eri syistä. Työläiset räyhöivät, talolliset polttivat viinaa, porvarit tekivät petoksia (Haapala 1986, s. 169). Amerikkalainen Howard Zehr on päättänyt tutkittuaan väkivaltaa 1800-luvun Euroopassa tulokseen, ettei väkivalta ollut kaupungeissa sen tavallisempaa kuin maaseudulla, vaikka niiden tilastoinnossa onkin voinut olla eroja. Hänen mielestään sosiaalisen muutoksen ajankohtaisuus ja uutuus keräsi ympärilleen väkivaltaa pikemmin kuin urbaani elämäntapa sinänsä (Hietaniemi 1986, s. 322).

2.1.3. Joukkovoimat

Väkivallan syntymiseen vaikutti myös sosiaalinen painostus ja viiteryhmän käyttäytyminen. Tässä yhteydessä tarkastelun ulkopuolelle rajataan fyysisten olosuhteiden aiheuttama käyttäytyminen, samoin edellisessä alaluvussa esiin tulleet proletariaatin aiheuttamat väkivaltaisuuudet. Painopiste on lähinnä spontaaneissa tilanteissa, joissa isompi tai pienempi joukko päättää ryhtyä koviin otteisiin usein jotain ulkopuolista kohtaan. Tarkasteluun eivät pääse pahantapaisten katupoikien ilkityötkään toisia kohtaan.

Merkittävän osan joskus yllättävistäkin ryhmäpäätöksiin perustuneista väkivallanteoista sanomalehdet liittivät kuuluviksi kielikiistojen tuloksiksi. Väkiältä kielipolitisoitiin omia tarkoituksia ajavaksi. Hufvudstadsbladetin kirjoituksissa suomenkieliset kuvattiin kurjassa valossa, kun Päivälehdessä ja erityisesti Uuden Suomettaren tekstit eivät antaneet ruotsinkielisistä juuri parempaa vaikutelmaa.¹¹⁷ Kielikysymykseksi kääntyi myös runsaasti huomiota saanut spontaani poliisihakka Porissa. Kahdeksan juopunutta poliisia toimeenpanivat tammikuuisena sunnuntai-iltana 1898 väkivaltaisuuudet, jossa parisenkymmentä ohikulkijaa rääkättiin pahanpäiväisesti. Tapahtuman jälkeen syytökset sinkoilivat eri puolilta, vaikka pahimmat laineet kävivät tapahtumapaikkakunnalla. Hufvudstadsbladet seurasi tilannetta maltillisesti, Päivälehti ja Uusi Suometar eivät. Poliisien käyttäytymistä ei pidetty ryhmäpaineen tuloksena vaan

¹¹⁷ Hufvudstadsbladet mm. uutisoi Sundsvall Tidningin uutisen, jossa joukko suomalaisia päätti juovuspäissään murhata Maarianhaminassa kolme ruotsalaista työntekijää. Nämä saivat kuulla hankkeesta ennen toteuttamista ja pakenivat Ruotsiin. Hbl selvitti asiaa tarkemmin ja päätyi tulokseen, että juttu oli pääosin totta (Upptreden på Åland Hbl 27.10.98). Ahvenanmaalta kerrottiin muutenkin surullisia uutisia suomalaisten toiminnasta (Våldsamt uppträde och blodutgjutelse i Mariehamn Hbl 11.5.97; Upptredena i Mariehamn Hbl 22.5.97). Päivälehti julkaisi Pohjalaisen välittämän uutisen, jossa kerrottiin ruotsalaisten hyökänneen Pohjanmaalla suomalaisten päälle ilman mitään syytä. Suomalainen sai useita iskuja päähänsä (Suomalaiswiha murhan syynä PL 16.6.96). Uudelta Suomettarelta otetaan esimerkkitapaukseksi Matin kirje Helsingistä, jossa syytettiin ruotsinkielisiä moraalittomuudesta, kun nämä valehtelivat suomalaispoikien ahdistelleen heidän lapsiaan (Kirje Helsingistä US 5.12.97).

järjestelmän huonoutena ja yhteiskuntasiteiden höltymisenä. Paikkakuntalaisten laatimissa kirjeissä tosin pidettiin kohua osittain liioiteltuna, vaikka välittömästi selkkauksen jälkeen todettiin, että tapaus olisi sopinut paremmin syrjäiseen turkkilaiseen maakylään. Kielitaisteluksi tilanne meni Nya Pressenin syyllistettyä tapahtuman synnystä porilaislehti Satakunnan. Tähän suomenkielisillä lehdillä oli vastamielipide.¹¹⁸

Paitsi kielellinen erilaisuus, myös siveettömyyden laittaminen aisoihin saattoi johtaa jonkun ryhmän äkkinäiseen väkivallanpurkaukseen. Kesällä 1899 paheksuntaa herätti sisävesilaivalla tapahtunut välikohtaus, jossa erään juopuneen naisen siveellisyyttä epäilleet miehistön jäsenet pieksivät hänet vuodepotilaskuntoon yhteisellä päätöksellä. Tapahtuman tuomittavuutta ei vähentynyt laivan purjehtiminen kapteenilla.¹¹⁹ Porin poliisijutun, miehistön väkivaltaisuuden sekä lukuisat sotilaiden äkkinäiset aggressiokäyttäytymiset, joita tarkasteltavana aikakaudella tuotiin julkisuuteen kiitettävä määrä muun muassa Helsingistä, Viipurista, Lappeenrannasta ja Kuopiosta, ovat tulkittavissa valtaa käyttäneiden virkaintoisuutena ja oman arvon pönkittämisenä, joihin sanomalehdet suhtautuivat vastenmielisesti ja jotka olivat omiaan lisäämään levottomuutta tavallisen kansan parissa.

Sosiaalisen paineen alla tapahtui kansan parissa väkivaltaisuuksia. Tällöin kyse oli yleensä yllytyksen seurauksena tapahtuneista teoista, jotka toisinaan johtivat

¹¹⁸ Porin rettelöt PL 25.1.98; Kirje Porista PL 25.1.98, 6.8.98; Yleinen turvallisuus ja poliisilaitos Porissa US 25.1.98; Kirje Helsingistä US 23.1.98, 6.2.98; Vandalism i Björneborg Hbl 19.5.98. Myöhemmässä tutkimuksessa Porin levottomuuksia on pidetty järjestelmän puutteellisuuden aiheuttamina (Saarinen 1972, s. 600-601). Saman vuoden kesällä puhjennutta väkivallan kierrettä Päivälehti kommentoi toteamalla poliisien villiyyden tarttuneen asukkaisiin.

¹¹⁹ Upprörande misshandel å passagerare Hbl 28.8.99; Matkustajia rääkätty laiwassa US 27.8.99.

kuolemaan.¹²⁰ Yleisesti ottaen tämän alaluvun syytä on pidettävä marginaalisina kokonaisuuden kannalta, muttei merkityksettöminä.

2.2. Kulttuuriset tekijät

2.2.1. Kansan sivistystaso ja huono kasvatus

Tärkeä väkivallan syy sanomalehtien mielestä oli kansan alhainen sivistystaso ja kasvatus tai pikemminkin sen epäonnistuminen tai puuttuminen. Syynä kasvatukselliset ja sivistykselliset tekijät olivat läheisessä yhteydessä edellä käsiteltyihin sosiaalisiin syihin. Huolta kannettiin erityisesti maaseudun väestön ja kaupunkien alempien sosiaaliluokkien edustajien moraalisesta tasosta. Heidäthän usein koettiin taipuvaisiksi väkivaltaiseen ja huonoon käyttäytymiseen.

Tammikuussa 1894 Päivälehdessä palstoilla käytiin mielenkiintoinen keskustelu. Nimimerkki M. E. lähetti lehteen kirjoituksen, jossa vaadittiin maapoliisijärjestelmän poistamista tarpeettomana. Kirjoittaja totesi kaikki voittavan sivistyksen, yleisen kansanvalistuksen olevan tunnustettu voima, joka yksin pystyy varjelemaan yhteiskuntaa raakuuden vallasta. Esitys ei saanut osakseen myönteistä vastakaikua.¹²¹ Tämän jälkeen lehdissä ei ollut enää yhtä edistysuskoista kirjoittelua, vaikka erityisesti maaseudulta tulleissa uutisissa asetettiin sivistystoiminnalle suuria toiveita. Pettymys oli kova, kun kansanvalistajat itse syyllistyivät väkivaltaiseen käyttäytymiseen.¹²²

¹²⁰ Esimerkkejä tällaisesta olivat ainakin Kaksoismurha PL 24.12.96 ja Murha Peräseinäjoella US 31.7.97. Molemmissa tapauksissa rikoksentehtäjän äiti oli yllyttänyt tekoon.

¹²¹ Onko maapoliisilaitos tositarpeen vaatima? PL 5.1.94; Eikö yhteiskuntamme enää tarvitse pakkokeinoja? PL 17.1.94. Jälkimmäisen kirjoittaja oli muuan maapoliisikonstaapeli, joten mielipidettä ei voi tulkita lehden kannanotoksi.

¹²² Esim. Säälimätöntä menettelyä PL 12.2.97. Kirkkoherra oli piessyt kappalaisen Raudussa. "Woisi tuskin kuvitella, että tämä kaikki saattaa tapahtua sivistyneen ihmisen, vieläpä pappismiehen puolelta 19:nneen vuosisadan lopulla."; Kauheaa elämää pappilassa US 31.7.97.

Henkinen köyhyys oli omiaan lisäämään pahantapaisuutta. Jos ympärillä oli pelkkiä viinapulloja, isojen miesten irstailua ja runsasväkisiä työkuntia, ei ollut ihme, että siveettömyys tarttui nuorempiin. Yhtään parempana ei pidetty sotilasnäytöksiä, kiertäviä tivoleita ja sirkuksia.¹²³ Ongelmaksi koettiin nimenomaan nuorten sivistystasosta huolehtiminen, aikuiset olivat monin paikoin menetettyjä toivoja. Toisaalta sivistymättömyys edisti vaarallisten aatteiden omaksumista, mitä pidettiin riskinä.

Keskusteluissa tuotiin esille, ettei sivistys ollut sama asia kuin siveellisyys, joka ensi sijassa vaikutti rikollisuuteen. Sivistys vaati rinnalleen siveellisyyttä. Uuden Suomettaren Agathon Meurmanin mielestä kohonnut sivistys ei ollut parantanut siveellisyyttä, vaan sivistys oli opettanut ainoastaan peittämään siveelliseen raakuuden törkeimpiä ilmauksia ja välttämään lain rankaisevaa kättä. Meurman esitteli parin päivän rikostapahtumia ja päätyi kyseenalaistamaan Suomen aseman sivistyskansana. Meurmanin mielestä siveellisyyttä voi oppia vain uskonnon kautta. Kun uskonto oli unohdettu, jälki oli rumaa. Uusi Suometar suhtautui kansan valistamiseen epäilevämmiin kuin Päivälehti ainakin helmikuun manifestiin saakka. Tämän jälkeen valistuksen tarkoitusperät muuttuivat propagandistisempaan suuntaan, kun kansakunnan puolustautuminen keisarikuntaa vastaan ajankohtaistui ja venäläisten kätyrit kävivät esittelemässä vieraan yhteiskuntajärjestyksen paremmuutta maaseudulla, mihin Uusi

Kappalainen oli pahoinpidelty vaimonsa Saarijärvellä. "On tämä hywin surkuteltava asia, että sellaisia sielunpaimenia löytyy vielä 19 vuosisadan lopulla."

¹²³ Pahuuden ja turhuuden kenttä PL 24.8.97; "Rautaroikka" PL 9.7.98; "Turhuuden toriksi" US 24.8.97; Ääretön väkijoukko US 21.9.97; Olämpliga nöjestillställningar Hbl 14.7.98 (yleisöltä, joten sitä ei voi pitää lehden kantana). Sirkuksien ja tivoliin paheksuminen ei ollut suomenkielisissä sanomalehdissä uusi ilmiö (vrt. Hirn 1982, passim.; Hirn 1986, s. 7-27). Myöhemmin, vuonna 1913 Eero Erkkö oli kannattamassa tivolin perustamista Helsinkiin (Hirn 1986, s. 75).

Suometar puuttui ankarasti.¹²⁴ Päivälehdessä pidättäytymistä uskonnollisen siveellisyyden korostamisesta selittää ainakin osin lehden taustahahmojen epäilevä suhtautuminen kirkkoon.¹²⁵

Hufvudstadsbladetin mielestä runsaasti keskustelussa ollut nuorison villiintyminen ja sen tuottamat väkivallanteot johtuivat pääosin huonosta kasvatuksesta. Heikosti hoidettuja lapsia oli liikaa, vaikka päinvastaisiakin mielipiteitä tuotiin julki. Syynä huonoon kasvatukseen oli erityisesti vanhempien välinpitämättömyys. Huoltajat luulivat kansakoulun pystyvän kantamaan kaiken vastuun lastensa kasvattamisesta, ja näin ei Hufvudstadsbladetin mielestä asia ollut. Kun koti ei kyennyt tarjoamaan vastavoimaa ulkopuolelta opittuihin huonoihin taipumuksiin, seurauksena oli moraalinen degeneroituminen ja siitä aiheutuva rikollisuus. Kun moraalisesti pilaantunut ei erään arvion¹²⁶ mukaan parantunut millään keinoin, oli tilanne varsin vakava. Toki rohkaisua kurjaan asiaan annettiin muistuttamalla, etteivät huonosti hoidetut lapset välttämättä tartuttaneet vahingoittavia vaikutteita muihin lapsiin mikäli eivät olleet pahatapaisia.¹²⁷ Yhteistä kaikille kirjoituksille oli toimenpiteiden vaatiminen kaupungin ja valtion taholta.¹²⁸

Normaaleissa rikosuutisissa huonoa kasvatusta tai sivistymättömyyttä pidettiin Hufvudstadsbladetissa verrattain harvoin väkivallan syynä. Kun syksyllä 1897 Karhulassa työläinen oli puukottanut vakavan haavan, todettiin, etteivät toistuvat väkivallantyöt kertoneet hyvää kansan koulutustasosta.

¹²⁴ Kuinka on laita? US 1.10.97, 2.10.97 (A. M.). Valistuksen työn tuloksia arvosteli mäntyharjulainen opettaja Alpo Nojonen alakerran kirjoituksessa Kun Jumalaa ei ole US 9.3.97. Kirjoituksen ydinsanoma oli, että Jumalan puuttuessa elämästä ei ole siveellisyyttäkään ja tie käy vankilaan. Helmikuun manifestin jälkeisiä johtavia kirjoituksia: Yhteinen isänmaallinen työ US 10.3.99; Pahan alku ja juuri ilmi saatawa US 30.3.99.

¹²⁵ esim. Zetterberg 2001, s. 201-205.

¹²⁶ Ungdomens förvildning Hbl 2.2.98 (johtavan kirjoituksen laati nimimerkki A. T. H)

¹²⁷ Gatpojknas illbragder Hbl 23.10.94; Uppfostringsanstalter Hbl 27.10.97; En anstalt för vanvårdade barn i Helsingfors Hbl 18.10.98. Kaikki kirjoitukset olivat johtavia kirjoituksia, joissa ei mainittu kirjoittajaa.

Kesän 1899 aikana Helsingissä poliisia ampunut bandiitti oli istunut kuusi vuotta kasvatuslaitoksessa. Samoin Uudessakaarlepyyssä suoritettun murhan oikeudenkäyntiraportissa todettiin tapauksen asettavan vaatimuksia kansan sivistämiselle.¹²⁹

Uuden Suomettaren mielestä kodin ja kaveripiirin kasvatuksellinen vaikutus oli koulujen työtä selvästi merkittävämpää. Kun kotikasvatuksessa laiminlyötiin perinteiset arvot, kuten avioliiton ja uskonnon korostaminen, nuori jäi vaille kestäväää pohjaa. Mitä koulu rakensi, sen koti hajotti. Tällöin "ihanteellinen, hyveellinen elämä väkkyyy hänen silmissään saavuttamattomana utukuvana. Elämän todellisella sivulla on vain nautinnot, itsekkäisyys, rikoksen tiet - on vain irvikuva toisen rinnalla."¹³⁰ Ainoa oikea kasvattaminen oli kristillistä, mikä ei toteutunut vanhempien ollessa kevytmielisiä.¹³¹

Sinällään Uuden Suomettaren voimakkaasti korostama huonon kasvatuksen aiheuttama väkivalta ei ollut ainutlaatuista. Etelä-Karjalan nuorisoseurojen keskusjärjestön johtomiehen mielestä nuorison elämäntavat ja käytös riippuivat kotikasvatuksen laadusta tai sen puuttumisesta.¹³²

Päivälehdessä kodin ulkopuolista sivistämistä korostaneesta päälinjasta huolimatta huono kasvatusta koettiin ongelmien aiheuttajaksi. Joulukuussa 1898 pääkirjoituksessa jouduttiin

¹²⁸ Pulman mukaan julkisen vallan vastuulle jäi vain yksi lapsiryhmä, ns. pahatapaiset lapset. Valtion vastuu koski vain sitä ryhmää, jonka kohtalo sivusi kriminaalipolitiikkaa ja yleistä järjestystä. (Pulma 1992, s. 200)

¹²⁹ Åter en hemska tilldragelse på Karhula Hbl 15.9.97 (lainattu Kotka Nyheteristä); Revolverdrama. Skjutens poliskonstapel Hbl 12.8.99; Purmo-mordet Hbl 1.12.95 (raportin on laatinut tuntemattomaksi jäänyt referentti).

¹³⁰ Kodin ilma US 30.11.98 (johtava kirjoitus, jonka laatinut nimimerkki -nen)

¹³¹ Taistelu anarkismia vastaan US 29.11.94; Katupoikain ilkitöiden johdosta US 27.10.94 (johtavan kirjoituksen laatinut nimimerkki N. W.); Paha mätähaava kansassa US 17.9.97 (läh. kirj., laatinut nimimerkki John).

¹³² Vaikka alkoholi sai aikaan monia rikoksia ja ilkitöitä, joita sen tekijä selvin päin tuskin olisi ajatellutkaan, perimmäinen syy tekoihin oli kuitenkin kasvatuksessa (Rajala 1996, s. 68).

toteamaan, etteivät kaikki vanhemmat selviytyneet kasvatustehtävästään joko henkisten tai aineellisten syiden vuoksi. Joutilaisuuteen ja kuljeksivaan elämään tottuneet lapset olivat joutuneet rangaistusvankilaan johtavalle uralle. Erona Hufvudstadsbladetiin ja Uuden Suomettareen oli sosiaalisten olojen selvempi korostaminen huonoa kasvatusta aiheuttavana tekijänä, vaikka pakkokeinojenkaan käyttämistä ei pelätty suosittaa. Osasyllisenä kaupunkien pahenevaan tilanteeseen lehti piti maaseudulta tulevan väestön huonoa koulutustasoa. Heiltä puuttui teollisuustyön edellyttämä ammattitaito. Tällöin vaarana oli jäädä joko joutilaaksi tai vaatimattomiin ulkotöihin, joista maksettiin heikompaa palkkaa. He olivat siis kaikkein vaikeimmin valvottavissa. Tylyimmän arvion teki Päivälehdessä avustajana toiminut kauhavalainen kansakoulunopettaja Seppola, joka väitti Etelä-Suomessa oltavan menossa kohti puukkojunkkareiden aikakautta, josta pohjalaiset olivat selviytyneet valistuksen avulla.¹³³

Päivälehdessä tavallisissa väkivaltauutisissa sivistys ja kasvatus näyttäytyivät muiden lehtien tavoin verrattain harvoin. Mielipiteet keskittyivät kantaa ottavaan ainekseen. Opittu paha oli kuitenkin joissain tapauksissa selvä väkivallan selittäjä, kuten 12-vuotiaan pojan teossa, jossa hakattiin puukolla päähän hengenvaarallisesti. Pojan isä istui vankilassa. Yhtään parempaa kuvaa eivät antaneet 15-vuotias tyttö ja 17-vuotias poika, jotka tapoivat palvelusisäntänsä. Kun pääsiäisenä 1896 Pohjanmaalla tapahtui useampia väkivallantekoja, jouduttiin toteamaan

¹³³ Laiminlyötyjen lasten kasvatus PL 6.12.98 (johtava kirjoitus); Luuvatanssia PL 18.3.99 (kirj. nimimerkki M. S., joka viittaa siis opettaja Seppolaan, vrt. Rytönen 1946, s. 419); Parin työväenasiaa koskevan kirjoituksen johdosta PL 24.8.99. Wariksen mukaan maaseudun irtaimen väestön, maalaisköyhälistön vähäiset elämänvaatimukset ja sen alhainen elintaso siirtyivät maalta kaupunkiin säääten kaupunkilaistyöväen elintaso ja ehkäisivät sen kohoamista (Waris 1973, s. 122). Ylikankaan mielestä Etelä-Pohjanmaalla 1800-luvun puolivälin tienoilla riehunut puukkojunkkarien valtakausi ei syntynyt suinkaan kasvatuksellisista tekijöistä, vaan taloudellisesta kehityksestä seuranneen kilpailun, vaurauden ja sosiaalisten erojen aiheuttamien ristiriitojen luoman sosiaalisen paineen tuloksena yhdistettynä kontrollijärjestelmän puutteellisuuksiin. Etelä-Suomi säästyi ilmiöltä erilaisen elinkeinorakenteen ja arvomaailman ansiosta (Ylikangas 1998, s. 237-238).

pimeyden vallan pitävän kaikista sivistämisyrityksistä huolimatta puoliaan.¹³⁴

Kaikkiaan kysymyksen kasvatuksellisista ja sivistyksellisistä syistä väkivaltaan nähden voi liittää suurimpaan osaan muista väkivallan syistä. Vaikka sivistykselliset syyt eivät enää olekaan tutkijoiden arvostamia väkivaltakäyttäytymisen selittäjiä¹³⁵, 1800-luvun lopulla suomalainen yläluokka uskoi sen voimaan huonon ja kovaotteisen toiminnan taustavaikuttajana. Painotuseroja toki oli, mitä pystyi osittain selittämään liberalistisen, sosiaalireformistisen ja muiden aatteellisten suuntausten keskinäisillä eroilla.

2.2.2. Kansan huonot tavat ja tottumukset

Kansan sivistystason vaatimattomuuteen liittyi läheisesti, ellei peräti suoraan, kansan alemmissa kerroksissa vallinneet tavat ja perinteet, joiden tulkittiin olleen vähintään välillisiä syyllisiä moneen väkivaltaisuuteen. Huonoihin tapoihin ja tottumuksiin viitattiin etenkin tavallisissa uutisissa. Kantaa ottavissa kirjoituksissa aihe esiintyi harvemmin, kuitenkin toisinaan.

Erityisen raakana ja huonona perinteenä pidettiin markkinakulttuuria, johon keskeisesti kuului juopottelu, tappelut, varkaudet ja muu huono elämä. Markkinoille tullessa ihmisyys oli jätetty kotikynnykselle ja tilalle oli astunut eläimellisyys. Selvin päin liikkuneen rauhallisen ihmisen oli parasta pysyä tiukasti aseellisen poliisin kintereillä, jos halusi olla turvassa. Ajoittain verrattiin muualla ilmenevää huonoa elämää markkina-aikaiseen mellastamiseen. Tiukimmin markkinaelämään suhtautui Päivälehti, jossa oli muutamia

¹³⁴ Kauhea tapaus PL 25.7.95 (lainattu Uudenkaupungin Sanomista); Kauhea murha PL 24.7.97; Pääsiäinen Pohjanmaalla PL 24.4.96 (lainattu Louhesta).

seikkaperäisiä kuvauksia markkinaelämästä pääkaupungin ulkopuolella. Yhtä paheellisena pidettiin myös maalaisväestön tekemiä kaupunkimatkoja, joilta tuotiin alkoholia. Tuliaisia nautittiin usein ikävin seurauksin.¹³⁶

Juhlapyhien perinteinen vietto ei näyttänyt sanomalehtien näkökulmasta paremmalta. Yhteinen nimittäjä juhlapyhille oli alkoholin holtiton käyttö, mikä oli omiaan aiheuttamaan väkivaltaa. Juhannuksen ja joulun tapahtumia yleensä pahoiteltiin. Päivälehdessä Tuomas piti jouluviinoja epäjalona tapana raakuuden ajoilta. Hänen mielestään kaikki juhlat olivat juontijuhlia niin kaupungissa kuin maaseudulla, jossa muutoin oltiin raittiimpia. Myös muut juhlat (esim. häät, ristiäiset, hautajaiset) sisälsivät sellaisia tapoja, joiden arveltiin edistävän väkivallan voittokulkua. Tilaisuuksiin saapui runsaasti kuokkavieraita, jotka yrittivät saada tappelun aikaiseksi usein onnistuneesti. Perhejuhlissa tapahtuneisiin kohtalokkaisiin välikohtauksiin suhtautumisessa ei ole havaittavissa suuria eroja lehtien välillä. Hufvudstadsbladet, Päivälehti ja Uusi Suometar pitivät tapauksia ikävinä. Ellei huonoa tapaa pidetty suorana syyllisenä, se väikkyi ainakin taustavaikuttajana.¹³⁷

Synkkään valoon joutui myös nuorten ja työmiesten käyttäytyminen elämän murroshetkinä. Paheksuttavaa käytöstä todensivat työmiehet, jotka lähtivät hankkimaan parempaa tulotasoa Siperiaan. Juopuneiden ja keskenään tapelleiden miesten lähtöä Helsingin rautatieasemalta kuvattiin

¹³⁵ vrt. esim. Hietaniemi 1986, s. 320.

¹³⁶ Esim. Heinolasta PL 9.2.95; Tuokiokuwia markkinaelämästä Heinolan torilla PL 5.10.95 (kirjoittajana oli nimimerkki Pietu, joka viitanee opettaja Pietu Hartikaiseen, joka kirjoitteli kirjeitä Päivälehdelle ainakin Viipurista ja Kuopiosta); Miten maaseudulla eläinmarkkinoita wietetään? PL 19.10.97 (kirjoitus lainattu Tyrvään Sanomista); Tappelu ja räihinä PL 16.8.98 (lainattu Satakunnasta); Hirweä pimeyden työ US 2.9.97. Apo on liittännyt inhimillisen kehittymättömyyden leimaamisen elämellisyudeksi osana valistusajattelusta johtuava edistysuskoo (Apo 2001, s. 202).

¹³⁷ Esim. Kirje Helsingistä PL 19.12.97; Kaksi tappelun uhria US 10.10.99; Kamala juhlan jälkinäytelmä, ollaan wäärällä tolalla US 27.7.98 (lainattu Satakunnasta); Mord- och knifhuggning vid bröllopsgästabud Hbl 1.9.97 (lainattu Kotka Nyheteristä); Ruskigt bröllop Hbl 27.12.98 (lainaus Kristinestads Tidningistä); vrt. Seppälä 1981, s. 172.

lohduttomaan sävyyn. Päivälehden reportterin mukaan vain ani harva oli osapuilleenkaan selvänä, mikä osoitti laajemminkin suomalaisen työmiehen käytöstä elämän tärkeimmissä käännekohdissa. Vastaavanlainen ilmiö oli asevelvollisten käytös kutsuntatilaisuuksissa. Juopottelu, tappelut ja huono elämä olivat vääristyneen perinteen tulosta. Viinan ansioita pidettiin Uuden Suomettaren johtavassa kirjoituksessa suurina. Kaikesta huolimatta tapa käyttäytyä huonosti osoitti raakuutta ja häpäisi koko maan nuorison.¹³⁸

Merkittävin arvio kansan perinteiden ja väkivallan välisestä suhteesta tehtiin Uuden Suomettaren johtavassa kirjoituksessa syksyllä 1898. Kirjoittaja piti puukon kantamiseen liittyvää perinnettä tärkeimpänä vaikuttajana Suomen korkeisiin henkirikoslukemiin. Koska juoppouspahe ei ollut ainutlaatuista muihin maihin verrattuna, alkoholi ei voinut olla perimmäinen selittäjä. Puukkoa ei kannettu ainoastaan työkaluna, vaan myös aseena, jonka käyttäminen oli luonnollista. Asian korjaamiseksi vaadittiin yleisen oikeudentunnon kohottamista. Aiemmin kesällä asia oli ollut esillä Päivälehden Helsingin-kirjeessä, mutta Tuomas oli pitänyt kansan sivistystasoa ja alkoholia tärkeimpinä vaikuttajina.¹³⁹

Kansaan pesiytyneet tavat ja tottumukset eivät olleet niinkään liitettävissä sosiaalisiin kysymyksiin, vaan enemmänkin kyse oli ikaikaisten perinteiden vaalimisesta, joka oli ajan kansallisessa hengessä koettu rappiolliseksi. Eliitin ja kansan syvien rivien käsitykset hyvästä ja oikeasta eivät kohdanneet. Kansan tavat liittyivät läheisesti kansanluonneajatteluun, josta tehdään enemmän selkoa seuraavassa.

¹³⁸ Siperiaan PL 12.2.96 (kirjoittaja jäänyt epäselväksi); Asevelvollistemme käytös kutsuntatilaisuudessa US 14.4.97.

2.2.3. Kansanluonne

Hufvudstadsbladet, Päivälehti ja Uusi Suometar eivät liioin selittäneet väkivaltakäyttäytymistä kansanluonteellisilla tekijöillä. Väkivallan syynä se oli lähinnä marginaalinen, vaikka sitä ajoittain käytettiin. Kansanluonne ei useimmissa tapauksissa riittänyt pelkästään väkivallan syyksi, mutta tietyissä olosuhteissa se pääsi merkittäväksi lisävaikuttajaksi.

Suomalaista väkivaltaa tutkineilla Veli Verkolla ja Heikki Ylikankaalla on ollut varsin tumma kuva suomalaisista. Ylikankaan mukaan suomalaiset ovat aina halunneet hakeutua yksinäisyyteen ja eristäytyneisyyteen, mikä on johtanut verbaalisen kanssakäymisen vaikeuteen, taipumukseen hakea alkoholista rohkaisua ja purkauksenomaiseen aggressiivisuuteen humalatilassa. Ylikangas on tunnustanut tämän tason erottamisen väkivaltaa synnyttävien ja tuottavien elementtien joukosta olevan erittäin vaikeaa.¹⁴⁰ Veli Verkko on pyrkinyt väkivaltarikollisuuden avulla selittämään kansojen heimo-ominaisuuksia.¹⁴¹

Aikakaudelle oli tyypillistä erojen etsiminen eri kulttuurialueilla vallinneista luonneominaisuuksista. Tässä Sakari Topeliuksen Maamme-kirja oli tärkeä taustavaikuttaja. Sanomalehdetkin löysivät eroavuuksia maan eri kulttuurialueilla vallinneista kansanluonteista. Pohjalaista luonnetta pidettiin erityisesti

¹³⁹ Puukotus Suomessa US 22.9.98; Kirje Helsingistä PL 17.7.98

¹⁴⁰ Ylikangas 1986, s. 333-347; Ylikangas 1996, s. 8-9.

¹⁴¹ Verkko 1936, s. 225-229; Verkko 1949, s. 96-120. Verkon mukaan suomalainen kansanluonne oli väkivaltainen. Kun edelliseen lisätiin huono viinapää, seurauksena oli runsas henkirikollisuus. Kansanluonteeseen vaikuttivat sekä ympäristö- että biologisperäiset

väkivaltaan taipuvaisena. Osatekijänä tähän saattoi olla puukkojunkkariajan perintö. Uuden Suomettaren reportaasissa “Kaakkois-Pohjanmaalta” pohjalaisten sotaista luonnetta perusteltiin puukon käyttämisenä tappeluissa. Pohjalaisten kolmesta vyöllä kuljetettavasta puukosta yhtä käytettiin nimenomaan lyömiseen.¹⁴² Kysymys alueellisista eroista hahmottui myös saman lehden johtavassa kirjoituksessa, jossa eroja luonnehdittiin näin:

Puukkoa on hyökkäys- ja murha aseena vanhoista ajoista asti yleisimmin käytetty Waasan lääniin kuuluvassa osassa Pohjanmaata. Tämä seutukunta on kauan ollut tunnettu puukkojunkkarien warsinaisena kotimaana, ja vaikkapa joku pitäjä ajoittain onkin ollut surullisessa maineessa ennen muuta, on kuitenkin siellä sekä suomen- että ruotsinkielinen väestö yleensä yhtä suuressa määrässä tehnyt itsensä wikapääksi puukon wäärinkäyttämiseen. Mikään Suomen suomalaiselle kansallisuudelle erityinen luonteen ominaisuus ei puukottaminen siis ole. Maamme sisä-osissa, supi-suomalaisen väestön keskuudessa esiintyy se, niin kuin tunnettu, hywin harwoin.¹⁴³

Hufvudstadsbladetkin tunnusti pohjalaisen luonteen varjopuolet, mutta samaisti sen kuuluvaksi erityisesti suomenkieliseen kansanosaan. Muutenkin lehden kuvauksissa suomalainen näyttäytyi yleensä huonommassa valossa kuin ruotsalainen, huonoon ja väkivaltaiseen elämään taipuvaisempana. Tappelut erikielisten välillä kun olivat lähes poikkeuksetta suomalaisten aiheuttamia. Suhtautumiseen vaikuttivat osittain myös poliittiset lähtökohdat.¹⁴⁴

Kansanluonteiseksi syyksi voi myös tulkita suhtautumisen muihin kansoihin. Karjalaiset kulkukauppiat olivat huonossa asemassa harjoittamansa ”laittoman” kaupan vuoksi, mikä

perinnölliset tekijät. Ks. myös Alapuro ja Alestalo 1973, s. 124. Myöhempi tutkimus on pitänyt Verkon metodeja epätieteellisenä (esim. Paasi 1984, s. 5-7).

¹⁴² Muistoja Kaakkois-Pohjanmaalta, Sawosta ja Karjalasta US 20.6.96. Kirjoittajana oli nimimerkki A. W., jonka tarkempi henkilöllisyys jää epäselväksi.

¹⁴³ Puukotus Suomessa US 22.9.98. Paasin mukaan Sakari Topeliuksen Maamme-kirjassa pohjalaisia oli luonnehdittu tulisiksi ja koviksi tappelijoiksi. Maantiedon oppikirjoihin omaksuttiin paljon kansanluonteen kuvauksia Maamme-kirjasta ja siten levitettiin stereotyyppioita nouseville sukupolville (Paasi 1984, s. 52-70). Päivälehtikään ei pitänyt suomalaista kansaa raakaluontoisena, esim. Kirje Helsingistä PL 14.5.99.

¹⁴⁴ Purmo-mordet Hbl 1.12.95; Våldsamt och blodutgjutelse i Mariehamn Hbl 11.5.97; Uppräden på Åland Hbl 27.10.98

mahdollisti väkivaltaa ruokkineen asenneilmaston. Kun laukkuryssä ihmisarvo oli lähes olematon, hänen surmaamistaan ei pidetty kovinkaan suurena syntinä. Toisaalta tällainen tilanne ei ollut yllättävä. Esimerkiksi koulujen oppikirjoissa luotiin vähemmistökielteilistä suhtautumista, joten oppien leviämislle oli hyvät edellytykset.¹⁴⁵

2.3. Biologiset tekijät

Kriminologian tieteenalan ensimmäisiä suuria nimiä oli italialainen Cesare Lombroso (1836-1909), joka julkaisi vuonna 1878 pääteoksensa *L'uomo delinquente*.¹⁴⁶ Rikollisuus oli Lombroson mukaan synnynnäinen atavistinen¹⁴⁷ piirre, joka ei ilmennyt vain pahoina tekoina, vaan myös synnynnäisen rikollisen eläimellisessä ulkomuodossa. Synnynnäisen rikollisen kallomuoto muistutti apinoiden pääkalloa, ja hänelle oli tyypillistä erilaiset ruumiilliset poikkeavuudet. Ajan myötä synnynnäisen rikollisuuden selitykseksi hyväksyttiin myös esimerkiksi kaatumatauti ja mielisairaudet. Rikollisuuden selittämisen lähtökohtina Lombroson alulle panemassa kriminaaliantropologian koulukunnassa pysyivät rikollisen yksilölliset poikkeavuudet. 1880- ja 1890-lukujen kuluessa Lombroson tieteellinen merkitys kyseenalaistettiin, mutta hän pysyi suosittuna ja seurattuna tiedemiehenä.¹⁴⁸

¹⁴⁵ Karjalaiset kulkukauppiat PL 3.10.95 (johtava kirjoitus); esim. Mustalaisten urhotöitä US 22.6.99 (lainattu Jyrängöstä); Paasi 1984, s. 71.

¹⁴⁶ Teos käännettiin englanniksi nimellä *The Criminal Man*. Ylikangas ja Letto-Vanamo pitävät kriminologisen tutkimuksen uranuurtajina Lombrosoa enemmän Adolphe Queteleta ja Andre-Michel Guerria. (Letto-Vanamo ja Ylikangas 1981, s. 47)

¹⁴⁷ Atavismi on ilmiö, jossa risteytyksestä on tuloksena edellisestä sukupolvesta poikkeava, lähinnä aikaisempia kantamuotoja muistuttava sekamuoto.

¹⁴⁸ Mattilan mukaan Lombroson teoria oli merkittävimpiä ranskalaisen psykiatri Benedict Augustin Morelin 1850-luvulla läpi lyöneen degeneraatio-opin sovelluksia ja sosiaalidarwinismin innoittama. Lombroson johtaman koulukunnan muita tunnettuja edustajia olivat italialaiset Enrico Ferri (1856-1929) ja Raffaello Garofalo (1852-1934). 1800-luvun lopulla näitä oppeja haastoivat erityisesti ranskalaisen Gabriel Tarden (1843-1904) näkemykset, joissa ympäröivän yhteiskunnan vaikutukset otettiin huomioon. Sosiologista teoriaa edusti myös Emile Durkheim (1858-1917). Kansainvälisessä kriminalistikongressissa vaadittiin luopumista lombrosolaisuuden kahleista ja siirtymään uusille urille. Toisaalta vielä 1930-luvulla amerikkalainen kriminologi Hoover perusti oppinsa Lombroson teorioiden pohjalta. Suomessakin lombrosolaista ajattelua kritikoitiin muun muassa tahdon vapauden hylkäämisestä. Asialla oli

Oppi synnynnäisestä rikollisesta ei näytä saaneen liemmin kannatusta sanomalehdissä. Lombrosin kirjoituksia julkaistiin vielä 1890-luvun puolivälissä Päivälehdessä ja Uudessa Suomettaressa, mutta tarkasteltavan jakson lopulla näitä ei enää ollut. Muutamissa uutisissa pidettiin biologisia tekijöitä syyllisenä väkivaltaiseen toimintaan. Eräässä puukotustapauksessa Päivälehti ilmaisi tekijällä olleen luontainen taipumus tappeluun ja verenhimoon. Toisaalta oikeudenkäyntiselostuksissa kuvailtiin usein tarkasti syytetyn ulkonäköä ja joissain yhteyksissä tuomittiin suoralta kädeltä henkilön olleen mielipuoli.¹⁴⁹

Sen sijaan huonojen ominaisuuksien periytymistä pidettiin uhkaavan tekijänä. Tämän voi liittää osaksi 1800-luvun lopun yleistä aatemaailmaa, jossa lisääntyvä kyvyttömyys huolehtia itsestään, köyhäinhoidon kasvavat menot, kasvava rikollisuus, prostituutio, juoppous, tautisuus, epäsosiaalinen tai kuljeskeleva elämäntapa ja työttömyys tulkittiin degeneraation tulokseksi.¹⁵⁰ Tällaisesta oli havaittavissa merkkejä Euroopan reunamaillakin. Eräässä Uuden Suomettaren artikkelissa, joka oli lainattu Hälsovännens -lehdestä, vakuutettiin ajan ihmisillä olleen huonommat hermot kuin aiemmin, mikä heijastui itsemurhien lisääntymisenä. Luonnonvalinta ei ollut tehnyt tehtävänsä. Alkoholin oletettu periytyvyys herätti myös huolta varsinkin raittiusjärjestöjen edustajien puheenvuoroissa. Alkoholin käyttö periytyi, kun juomarit siittivät juomareita. Tämänhän todisti Juho Kanteleen vankiloissa suorittama tutkimus. Alkoholi johti

ainakin filosofi Arvi Grotenfelt. Nykyään Lombrosin näkemyksiä pidetään yltiöreduktionistisina. (Mattila 1994, s. 226-229; Jaakkola 1995, s. 229-230; Grotenfelt 1893, passim.; Kivivuori 1993, s. 27; Nygård 1994, s. 14; Anttila ja Törnudd 1983, s. 25-26)

¹⁴⁹ Lombrosin artikkeleita olivat Atawismi ja kehitys PL 28.8.95 sekä Uskonto ja rikokset PL 6.6.96. Lisäksi Lombrosin näkemyksiä esitettiin laajasti kirjoituksessa Lasten oikut US 14.6.95. Kyseisessä tekstissä todettiin Lombrosin oppien alkaneen menettää asemaansa. Lombrososta kertova teksti oli myös Lombroso i sitt hem Hbl 3.10.95; Tuomittu puukkojunkkari PL 31.7.96; esim. Sukumurha PL 12.1.95: "Wäwähetelewä ruumiin liike, kaswojen eleet ja outo silmien wilkkuminen osoittiwat heti, että oltiin tekemisissä mielipuolen kanssa."

¹⁵⁰ esim. Mattila 1994, s. 229-232.

huonon elämän ohella väkivallantekoihin. Kun Porvoossa tapettiin jouluiltana maanviljelijä, tiedettiin vuokralaisen kuuluneen degeneroituneeseen sukuun.¹⁵¹

Uusi Suometar turvautui myös kansainväliseen aineistoon havainnollistaessaan biologisten tekijöiden vaikutusta väkivaltakäyttäytymiseen. Artikkelissaan lehti vetosi ranskalaisen Fouilleen havaintoihin lasten asemasta pieninä raakalaisina, rikoksentekijöinä jo luonnostaan, valehtelevina ja julmina.¹⁵² Kokonaisuutena mielenkiintoinen piirre oli se, että vaikka ulkomaalaisia havaintoja biologisista tekijöistä väkivallan syynä esiteltiin jonkin verran, suomalaisen väkivallan selittäjänä niitä ei sanottavasti pidetty. Tämä päti erityisesti Päivälehteen ja Hufvudstadsbladetiin, joka tosin ei ulkomaisia esimerkkejä edes tuonut julki. Uudessa Suomettaressa asia oli esillä välillisesti, alkoholin kulutustottumusten yhteydessä. Tällöinkin propagoijina olivat raittiusaktivistit, joilla oli päämääränä toisaalta perustella toimintaansa, toisaalta osoittaa alkoholin vaarallisuutta. Kaiken kaikkiaan biologisesta determinismistä pidättäytyminen osoittaa myönteistä ihmiskäsitystä.

Biologisia tekijöitä ei pidetty itsessään riittävänä selittäjänä väkivallalle. Vaikkei suomalaisen sanomalehden ensimmäisenä mielipidevaikuttimena ollutkaan kansainvälinen tutkimus, silti pääkaupungin lehdet olivat siirtyneet kriminologian seuraavaan vaiheeseen, sosiaaliset tekijät huomioon ottavaan suuntaan, jossa kasvatusta ja sosiaalisen viitekehyksen vaikutus oli suurempi

¹⁵¹ Itsemurhat - todistuksena aikakautemme hermoheikkoudesta US 27.10.98; Wäkijuomien kirous US 24.9.97 (kirjoittajana Konrad Relander); Alkoholismi nykyajan yhteiskunnassa US 1.2.99 (kirjoittajana nimimerkki r. z-e); Wäkijuomat ja rikollisuus US 18.1.98; Peltonen 1997, s.66; Dråp på julaftonen Hbl 29.12.97 (uutinen lainattu Borgå Nya Tidningistä). Nykyisin degeneraatio rajataan selkeästi fysiologisten, esim. luuston rappeutumien analyysiin, mutta 1800-luvun lopulla käsite ja sen suomenkieliset vastineet, kuten 'huononeminen', 'heikontuminen', 'surkastuminen', 'rappeutuminen' tai jopa 'kehnoneminen', saivat yleistyessään vakavia ja pelottaviaakin kulttuurisia merkityksiä. Degeneraation idea kytkettiin Halmesvirran mukaan virheellisiä analogioita ja harhaan johtavia kielikuvia kaihtamatta kulttuuriasteajatteluun. Kulttuurisen taantumisen 'raakalaistumisen' uskottiin saavan alkunsa elämän perusrakenteista ja perintöaineesta. (Halmesvirta 1995, s. 19-24)

kuin perintötekijöiden tai ulkoisten ominaisuuksien. Biologisista syistä on myöhemmin etsitty väkivallan selittäjää, mutta silti sen rooli on jäänyt marginaaliseksi.¹⁵³

2.4. Muita syitä

Edellisissä alaluvuissa on esitelty syitä, joita sanomalehtien kantaa ottavassa aineistossa pidettiin väkivallan ensisijaisina ja “perimmäisinä” selittäjinä. Kuitenkaan tavallisissa uutisissa ei välttämättä syvemmin pohdittu tekojen taustoja suhteessa tekijän ja osapuolten ulkopuolisiin konteksteihin. Toisin sanoen syitä ei välttämättä pitää lehtien ensisijaisena mielipiteenä, mutta ne liittyvät kiinteästi aiemmissä alaluvuissa mainittuihin asioihin. Sitä paitsi riidat, rakkaus, mielenhäiriöt, kateus jne. ovat yleisinhimillisiä asioita, jotka vaikuttavat ihmisen toimintaan, myös väkivaltaan. Tässä yhteydessä keskitytään näistä suosituimpiin.

Mielenhäiriöiden¹⁵⁴ ja mielenvikaisuuden¹⁵⁵ tiliin luetut teot olivat usein normaalimielisen vaikea käsittää. Yleensä tällaisissa tapauksissa ei lehdissä lähdetty esittelemään tapahtuman taustoja kovin tarkasti, mikäli se vain oli mahdollista. Saatettiinpa jättää teon suorittaneen nimi mainitsematta. Yhteistä mielenhäiriössä tapahtuneille teoille oli

¹⁵² Nuoret rikosantekijät Ranskassa US 8.2.97.

¹⁵³ Vrt. Arosalo 1994, s. 32-33; Salonen 1995, s. 11-12. Uudemmissa biologisista teorioista Säävälä 2001, s. 47-49.

¹⁵⁴ Vuoden 1914 Tietosanakirja määritteli mielenhäiriön ohimenevää laatua olevaksi sekavuustilaksi, jonka aiheuttajana useimmiten on joku ulkonainen syy, kuten kuumetauti, myrkytys, ankara mielenliikutus, tapahtuma ym. (Tietosanakirja 1914, s. 484).

¹⁵⁵ Samaisessa Tietosanakirjassa mielenvikaisuuden synonyymiksi annettiin mielisairaus, josta lääket. lis., ylilääkäri Ernst Therman antoi tiivistetysti seuraavan luonnehdinnan: Mielisairaus on tauti, joka syntyy aivokuoressa tapahtuvista sairaalloisista muutoksista ja toimintahäiriöistä. M:n oireet voivat esiintyä henkisen toiminnan kaikilla eri aloilla, joista huomattavimmat ovat harha-aiästymukset ja harhaluulot, ajatustoiminnan ja muistin häiriöt sekä tunne-elämän ja tahdonilmausten sairaalloiset muutokset. M:a aiheuttavat syyt voivat olla joko sisäisiä tai ulkoisia. Mielisairaudesta voidaan jakaa eri ryhmiin (Tietosanakirja 1914, s. 491). Nygårdin mukaan aina 1800-luvun lopulle saakka hullun tuntomerkkeinä oli alastomana esiintyminen, seksuaalinen poikkeavuus, tarpeettomalta näyttänyt väkivalta ja erityisesti rakkaus tuleen. 1900-luvun alussa Suomessa oli arviolta noin 7 600 mielisairasta, joista varsinaisia mielisairaita 4 600 ja loput tylsämielisiä (Nygård 1998, s. 94-95).

sanomalehtiutisoinnissa niiden raakuus. Kaikki uutisoidut tapaukset eivät kuitenkaan olleet henkirikoksia. Eräs kurjimmista tapauksista oli Viitasaarella tapahtunut surmatyö, jossa torpan hullu miniä hyökkäsi saunaan astuvan yli 80-vuotiaan mummon kimppuun, löi kivellä päähän ja leikkasi kurkun poikki. Miniä oli ollut väijyksissä saunan lauteilla ja omien sanojensa mukaan riisti vahingossa väärältä ihmiseltä hengen. Miniää luonnehdittiin hourupäiseksi ja arveltiin hänet lähetettävään hourulaitokseen.¹⁵⁶ Ympäröivän yhteisön toivottiin pitävän tarkkaa huolta heikkomielisistä, sillä “näennäisesti aiwan rauhallinen voi toisinaan jostakin mitättömästä syystä saada wastustamattoman pahan teon halun, joka sitten johtaa minkälaisiin tekoihin tahansa.”¹⁵⁷

Mielenterveyden häiriöt jaettiin väkivaltautisoinnissa äkillisiin mielenhäiriöihin ja pidempiaikaisiin mielenvikaisuuksiin. Edellä mainitut esimerkit edustivat jälkimmäistä muotoa. Kun Pihlajavedellä nuorukainen ampui ensin kuoliaaksi tukkipäällysmiehen ja yritti sen jälkeen itsemurhaa hyppäämällä kaivoon, josta hänet pelastettiin, arveltiin hänen kauhean tekonsa tapahtuneen äkkinäisessä mielenhäiriössä, olihan poika aina ollut erittäin siivo ja hiljainen.¹⁵⁸ Usein äkillisiin mielenhäiriöihin liittyi kiinteästi alkoholi ja uskonnon aiheuttama raskasmielisyys. Rautasorvarin vaimon iskettyä Helsingissä miestänsä kirveellä kahdesti, esitettiin Uudessa Suomettaressa peräkkäisinä päivinä erilaiset arviot teon taustoista. Ensimmäisenä päivänä arveltiin vaimon tulleen mielenhäiriöön puolisonsa huonon elämän vuoksi. Seuraavana

¹⁵⁶ Hullun kamala teko PL 13.8.97 (lainattu Suomalaisesta).

¹⁵⁷ Murha Lapualla US 12.11.96 (uutisen lähettänyt lehden kirjeenvaihtaja). Kyseisessä tapauksessa itsellismies oli lyönyt uhrin päähän kirvespohjalla useita kertoja. Nygårdin mukaan laitoksesta pois päässeen sairaan käyttäytyminen saattoi näyttää täysin “normaalilta”, sillä normaalina pidettiin sellaista henkilöä, joka ei häirinnyt tai uhannut toisia (Nygård 1994, s. 84). Vastavasta ilmiöstä voi pitää toisena esimerkkinä Merijärvellä tapahtunutta isänmurhaa, jossa heikkomielinen talonpoika löi isäänsä piilulla hengiltä varoitettuaan aikeestaan aiemmin. Perheen väkeä syytettiin piittaamattomuudesta mielisairaana aikeita kohtaan. Mielipuolen kauhea työ PL 20.1.98, US 20.1.98 (uutiset lainattu Kaiusta).

¹⁵⁸ Kamala tapaus PL 12.4.99 (kirjoittaja tuntematon).

päivänä ilmoitettiin parin eläneen aina hyvässä sovussa ja syynä mielisairauteen (huomaa käsitteiden sekaannus!) olleen ilmeisesti uskonnolliset houreet.¹⁵⁹ Mielenvikaisuutta pidettiin ainakin kerran syyllisenä henkirikokseen kantaa ottavassa tekstissä, vaikka “todellinen syy” paljastuikin joksikin muuksi.¹⁶⁰

Mielenhäiriöillä selitettiin monia itsemurhia. Asian tiivistä Hufvudstadsbladet, jonka johtavassa kirjoituksessa mielisairauksia pidettiin suurimpana syyllisenä itsemurhiin. Tosin alkoholin väärinkäyttöä koettiin tärkeimmäksi mielisairauksien aiheuttajaksi. Tarkasteltaessa vuosien 1897 ja 1899 itsemurhauutisointia mielenhäiriöitä voidaan pitää yleisimpänä yksittäisenä syynä itsemurhiin sanomalehtien mielestä. Eri lehtien välistä mielipide-eroja mielenhäiriökysymyksessä ei ollut.¹⁶¹

Toinen syyryhmä, joka laiminlyötiin sanomalehtien kantaa ottavissa kirjoituksissa, oli ns. rakkausrikokset¹⁶². Niistä osa oli perheväkivaltatapauksia ja osa perheyhteisön ulkopuolisiin henkilöihin kohdistuneita tekoja. Sen sijaan tavallisissa uutisissa rakkausrikokset olivat huomattava syyryhmä. Kun mielenhäiriössä tehdyistä väkivallanteoista merkittävä osa oli raakoja henkirikoksia, rakkausrikosten joukkoon mahtui hyvin monenlaisia ratkaisuja lievistä pahoinpitelyistä julmiin murhiin.

¹⁵⁹ Kirweellä haavoitti US 26.9.97; Mielenhäiriössä tehty teko US 27.9.97. Hufvudstadsbladet ja Päivälehti eivät uutisoineet tapausta. Nygårdin mukaan uskonnollisuuden ja mielenterveysongelmien yleisestä yhteenliittämisestä huolimatta konkreettiset yksityiskohdat jäivät vähiin itsemurhatilannetta kartoittaessa. (Nygård 1994, s. 85)

¹⁶⁰ Päivälehtien kronikoitsija Tuomaksen mielestä Nurmijärvellä tapahtunut seitsemän hengen kuolemaan johtanut rikos ei ollut normaali. “Tässä täytyy olla kysymyksessä, ei tavallisen rikollisen tekemä ilkeytys, vaan järkensä yhtäkkiä menettäneen ihmisraukan tajuton, mieletön, konemainen toiminta, jota ei johda äly eikä himokaan. Tässä ei voi olla vikana pelkästään raakuus, ei kostonhalu eikä voitonhimo, vaan sielun yht’äkkiä vallannut pimeys, jonka uhriksi on joutunut niinhyvin murhaaja kuin murhatut. Muuten emme voi emmekä tahdo moista verityötä selittää. Luulenpa, että kun, kuten toivottava on: syytetty piakkoin tavataan, silloin täytyy lääkärin ottaa hänet ensi sijassa käsiteltäväkseen, ja kenties silloin selviää se arvoitus, joka tässä kauheassa tapahtumassa vielä on käsittämätön.” Kirje Helsingistä PL 14.5.99. Myöhemmin tapaus kirjattiin rakkausriiriöiden aikaansaannokseksi.

¹⁶¹ Själfmorden och alkoholkonsumtionen i Finland Hbl 5.3.98.

Rakkaus väkivaltarikoksen selittäjänä ei ole yleisimpiä lähestymistapoja, vaikka tunnettujakin surmatapauksia on ainakin osittain selitetty tunne-elämän pettymyksillä.¹⁶³ Rakkausrikokset on mielenkiintoinen ryhmä myös siksi, että sen määrällisestä runsaudesta huolimatta se sisältää vaikenemista todennäköisesti enemmän kuin mikään muu syyryhmä.¹⁶⁴

Näyttävimpiin ja runsaasti palstatilaa saaneisiin rakkausrikoksiin kuului Helsingissä tammikuussa 1896 tapahtunut surmatyö. Merimies Lüchou ampui revolverilla asioitsija Hellmanin, joka oli liian tungettelevasti pyrkinyt Lüchoun sisaren läheisyyteen. Pitkästä oikeudenkäynnistä kirjoitettiin laajoja selostuksia eivätkä osapuolten yksityiselämät jääneet epäselviksi. Lopulta murhaaja sai teostaan mielentilatutkimuksen perusteella kahdeksan vuoden kuritushuonerangaistuksen.¹⁶⁵ Tapauksen saamaan suureen huomioon vaikutti osaksi varmasti tapahtumapaikka Helsinki. Toiseksi ei jäänyt jo aiemmin mainittu Nurmijärvellä tapahtunut seitsemän hengen murha, jossa aikaisempi rakkaus oli kääntynyt vihaksi. Murhamies, renki Karl Emil Malmelin kun oli heilastellut ja yrittänyt saada puolisoikseen torpparintytärtä onnistumatta ja päätti kostaa kaikille talon asukkaille. Malmelin tuomittiin teostaan elinkautiseen kuritushuonerangaistukseen.¹⁶⁶ Kautta linjan ex-

¹⁶² Tässä työssä rakkausrikoksien alle on otettu mustasukkaisuuden, epäonnistuneiden suhteiden, liiallisen kiihkon ja uskottomuuden ruokkimat väkivallanteot. Myös raiskaukset ja muut seksuaalirikokset on sijoitettu tähän ryhmään soveltuvin osin.

¹⁶³ Esim. Eugen Schaumanin tekemän kenraalikuvernööri Bobrikovin murhan osavaikuttajana on pidetty epäonnea rakkauselämässä. (Zetterberg 1986; vrt. Arosalo 1994, s. 32) Arosalon tulkinta Zetterbergin teeseistä vaikuttaa liian suoraviivaiselta.

¹⁶⁴ Perheväkivaltatapauksista uutisoitiin muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta vain kaikkein räjkeimmät (usein toisen osapuolen kuolemaan johtaneet) tapaukset. Rikosten ilmoittamiskynnyksestä esim. Lehti 2001, s. 50.

¹⁶⁵ Esim. Ett upprörande morddrama Hbl 25.1.96; Morddramat vid Mikaelsgatan Hbl 26.1.96; Det Hellmanska mordet Hbl 1.2.96; Det Hellmanska mordmålet Hbl 28.3.96; Det Hellman-Lüchouska mordmålet Hbl 16.5.96; Lüchouska målet Hbl 23.7.96, 9.8.96; Till det Lüchouska målet Hbl 10.8.96, 11.8.96; Murha keskellä päivää PL 25.1.96; Herman Lüchoun murhajuttu PL 26.1.96, 1.12.96; Lüchoun murhajuttu PL 15.2.96; Hellmanin murhajuttu PL 29.2.96, 8.8.96; Hellmanin murhajuttua PL 18.4.96; Lüchou tuomittu PL 9.8.96; Kamala murha US 25.1.96; Hellmanin murha US 26.1.96; Hellmanin murhajuttu US 1.2.96, 15.2.96, 29.2.96, 14.3.96, 9.8.96; Merimies Herman Lüchoun US 30.5.96; Merimies Herman Lüchousta US 21.7.96; Lüchou tuomittu US 9.8.96.

¹⁶⁶ Ett oerhördt brott. Sju personer mördade Hbl 11.5.99; Det sjufaldiga mordet i Nurmijärvi Hbl 13.5.99; Morden i Nurmijärvi Hbl 14.5.99; Nurmijärvimördaren gripen Hbl 25.5.99; En falsk Nurmijärvimördare, stör uppståndelse och skallgång i Nykyrka Hbl 26.5.99; Målet mot

rakastavaisten toisiinsa kohdistaneet rikokset johtivat usein ihmishenkien menetyksiin. Tekoja selitettiin nimen omaan rakkaussyillä.¹⁶⁷

Perheen sisäisistä väkivallanteoista on nostettava esiin mustasukkaisuuden syyksi luetut teot, joiden vakavuusaste vaihteli suuresti pienistä korvapuusteista koviin henkirikoksiin. Mustasukkaisuus oli pääasiallinen syy aviopuolisojen keskinäisiin mittelöihin, jotka uutisoitiin. Henkirikokset tulivat lähes automaattisesti julkisuuteen, mutta räökkäysten osalta tilanne ei ollut yhtä yksinkertainen, vaan tapaukset päättyivät lehteen usein silminnäkijöiden tai kuulopuheiden perusteella.¹⁶⁸ Ajoittain mustasukkaisuutta ja muita väkivaltaan johtaneita syitä ryydittivät alkoholi ja mielenterveyden häiriöt.

Rakkaushuolet olivat yleinen syy itsemurhiinkin. Naisten osalta näihin liittyi usein kunniakysymykset avioliiton ulkopuolisten raskauksien muodossa. Usein naiset kokivat parempana päättää päivänsä omatoimisesti kuin kestää ympäröivän yhteisön painostus. Nygårdin mukaan avioton äitiys oli naisitsemurhien pääasiallinen syy. Eräs lehdissä esiintynyt järkyttävä tapaus oli erään äidin ja hänen tyttärensä suorittama kaksoitsemurha hukuttautumalla. Syy "heidän kamalaan tekoon oli tytärtä kohdannut onnettomuus, jonka häpeää he eivät jaksaneet

Nurmijärvimördaren Hbl 19.6.99; Nurmijärvimördaren inför rätta Hbl 20.6.99, 21.6.99; Nurmijärvimördaren fäld Hbl 15.7.99; Faställda domar Hbl 7.9.99; Malmelinska mordet Hbl 27.10.99; Seitsemän henkeä murhattu Nurmijärvellä PL 11.5.99; Seitsemän hengen murhasta Nurmijärvellä PL 13.5.99; Kirje Helsingistä PL 14.5.99; Nurmijärven murhat PL 23.5.99, 21.6.99; Murhaaja Malmelin vangittu PL 25.5.99; Nurmijärven murhajuttu PL 15.7.99; Vahvistettu tuomio PL 25.11.99; Kamala werityö. Seitsemän henkeä murhattu US 11.5.99; Kauhea werityö. Seitsemän henkeä murhattu US 13.5.99; Nurmijärven murhamies wangittu US 23.5.99; Nurmijärven murhamies US 24.5.99; Nurmijärven murhamies, renki Karl Emil Malmelin wangittu US 25.5.99; Nurmijärven kuuluisa murhajuttu US 21.6.99; Nurmijärven murhajuttu US 16.7.99; Wahvistettuja tuomioita US 6.9.99; Malmelinin murhajuttu US 1.11.99, 23.12.99.

¹⁶⁷ Muita esimerkkejä: Kauhea rikos alkaa tulla ilmi PL 27.1.97 (uutinen lainattu Rauman Lehdestä); Murhayritys US 30.12.96; Rewolwerijuttu US 10.1.97 (tässä Helsingissä sattuneessa ampumisessa selvitettiin vähemmän tuhoihin); Mord i Hermanstad Hbl 19.11.99.

¹⁶⁸ Esimerkkinä tällaisesta pidettäköön kirkossa vaimon miehelleen antamaa korvapuustia. Uutinen perustui näköhavaintoihin. En örfil i kyrkan Hbl 23.2.97. Toinen samanhenkinen, sekini kirkkoon sijoittuva, oli miehen nähtyä eukkonsa haukottelevan yhtä erään toisen miehen kanssa. Aviomies luuli puolisonsa ja toisen miehen pitävän yhtä keskenään ja kotiin päästyään antoi vaimolle selkään uskottomuudesta. Mustasukkaisuuden huippu PL 20.1.98.; vrt. Pajuja 1986, s. 308.

kantaa.“ Luvattomien sukupuolisuhteiden hedelmiin liittyvät kunniakysymykset näkyivät myös lapsenmurhissa, joihin ei yleensä annettu edes syytä. Kunniakysymysten ohella tapauksiin liittyivät usein myös taloudelliset seikat.¹⁶⁹

Seksuaalirikoksista ei liioin kirjoitettu. Törkeimmistä tyttölapsiin kohdistuneista raiskauksista ja ahdistelusta mainittiin teon syyksi useimmiten tekijän paatuneisuus tai lihallisten himojen tyydyttämistarve. Naisiin kohdistuneista väkisin makaamisista uutisoitiin ainoastaan pääkaupungin alueella tapahtuneita tekoja. Muualta ei tästä vaietusta aiheesta kirjoituksia levitetty.

Kolmas syykokonaisuus, jolla selitettiin väkivallanpurkauksia, oli erilaiset riidat. Osa välienselvittelyistä käytiin perhepiirissä, kaveriporukassa tai ryppyryhmässä. Naapurien väliset kärhämät eivät olleet tavattomia. Usein väkivaltaan johtaneet riidat käytiin alkoholin vaikutuksen alaisina. Tällöin syy väkivallasta langetettiin useimmiten viinan tiliin. Riidat saatiin aikaan monesti näennäisesti pienistä asioista. Tällöin pääsääntöisesti väkivallan seuraukset jäivät lievemmiksi. Sen sijaan vihan kydettyä kauemmin teot muodostuivat raaoksiksi. Katkeruuden aiheuttajina olivat tavallisuus kateus tai erimielisyys rahasta tai muusta omaisuudesta. Tyypillisiä esimerkkejä omaisuuskiistojen aiheuttamista julmuuksista oli Uudessakaarlepyyssä tapahtunut, erityisesti Hufvudstadsbladetissa runsaasti huomiota saanut ns. Purmumurha, jossa pitkäaikainen tora maiden omistuksesta johti murhaan. Samankaltaisia piirteitä liittyi Oulaisissa tapahtuneeseen kaksoismurhaan, jossa raha oli tärkeä motiivi. Juttuun liittyi toki muitakin ulottuvuuksia, kuten Koivikon

¹⁶⁹ Kamala surinäytelmä Espoossa PL 8.8.99. Samasta tapauksesta: Hemskt sorgspel i Esbo. Mor och dotter bragt sig själfva om lifvet Hbl 7.8.99; Nygårdin arvion mukaan miehet kamppailivat avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten aiheuttamissa häpeätiloissa useammin kuin naiset (Nygård 1994, s.94-101); ks. myös Pulma 1992, s. 200; Kokko 1996.

surmaaman rouvan miehen asuminen Amerikassa ja vanhan vihan tunteminen murhattua kohtaan.¹⁷⁰

Oma lukunsa oli erilaisissa tilaisuuksissa, pääsääntöisesti viinan voimalla syntyneet väkivallan ilmaukset. Näissä yhteyksissä syy väkivallasta langetettiin useimmiten joko alkoholin tai kansan huonojen tapojen tiliin. Konkreettisilla riidoilla oli tällöin vain välillinen rooli. Heikki Ylikangas ja Satu Apo ovat pitäneet erilaisia tilaisuuksia arvojärjestyksen mittaamispaikkoina. Tällöin kunnialla on ollut merkitystä ja riidat ovat syntyneet paremmasta asemasta taistellessa. Vanha iva ja kunnian loukkaaminen olivat hyvä lisäsytyke.¹⁷¹ Lähteissä ei ainakaan suoraan tällaista mainita, vaikka laajemmin tulkittuna viitteitä tietoisesta aseman testaamisesta onkin.¹⁷²

Perhepiirissä tapahtuneissa riitojen aiheuttamissa väkivallanteoissa isän ja pojan yhteenotot olivat tavallisimpia ja pohjautuivat pääsääntöisesti pidempiaikaisiin ristivetoihin. Tarvittiin vain sopiva katalysaattori, joka laukaisi väkivaltaisuuden. Alkoholin ja mielenhäiriön merkitys ei ollut vähäinen. Kosto ja kiihtymys olivat syninä myös esivaltaan tai ylemmän kansanluokan edustajiin kohdistuneisiin rikoksiin, joilla ei kuitenkaan ollut erityistä poliittista latausta. Tällaisia

¹⁷⁰ Purmo-murhasta: Mord Hbl 25.11.95; Purmo-mordet Hbl 1.12.95, 24.12.95, 22.1.96, 24.2.96, 18.3.96, 20.3.96; Purmomordet afgjordt i hofrätten Hbl 20.6.96; Dom i Kauhajärvi mordmålet Hbl 10.6.97; Murha PL 26.11.95; Kauhea murha PL 3.12.95; Purmon murha PL 18.3.96; Kauhea murha US 28.11.95; Murhasta tuomittu US 10.6.97. Koivikon murhasta: Om orsaken till mordet i Oulais Hbl 16.4.94; Mordet vid Kilpua station Hbl 20.4.94; Kilpuamördaren Jaakko Koivikko dömd Hbl 2.7.94; Kauhea murha Oulaisissa PL 13.4.94; Oulaisten surma PL 27.4.94; Oulaisten murha PL 1.5.94; Oulaisten murhaaja tuomittu PL 1.7.94; Kilpuan murha-asia PL 3.7.94; Äiti lapsineen murhattu US 11.4.94; Murhako wai mikä? US 13.4.94; Murhasta Oulaisilla US 15.4.94; Kaksoismurha Kilpualla US 17.4.94; Kaksoismurhasta poliisitutkinto US 19.4.94; Kumpulan murhasta US 24.4.94. Keinoja ei kaihdettu talousriidoissa aina muutenkaan. Luopioisissa eräs nainen räjäytti talon kostoksi eräästä velkomisjutusta. Ihmisuhreilta vältyttiin, vaikka talossa oli ihmisiä räjäyttyshetkellä (esim. Kamala teko US 11.12.98, uutinen lainattu Hämeen Sanomista). Samanlaista menetelmää yritti soveltaa Isojoella eräs aviopari vanhan vihan ja kateuden seurauksena onnistumatta (Kamala murhayritys Isollajoella PL 12.2.96, uutinen lainattu Kunnallisista Sanomista).

¹⁷¹ Apo 2001, s. 188-191; Ylikangas 1986, s. 343-344; ks. myös Nygård 2001 ja Nygård 2000, s. 276-281.

¹⁷² mm. Muistoja Kaakkois-Pohjanmaalta, Sawosta ja Karjalasta US 20.6.96 (kirj. A. W.); Surkeata raakuutta US 3.7.97 (tunteaton kirjoittaja); Miestappo US 12.10.99 (lainattu Kansalaisesta); Kamala murha Teuwalla US 22.6.95 (lainattu Pohjalaiselta). Myös kielikampailun sytyttämät verityöt on periaatteessa tulkittavissa aseman testaamisen tuloksiksi.

olivat muun muassa irtolaismies Räikkösen tekemä poliisin tappo Viipurin torilla ja oppilaiden vanhempien antama selkäsauna opettajalle Pielisensuussa.¹⁷³ Kaikkiaan riidat olivat usein osoituksia yhteiskunnan sisällä olleista lainalaisuuksista, jotka saatettiin kokea toisinaan itsestäänselvinä eikä niitä sen vuoksi liitetty näiden yhteyteen. Toinen vaihtoehto on se, ettei kokonaisuutta havaittu selvästi.

2.5. Kaikkien osatekijöiden keskinäisestä yhteydestä

Edellä mainitun perusteella vaikuttaisi kantaa ottavien kirjoitusten ja käytännön uutisten välillä olleen melkoisia vastakkaisuuksia väkivallan syiden hahmottamisessa. Oliko asia todella näin? Kysymykseen voi vastata monimielisesti: oli ja ei ollut. Vaikka tavanomaisissa uutisissa pidettiin väkivallan aiheuttajana pääasiassa alkoholia, erilaisia ristiriitoja ja toisinaan kansan raakoja tapoja, nämä syyt olivat kuitenkin yhteydessä “suurempiin” selittäjiin, kuten sosiaalisiin oloihin ja kasvatukseen. Kummat ovat todellisempia, ei ole oleellinen kysymys. Tilanteeseen varmasti vaikutti tarkastelutapa. Normaalissa rikosuutisessa käsiteltiin tekoa itsessään yksittäisenä tapahtumana. Tällöin luonnollisesti keskityttiin konkreettisiin ruohonjuuritason kysymyksiin. Kantaaottavissa teksteissä keskityttiin pääasiassa yleisempään yksittäisen sijasta. Väkivalta ja rikollisuus ylipäätään kytkettiin suurempiin kokonaisuuksiin, osaksi laajempaa ongelmavyöhytettä. Kuvaavaa on, ettei väkivallasta yksittäisenä ilmiönä kirjoitettu montakaan johtavaa kirjoitusta. On ymmärrettävää, etteivät asiat aina näyttäneet samalta maan tasalta kuin korkean tornin huipulta.

¹⁷³ mm. Kamala murha US 8.4.97 (juttu lainattu Wiipurista); Öfverfall i folkskola Hbl 2.10.99 (tuntematon kirjoittaja)

Kirjoittajien taustat voivat myös selittää jotain. Johtavia kirjoituksia ja muita kantaa ottavia tekstejä kirjoittivat usein tiedemiehet ja muut kysymyksiin, ainakin omasta mielestään, perehtyneet henkilöt. Lienee selvää, etteivät esimerkiksi Hufvudstadsbladetiin kirjoittaneen liberaalin lakimies Johan Herman Edvard Berghin ja Uuteen Suomettareen maaseudun kuulumisista kirjoittaneen kansakoulunopettajan näkemykset asioista olleet yhteneväisiä. Yläluokassa vallinneista tavoitteista huolimatta suuriruhtinaskunta ei ollut poliittisesti eikä sosiaalisesti niin yksimielinen kuin päällepäin saattoi näyttää, ei maaseudulla eikä kaupungeissa.¹⁷⁴

Tarkasteltaessa eri lehtien näkemyksiä voi yleistäen todeta, että niissä oli eroja, jotka eivät paljastu niinkään rikosuutisissa kuin kanta-aottavissa teksteissä. Hufvudstadsbladetin mielestä väkivalta johtui toisaalta sosiaalisista ongelmista, toisaalta erityisesti suomenkieliseen väestöön pesiytyneistä pahoista tavoista, vaikkei kielikysymyksessä edustanutkaan yhtä jyrkkää linjaa kuin Nya Pressen. Hufvudstadsbladet antoi suomenkielisiä lehtiä enemmän tilaa yksilöllisille vaikuttajille. Päivälehti korosti sosiaalisten olojen merkitystä pahan aiheuttajana, mutta piti myös kansan vaatimatonta sivistystasoa tärkeänä oheisvaikuttajana. Uusi Suometar korosti huonon kasvatuksen huonoja vaikutuksia, mutta myönsi myös sosiaalisten ongelmien, erityisesti alkoholin merkityksen. Kokonaisuus on kuitenkin jaottelun kannalta sekava; olivathan syyt kiinteästi toisiinsa liittyviä. Esimerkiksi kansan tavaksi koettu alkoholin käyttö aiheutti¹⁷⁵ puolestaan väkivaltaa ja muuta kurjaa elämää. Kun huomioitiin alkoholin periytyvyys eli asema biologisena tekijänä, ollaan mielenkiintoisessa tilanteessa. Aivan yhtä hyvin voidaan kunniakiistojen aiheuttamia kahakoita pitää niin

¹⁷⁴ ks. esim. Alapuro 1992; Ahonen 1986, s. 281-296; Nygård 2001, s.145.

¹⁷⁵ Vastakkaista tilannetta eli sosiaalisten ongelmien aiheuttamaa alkoholin väärinkäyttöä ei juuri tunnistettu. Tilanne on vastaavanlainen kuin Peltonen antaa raittiusliikkeiden toiminnasta ymmärtää (Peltonen 1997, s. 67-68).

kulttuurisina kuin sosiaalisinakin. Noidankehä on loppumaton, mutta ilman luokitteluja kuva syiden määrittämisestä ei avautuisi tätäkään vertaa.

Suurta eroa oletettujen syiden kesken ei ilmennyt vertailtaessa maaseudulla ja kaupungeissa tapahtuneita väkivaltarikoksia. Maaseudulla tapahtuneita rötöstelyjä luokiteltiin kuitenkin useammin kulttuuristen tekijöiden, erityisesti perinteiden vaikutuksiksi kuin kaupungeissa, joissa puolestaan sosiaalisilla ongelmilla selitettiin väkivaltaa hanakammin kuin maaseudulla. Suuria eroavaisuuksia ei ollut myöskään henkirikosten ja lievempien tekojen välillä. Samat syyt kelpasivat moneen eri paikkaan.

3. Väkivaltarikollisiin suhtautuminen sanomalehtien kirjoittelussa

3.1. Tekoihin suhtautuminen ja kielenkäyttö

3.1.1. Millainen teko?

Sanomalehtikirjoittelussa väkivalta ei ollut leikin asia. Tekoihin suhtauduttiin pääsääntöisesti tuomitsevasti. Kielteinen asennoituminen näkyi jo juttujen otsikoiden sanavalinnoissa. Liitteeseen 5 on koottu Hufvudstadsbladetin, Päivälehdän ja Uuden Suomettaren otsikoissa käytetyt moraalista kannanottoa kuvaavat sanat. Vaikka suurin osa uutisista oli otsikoitu neutraalisti, kuten “murha jossakin“ tai “puukotetuksi joutui“, huomattavassa osassa tapauksista jo otsikossa ilmeni teon kauheus tai tuomittavuus. Hufvudstadsbladetissa tällaisten tapausten osuus oli noin 12 %, Päivälehdessä 21 % ja Uudessa Suomettaressa 20 %. Luvut olisivat huomattavasti suuremmat, mikäli tarkastelusta unohdettaisiin oikeus- ja poliisiosaston

tapaukset, joissa harvemmin esitettiin mielipiteitä teosta jo otsikossa. Mielenilmauksissa käytettiin runsaimmin sanoja 'kamala', 'kauhea', 'julma' sekä ruotsinkielisiä ilmauksia 'hemska', 'grov' ja 'blodig', jotka eivät juuri jättäneet tilaa vastakkaisille tulkinnoille. Eniten erilaisia kantaa ottavia sanoja käytettiin Päivälehdessä, 66. Hufvudstadsbladetissa sanavariantteja oli 59 ja Uudessa Suomettaressa 56. Valikoima ei ollut siis äärettömän laaja. Joukkoon mahtui ilmauksia, kuten 'hygglig', 'urhoollinen' tai 'kaunis', joissa oli selvä sarkastinen ulottuvuus. Käytettyihin sanavalintoihin vaikutti usein kirjoituksen sävy. Mielenkiintoinen seikka oli maaseudulta tulleiden uutisten tiukempi luonne.¹⁷⁶

Otsikoissa olleet kannanotot antoivat suuntaviivoja sille suhtautumiselle, mitä itse tekstissä esitettiin. Joskus tosin otsikko saattoi olla neutraali, mutta tyyli muuttui käsittelyn kuluessa raskaammaksi. Välillä moraaliset kannanotot jätettiin aivan jutun loppuun. Yleissääntönä voi kuitenkin pitää mielipiteiden sisällyttämistä suurempaan osaan kirjoituksista muodossa tai toisessa. Luonteenomaista tilanteelle oli, että väkivaltaiseen käyttäytymiseen suhtautumista joutuu tarkastelemaan erityisesti uutisaineiston kautta. Johtavissa kirjoituksissa ja muissa kantaottaneissa teksteissä pureuduttiin aiheeseen vähemmän. Väkivaltaista käyttäytymistä pidettiin tällöin lähinnä osana huonoon elämään liittyneitä varjopuolia.

Väkivaltaan suhtautumiseen vaikutti olennaisesti teon seuraukset. Jos uhri menetti henkensä tai loukkaantui pahoin, oltiin herkempiä antamaan tuomitsevia lausuntoja kuin pienempien rikosten yhteydessä. Tähän kuvaan sopivat hyvin ilmaukset petomaisista teurastuksista ja salaperäisistä murhista. Ikävistäkin asioista oli kirjoitettava. Tämä tuli selväsanaisimmin ilmi Uuden Suomettaren uutisessa, joka käsitteli 60-vuotiaan

¹⁷⁶ ks. myös Rajala 1996.

rouvan raiskaamista Helsingissä.¹⁷⁷ Yleisemmin väkisinmakaamiset, silloin kun niistä kirjoitettiin, tuomittiin jyrkin sanankääntein. Jos seksuaalirikoksen kohteena oli lapsi, suhtautuminen oli entistäkin ankarampaa. Kun Helsingissä keväällä 1898 raiskattiin 9-vuotias tyttö, *Päivälehti* käsitteli asiaa seuraavasti *Kamala teko* -nimisessä jutussa:

Eilen klo 6 tienoilla i. p. viekoitteli eräs aikamies piestä 9 vuotiasta tyttöä Suruttomain huvilain luona olevaan metsään Sörmäisissä. Luottaen miehen tarjoamien makeisten saantiin lähtikin lapsi viekoittelijansa seuraan. Metsässä raastoi tuo kamala mies saalistaan mitä julmimmin, veriin rikkirepien hänet himojensa tyydyttämiseksi. Jotenkin saatuaan vihiä asiasta kiirehti lapsen äiti poliisin seuraamana hätiin ja saivat he miehen kiinni. Julman rikoksensa harjoittamisesta tulee mies oikeudessa vastaamaan. Ja on hän toistaiseksi poliisin huostassa. Lapsi taasen on lääkärin hoidon alaisena.¹⁷⁸

Vastaavanlaisesta suhtautumista oli havaittavissa muissakin raiskaustapauksissa.¹⁷⁹ Yleensä henkirikoksia luonnehdittiin kauheiksi, kamaliksi, kauhistuttaviksi tai raaoksiksi, mutta joskus otettiin tuimemmat termit käyttöön. Peräseinäjoella kirveellä suoritetun murhatyön, jossa "aiwon kappaleita on tullut haavoista ulos", uutisoinnissa verrattiin tekoa "mitä raatelevimman petoeläimen työksi".¹⁸⁰ Oma lukunsa oli Nurmijärvellä tapahtuneen seitsemän hengen murhaan suhtautuminen. Seuraavassa muutamia poimintoja kirjoittelusta:

Då man den 10 dennes kl. 8 f. m. från närmaste granngård hade anländt till Simola-torpet, mötte där en gräslig syn... Då de första besökande från stugan genom dörren gingo in uti den bakom förstugan belängd kammaren, mötte dem där en ännu hemskare syn. Här låg nämligen på golvet i en pol af blod den yngre dotterns i gården endast några veckor gamla flicka Ellen med hufvudet nästan alldeles afhugget.¹⁸¹

Rest af fasaväckande var därvid det lugn och den sans, hvarmed ål. redogjorde för de sju offrens slaktande - annat kan man ju icke kalla mördarens arbete med bila och yxa.¹⁸²

¹⁷⁷ "Törkeitäkin asioita tapahtuu tuon tuostakin eiwätkä sanomalehdet saa mainitsematta heittää semmoistakaan raakuuden ilmiötä kuin se teko, josta kirwesmies Heikkilä joutui poliisiin huostaan." Törkeitäkin asioita US 26.8.99.

¹⁷⁸ Kamala teko PL 15.5.98.

¹⁷⁹ esim. Kauheaa raakuutta US 22.5.94; Konnan työ mitä törkeitä laatua PL 11.8.98 (lainattu Haminan Sanomista); Ett upprörande fall af tortyr i Petersburg Hbl 15.6.94.

¹⁸⁰ Kuahea murha US 17.7.97 (lainattu Pohjalaiselle kirjoitetusta kirjeestä)

¹⁸¹ Ett oerhördt brott Hbl 11.5.99.

¹⁸² Nurmijärvimördaren fäld Hbl 15.7.99.

... Vuoteessa makasi kauheasti rääkättynä torpparin 62-vuotias vaimo Sofia Karolina, hänen 28-vuotias tyttärensä Ida Erika (Ellenin äiti) sekä viisivuotias tyttärentyttärensä Ida Sofia. Verta oli roiskunut seinille jopa kattoonkin. Näky kauheampi kuin teurastamossa.¹⁸³

Tämän petomaisen ja mitä suurinta raakuutta osoittavan verityön tekijäksi... Autiona on nyt Simolan torppa ja semmoisena se pysyneeikin. Nurmijärven leikkuuhuoneelle on sen asukkaat ruumiina tuotu.¹⁸⁴

Nurmijärven tapaus oli luonnollisesti oma lukunsa uhrien lukumäärän runsauden vuoksi. Kuitenkaan se ei ollut aivan ainutlaatuinen, sillä kirjoittajia järkyttäneitä tapauksia oli useita muitakin. Tuskaa ei lievittänyt tekojen mysteerisyys ja tekijän henkilöllisyyden epävarmuus. Teon salaperäisyyden vastinparina oli kauheus.¹⁸⁵

Paitsi kamalina, kauheina ja raakoina, tekoja pidettiin ajoittain raukkamaisina ja tunnottomina. Kun Petäjäviedellä oli vaivaishoitolaista kohdeltu huonosti, toimintaa pidettiin paitsi ihmisrääkkäyksenä, myös osoituksena siitä mihin tunnottomuuteen ihminen voi vaipua. Samasta asiasta oli kyse silloinkin, kun matkustajia oli pahoinpidelty laivoissa Päijänteellä ja Pohjanlahdella.¹⁸⁶ Toisaalta aiheettomia syytöksiä väkivallasta ei suvaittu. Ilmiöstä kertyi esimerkkejä.¹⁸⁷ Suhtautumiseen vaikutti myös teon tahallisuus tai harkinnallisuus. Mitä suunnitellummin työ oli tehty, sitä synkempään valoon se asetettiin. Tämä koski niin itsemurhia kuin toisiin kohdistuneita väkivallantekoja.¹⁸⁸

¹⁸³ Seitsemän hengen murhasta Nurmijärvellä PL 13.5.99.

¹⁸⁴ Kauhea verityö. Seitsemän henkeä murhattu. US 13.5.99.

¹⁸⁵ esim. "Ett hemskt brott, denna mystiska mordhistoria." Ett hemlighetsfullt brott Hbl 13.11.99 (lainattu Viipurin Sanomista; uhri oli murhattu ja hänen talonsa poltettu); "Tuntemattomat puukottajat teloiwat miehen mitä raaimmalla tawalla." Raakamainen puukotus US 13.11.95 (lainattu Viipurin Sanomista); "Tämän kamalan ja peräti salaperäisen murhajutun..." Sysmän murhajutut PL 29.8.95 (tuntemattoman kirjoittajan kirje Päivälehdelle).

¹⁸⁶ Kamalaa ihmisrääkkäystä US 2.3.98 (lainattu Keski-Suomesta); Denna om barbarisk råhet vittnade misshandel var så grundlig.. "Upprörande misshandel å passagerare Hbl 28.8.99; "... genast begynte behandla honom på ett ytterst brutalt sätt, varpå de stängde in honom i en hytt." Omänskligt behandlad ångbåtpassagerare Hbl 22.9.99 (lainattu Vasa Nyheteristä).

¹⁸⁷ esim. Kirje Helsingistä US 5.12.97 (kirjoittanut Matti)

¹⁸⁸ esim. "Åskettäin on saatu ilmi kauhea lapsenmurha - ei sellainen, jollaisia useinkin tehdään mielenhäiriössä tai muissa tavattomissa olosuhteissa, vaan riittävästi edeltäpäin mietitty ja

Yleisesti ottaen tekojen kauheutta kuvatessa oli varsin tyypillistä vetoaminen tapauksen ennenkuulumattomuuteen ja toisaalta ajan moraaliseen paremmuuteen. Toisaalta kirjoituksista välittyi, varsinkin suomenkielisissä lehdissä, oman ajan ylemyys suhteessa “vanhoihin raakuuden aikoihin“, jolloin väkivalta ja muu huono elämä kuuluivat kiinteänä osana kulttuuriin. Edistyneisyyteen ei kuulunut väkivalta ja teot oli tuomittavissa jyrkin sanoin sopimattomina ilmauksina raakuuden aikojen jäänteistä. Vastakkainen suhtautumistapa ei sen sijaan aina korostanut oman ajan paremmuutta väkivallasta kirjoittaessa, vaan päinvastoin oli järkyttynyt tekojen ennenkuulumattomuudesta ja vertaistaan hakemisesta. Tällöin teot liitettiin osaksi laajempaa huolta “siveellisyyden villiintymisestä“, mutta myös kamppailuun valistuksen puolesta. Tiukalla suhtautumisella yritettiin kenties vaikuttaa lukijoiden asenteisiin. Kuitenkin merkittävä osa “ennenkuulumattomista“ synneistä oli tapahtunut maaseudulla ja kirjoitus lainattu paikallisesta sanomalehdestä tai sen oli laatinut kirjeenvaihtaja. Tapaukset saattoivat olla poikkeuksellisia sikäläisessä yhteisössä, vaikkei liioittelun tai tietyn tarkoitushakuisuuden leimaa aina pystytty karistamaan pois - eikä välttämättä ollut tarkoituskaan. Teon ennenkuulumattomuuteen liittyi läheisesti pelko ja kauhu; entä jos juttu ei jääkään yksittäistapaukseksi. Erityisen huolestuneita oltiin, jos ongelmia aiheutti virkamies tai yhteiskunnan moraalinvartija.¹⁸⁹

suunniteltu.“ Äiti hukuttanut lapsensa PL 25.7.99 (uutinen lainattu vaasalaisista lehdistä); “Merkit sillalla olewassa lumessa osoittiwat, että tuo kamala päätös oli pantu täytäntöön.“ Taaskin itsemurha Imatralla US 13.12.99; ks. myös Nygård 2001, s. 122-123; Kokko 1996.

¹⁸⁹ “Ennenkuulumattomia“ tapauksia esim.: “Näin salaperäistä ja kauheaa murhaa ei ole tapahtunut pitkiin aikoihin.“ Rouwa Ytterbergin murhasta PL 24.1.95 (lainattu Nya Pressenistä); “Tuskin lienee ennen kuultukaan, että rauhallinen matkustaja tarwitsee turwautukseen rautatiepalwelijain wäkiwaltaa vastaan hakea santarmia awukseen.“ Wäkiwaltaa matkustajaa vastaan Kouwolän asemalla PL 28.4.97 (lainattu Mikkelistä); “Ett så hög feghet och blodtörstig skuraktighet sällan har sitt motsycke.“ Osäkerheten på Vasa stads gator Hbl 16.1.96 (lainattu Vasa Tidningistä); “Handlingen, vilken i fräckhet och mordlöst nära nog saknar sitt motsycke.“ Bland den mängd banditbragder Hbl 22.9.98 (lainattu Vasa Nyheteristä); “Tällaiset tilaisuudet, joihin aina kokoontuu runsaasti päihtyneitä kuokkawieraita, owat ennenkin olleet temmellystäntereena, mutta miesmuistiin ei ole tällaista kamalaa tapausta näistä kuulunut. Heitä kohtaan on jo ilmennyt raskauttawia seikkoja.“ Murha US 1.9.97 (lainattu Kotkan Sanomista); “Kansaa oli tilaisuuteen saapunut mahdollottoman paljon katsomaan tuota julmuria, jonka wertaista ei liene ennen ollutkaan Pohjanmaalla.“ Kaksoismurha Kilpualla PL 8.6.94; “Mutta ennen ei ole

Vaikka suhtautuminen väkivaltaan oli kielteistä, muistettiin toisinaan tuoda esiin lieventäviä asianhaaroja ja jopa suoranaista myötätuntoa tekoa kohtaan. Puolustelua ei sen sijaan esiintynyt. Hyvin tyypillistä oli olla ottamatta tekoon minkäänlaista kantaa. Varsinaisissa kantaottavissa kirjoituksissa tekoja käsiteltiin hyvin harvoin ja kokonaisuudesta on hankala muodostaa muunlaista kuvaa kuin, että väkivalta liitettiin osaksi sitä laajempaa kokonaisuutta, jota luvussa 2 jo tarkasteltiin. Samoin lehtien välillä ei ollut suhtautumisessa suuria eroja. Kaikki lehdet korostivat tekojen raakuutta ja kauheutta maailmankuviansa erilaisuudesta huolimatta. Silti voidaan perustellusti väittää, että Päivälehdessä ja erityisesti Uuden Suomettaren asenne tekoihin oli tuomitsevampi kuin liberaalimman Hufvudstadsbladetin. Väkivalta ei niinkään ollut merkki yhteiskuntarauhan horjumisesta kuin osoitus arvomaailmojen häiriintymisestä ja sosiaalisista sekä kulttuurisista ongelmista.¹⁹⁰

3.1.2. Millainen tekijä?

Jos väkivallanteot herättivät voimakasta inhoa sanomalehtien palstoilla, sanoja ei juuri säästely niiden tekijöidenkään kuvaamisessa. Mitä raskaampi rikos, sitä hirveämpi rikollinen.

toki kulttuuri- ja poliittisten asioiden osalta. Kirje Helsingistä PL 15.7.94 (laatinut Tuomas); "Maassamme ennen kuulumaton kauhistuttava dynamiittiräjähdyks." Dynamiitti-ilkityö junassa PL 3.3.96. Huolestuttavasta kehityksestä esim. "Tämä ei ole ensimmäinen kerta tänä kesänä kun venäläiset sotamiehet ovat raakuutta harjoittaneet, vieläpä mitä törkeimmässä muodossa." Venäläisten sotamiesten raakamainen käytös PL 21.8.98 (lainattu Hämeen Sanomista); "Åter ett högst sorgligt exempel på antal ynglingarnas framfart härstades." En gammal kvinna ihjälknuffad af pojksynglar Hbl 18.10.94 (lainattu Helsingfors Aftonbladilta); "Elämä pahenee päivä päivältä." Porin väestö villiintynyt PL 16.7.98; "Kyllin selwään tämmöiset näytelmät osoittawat, miten aikamme nuorisossa monissa paikoin vielä tykkänään on wailla ihmisyttä, todellisesta walistuksesta puhumattakaan." Puukotuksia US 3.1.99. Ajan ylemmyydestä ja siihen kohdistuneista loukkauksista esim. "Hirmutyö osoittaa suurta raakamaisuutta vielä tänäkin aikakautena." Raakuutta US 20.10.97; "Raakamaista, joskin onneksi harvinaista. Kuritus oli sellainen, ettei luulisi meidän päiwinämme sellaista enää mahdolliseksi." Julmuutta US 8.6.98 (lainattu Wiipurista); "Woisi tuskin luulla, että tämä kaikki saattaa tapahtua siwistyneen ihmisen, vieläpä pappismiehen puolelta näin 19:n vuosisadan lopulla, waan on asiat näin todistettu, ettei auta muu kuin uskoa." Säälimätöntä menettelyä PL 12.2.97; ks. myös Rajala 1997, s. 48-52, 58-61.

¹⁹⁰ Lievemmästä suhtautumisesta esim. "Asiassa oli lieventäviä asianhaaroja: oli alakuloinen, katui tekoaan, kehittymättömän ja kahlehditun tahdon tulos." Nordströmin rewolverijuttu PL 24.1.97.

Rikoksista pahimpia olivat raiskaukset, erityisesti alaikäisiin kohdistuneet, mutta myös toisen hengenmenetykseen johtanut väkivalta oli poikkeuksetta vakava asia. Lievemmissä rikoksissa oltiin pääsääntöisesti suvaitsevaisempia ellei tekoon syyllistynyt ollut alaikäinen, valtaväestöön kuulumaton¹⁹¹, viranomainen tai ellei teko kohdistunut puolustuskyvyttömään.¹⁹²

Väkivaltarikokseen syyllistynyt ei todellakaan jäänyt tuntemattomaksi henkilöksi. Tekijän nimen ja ammatin mainitseminen olivat vähimmät tiedot, jotka rikollisesta paljastettiin, jos ne suinkin oli tiedossa riippumatta siitä oliko kyseessä henkirikos, ryöstö tai vaikka lievähkö poliisin väkivaltainen vastustaminen. Aivan toisiin ulottuvuuksiin päästiin pitkissä oikeudenkäyntiselostuksissa, joissa kuvattiin tarkasti syytetyn ulkonäköä ja mahdollisuuksien mukaan aiempia elämänvaiheita. Uhrinkin taustat esitettiin pääsääntöisesti. Yksityiselämästä tehtiin julkista. Räikein esimerkkitapaus oli aiemmin mainittu merimies Luchoun teko, jonka osapuolista kirjoitettiin hyvin paljastavasti.¹⁹³

Erinomaisen kuvaavasti sanomalehtien yhteisen kannan ilmaisi Uuden Suomettaren johtavassa kirjoituksessa Agathon Meurman. Hän erotteli toisistaan ”ihmispedot” ja juovuspäissään turmiota aiheuttavat puukottajat ja tappajat. Tätä näkemystä myötäili konkreettisissa tapauksissa vallinnut suhtautumistapa. Juovuspäissään rettelöineet ja mahdollisesti vakavampiinkin rikoksiin syyllistyneet työmiehet tai maaseudun tilaton väestö esitettiin aivan erilaisina yksilöinä kuin täysissä järjen voimissa johonkin raskaaseen rikokseen syyllistyneet, joiden ihmisarvo kyseenalaistettiin. Ei edellisiäkään toki pidetty

¹⁹¹ Tässä yhteydessä valtaväestöön kuuluva ymmärretään laajasti käsittäen sekä suomen- että ruotsinkieliset.

¹⁹² Vaikka vertailut eri aikakausien kesken ovat riskialttiita, moraalikäsitteet eivät oleet muuttuneet paljoakaan 1600-luvulta suhtautumisessa rikosten vakavuuteen. (ks. esim. Karonen 1998); ks. myös Hemánus 1966.

¹⁹³ ks. viite 165.

mallikelpoisina yksilöinä, mutta ero jälkimmäisiin oli kuitenkin huomattava. Suhtautuminen muuttui yksilön ryhdyttyä rötöstelemään enemmän. Karkeasti ottaen väkivaltarikolliset oli jaettavissa kolmeen ryhmään.¹⁹⁴

Tavallista oli esittää törkeään rikokseen syyllistynyt petona, jolla ei välttämättä ollut paljon tekemistä ihmisen kanssa. Tällainen henkilö oli sydämetön, kylmäverinen, julkea, kostonhaluinen ja valmis keinoja kaihtamatta toteuttamaan pahantahtoiset pyrkimyksensä. Yleensä ihmispedolla ei ollut pitkää rikollista taustaa, vaan hän äkkiarvaamatta suoritti julman teon, jossa joko kuoli useampia ihmisiä tai joka kohdistui puolustuskyvyttömään. Esimerkkitapauksina ihmispedoista esitettäköön Eurassa miehensä myrkyttänyt vaimo, Pälkäneellä ryöstömurhan tehnyt henkilö, erään nuorukaisen Helsingissä hengiltä ottanut joukkio, Nurmijärvellä seitsemän ihmistä murhannut renki, Pyhämaalla rakastettunsa puukottanut ja talon polttanut talollisen poika ja Oulaisissa kaksi ihmistä hengiltä ottanut mökkiläinen.¹⁹⁵

Kovin kauas pedosta eivät jääneet hyvissä ajoin elämäänsä kaidalta polulta harhautuneet henkilöt, joita nykyään kutsuttaisiin taparikollisiksi. Näistä osa keskittyi etupäässä pienempiin rikoksiin, mutta joukkoon mahtui Matti Haapojan kaltaisia pelättyjä murhamiehiä, joiden edesottamuksia seurattiin herkeämättömällä mielenkiinnolla. Haapoja onnistui säväyttämään tarkasteltavalla ajanjaksolla kahdesti.

¹⁹⁴ Kuinka on laita US 2.10.97 (kirj. Agathon Meurman)

¹⁹⁵ "Toi esiin warsin petomaista julmuutta. Sairaana tuskanwalitukset eiwät liikuttaneet ensinkään sydämetöntä myrkyttäjää, joka woi wielä ilkuuakin uhrinsa kärsimyksiä ja lisää uudestaan myrkkyä. Juttu on niin julma, ettei siitä tee mieli enempää kertoa. Harwoin saa nähdä niin paatunutta nuorta rikollista, jonka kylmäwerisyttä ei mikään raskas todistus woinut vähänkään järkyttää." Kauhistuttawaa rikosasiaa PL 15.4.94 (lainattu Porilaisesta); "Han emottog sin dom utan att förändra en min eller visa tecken till upprörandet. En så fräck och kallblodig brottsling som Seppälä, ser man sällan." För rånmod Hbl 15.1.96; "Tämän kamalan teon suorittettuaan werenhimoiset ja kostonhaluiset raakalaiset..." Tappelu ja luultu miesmurha US 22.9.8'98; Nurmijärven murhasta ks. viite 166; "jokunen peto ihmisen hahmossa oli murhannut..." Kauhea rikos alkaa tulla ilmi PL 27.1.97 (lainattu Rauman Lehdestä); "Ei ole se enään ihminen, waan raatelewa peto, joka tällä tawalla menettelee." Murhasta Oulaisissa US 15.4.94 (lainattu Oulun Ilmoituslehdestä).

Ensimmäisen kerran Haapoja sai osakseen huomiota yritettyään paeta Kakolan kuritushuoneesta Turussa. Yksi vanginvartija menehtyi kahakan seurauksena kahden haavoituttua. Uusi Suometar kirjoitti pelottavan Haapojan näyttäneen julman pohjalaisen luontonsa oltuaan siivosti useita vuosia. Hufvudstadsbladet puolestaan luonnehti Haapojaa rauhalliseksi, mutta villiluontoiseksi. Oikeudenkäyntiä seurattiin hyvin tarkasti ja Haapojan terveyden heikennyttyä Uudessa Suomettaressa todettiin, ettei Haapojalla enää ollut pitkää aikaa, kunnes joutuu iankaikkisen tuomarin eteen. Vankilassa suoritetun itsemurhan jälkeen Haapojan kaikkia väitetyjä tekoja pidettiin toteennäytettyinä.¹⁹⁶ Tämä on osittain kytkettävissä Uuden Suomettaren voimakkaaseen uskonnon korostamiseen. Jumala oli korkein tuomari.

Useimmiten tämän rikollistyyppin edustajat olivat saaneet huonon kasvatuksen ja päätyneet nuorena "mieron tielle". Heidän ulkonäkönsä ei useinkaan ollut kovin viehättävä eikä sisäistä kauneutta ollut sen enempää. Bandiittien kanssa sai olla jatkuvasti varuillaan, sillä he olivat syvälle paatuneita, raakoja, tahdottomia, kirkottomia ja välinpitämättömiä. He olivat lähes poikkeuksetta miehiä ja usein jääneet vaille puolisoa. Heidät tunnettiin jo etukäteen pahoiksi eikä tehdyt rikokset yleensä yllättäneet. Heistä saatettiin jopa varoittaa. Taparikollisiin suhtauduttiin kirjoittelussa pääsääntöisesti hyvin kielteisesti. Tällaiset henkilöt kun aiheuttivat pelkoa ja vahinkoa viattomille

¹⁹⁶ esim. Matts Haapaoja Hbl 29.10.94 (lainattu Åbo Tidningistä); Om Matts Haapaojas död Hbl 10.1.95 (lainattu Åbo Tidningistä); Matti Haapaojan itsemurhasta PL 10.1.95; Matti Haapoja hurjistunut US 27.10.94 (lainattu Aurasta); "Haapaojan esiintymisessä oikeuden edessä oli röyhkeä ja komea osoitus syvälle turmeltuneesta ja paatuneesta luonnosta." Matti Haapaoja hirttänyt itsensä PL 9.1.95 (lainattu Sanomia Turusta -lehdestä); Matti Haapaoja US 5.12.94 (lainattu Turun Lehdestä); Matti Haapojan elämänvaiheita ja hänen saamaansa myyttistä kuvaa tutkineen Kaijus Ervastian mukaan sanomalehdillä oli merkittävä asema mielikuvien luonnissa. Silti hänen mielestään Haapojasta kirjoitettiin suhteellisen asiallisesti ja totuudenmukaisesti eikä hänen kuvaansa muokattu yhtä voimakkaasti kuin esim. amerikkalaiset lehdet lännen lainsuojattomien kuvia. (Ervasti 1992, s. 84-106)

ihmisille. Toisaalta heidän parantamisensa mahdollisuuksia ei pidetty suurina. Taparikollinen oli aina rikollinen.¹⁹⁷

Kolmatta väkivallantekoihin syyllistynyttä ihmisläjää voisi kutsua sanomalehtien perusteella satunnaisrikollisiksi. Tällaiset yksilöt olivat pääsääntöisesti jotakuinkin kunnollisia työmiehiä, mutta määrättyissä olosuhteissa, usein alkoholin siivittäminä, päätyivät rähisemään ja mahdollisesti ottivat tappelun tiimellyksessä toiselta kaltaiseltaan hengen tai vastustivat virkavallan edustajia. Satunnaisrikolliset olivat usein yhteiskunnan alemmissa kerroksissa jokapäiväisestä toimeentulostaan taistelevia, kärsivät alkoholin käytöstä ja saattoivat olla huonosti kasvatettuja. Tämän rikollistyyppin tempauksia esiteltiin erityisesti pääkaupunkiseudulta, mutta myös muualla tapahtuneita ryyppyriitoja kuvattiin. Yleinen suhtautuminen tällaisiin tilapäisrikollisiin ei ollut sanomalehdissä myötämielistä, muttei kovin kärkevääkään. Tekoja pahoiteltiin yleisesti, mutta niihin syyllistyneet säästettiin moraaliselta tuomiolta. Tekijää enemmän syyllistettiin tapahtumaa ruokkineita vaikuttajia, kuten alkoholia. Kuitenkin yleisemmällä tasolla oltiin huolestuneita tilanteesta, sillä välikohtausten runsaus oli merkki taustalla vaikuttaneiden ongelmien vakavuudesta. Hufvudstadsbladetille se osoitti työväestön jatkuvan heikentymisen, Uudelle Suomettarelle perinteisten arvojen hylkäämien tulokset ja Päivälehdelle kansan sivistystason vaatimattomuuden, mikäli asioita kärjistetään. Osaltaan mietoa asennoitumista selittää juttujen lyhyys. Jos rikoksesta kirjoitettiin enemmän, esille

¹⁹⁷ esim. Mordet i Viborg Hbl 8.4.97 (lainattu Viborgsbladetista); Banditöfverfallet Kasemgatan 6 Hbl 17.3.98; Ett samhällets olycksbarn Hbl 29.12.98; Murhayritys Kuopiossa PL 14.3.95 (lainattu Uudesta Savosta); Kirje Kuopiosta PL 22.3.95 (kirjoittanut Lehwä); Murhasta Wiipurin kauppatorille PL 8.4.97 (lainattu Wiipurin Sanomista); Kamala miesmurha jouluilutana PL 30.12.97 (lainattu Uudestamaasta); Petomaisuutta PL 22.1.98; Kauhea murhayritys US 19.10.95 (lainattu Kaiusta); Kauhea murha keskellä Wiipurin toria US 7.4.97; Renki murhannut isäntänsä US 15.2.98; Suuri puukkovejari US 27.7.98 (lainattu Satakunnasta); Markkinaelämää US 5.10.99; Werityö Kakolassa US 6.1.97 (lainattu Uudesta Aurasta); Pitkewitsin rewolwerijuttu PL 12.2.97; Kamala murhayritys PL 19.4.98 (lainattu Savonlinnasta); Grof misshandel å polis Hbl 15.1.94; Slagsmål och knifhuggning Hbl 25.9.98; Dråp Hbl 3.7.99 (lainattu Vasabladetista); Ett upprörande mord Hbl 17.8.99.

tuotiin helpommin pitkäaikaista kehitystä, jolloin tekijää harvemmin voitiin enää pitää satunnaisväkivaltaisena.¹⁹⁸

Oma lukunsa olivat itsemurhaajat, jotka kuvattiin epätoivoisina, usein sairaina, vakavista ongelmista kärsivinä, pääsääntöisesti iäkkäinä (vaikka poikkeuksia oli runsaasti) miehinä, jotka tuskansa lopettamiseksi päätyivät lopulliseen ratkaisuun. Heidänkin nimensä ja viimeiset elämänvaiheensa mainittiin. Kun väkivaltarikoksissa tekijänä oli yleensä alempiin kansankerroksiin kuuluneita, itsemurhaaja saattoi olla sanomalehtien kuvauksissa miltei minkä tahansa yhteiskuntaluokan jäsen ja varsin usein olikin porvaristoon kuulunut. Tekoja luonnollisesti pidettiin kauheina, mutta toisaalta niihin suhtauduttiin ymmärtäväisen säälivästi.¹⁹⁹

Väkivaltakäyttäytyjiin suhtauduttiin siis yleensä kylmästi. Myötätuntoa osoitettiin hyvin harvoin ja silloinkin kyse oli useimmiten koston oikeutuksesta. Toisin sanoen vaikka puolustautumista ei puolustettu, sitä pidettiin ymmärrettävänä. Rikollisen omaisia säälitettiin varsinkin kolmannen tyyppiluokan tapauksissa. Taparikollisten ja petojen osalla heitä yleensä paheksuttiin välinpitämättömyydestä ja pahuuden kitkemättä jättämisestä. Tähänkin sääntöön oli poikkeuksia. Pääkaupungissa tapahtuneen ns. Jönssonin surman oikeudenkäynnin jälkeen Hufvudstadsbladet otti osaa tuomittujen poikien vanhempien suruun, kun nämä menettivät lapsensa vankilan muurien taakse. Suomenkieliset lehdet eivät olleet yhtä myötämielisiä. Väkivallan uhri kuvattiin pääsääntöisesti hyvänä ja kunniallisena ihmisenä, ellei kyseessä ollut juopuneiden keskinäinen välienselvittely. Tässä

¹⁹⁸ Ei ole mielekästä luetella muutamia esimerkkitapauksia, koska suurin osa teoista luettiin satunnaisrikollisten tiliin. Kantaa ottavista kirjoituksista esim. Synpunkter i arbetarefrågan Hbl 10.8.98 (kirj. Edvard Bergh); Dryckenskap och fattigvård Hbl 29.12.98 (kirj. G. A. Helsingius); Kuinka on laita? US 1.10.97, 2.10.97 (kirj. Agathon Meurman); Puukotus Suomessa US 22.9.98.

¹⁹⁹ ks. myös Nygård 1994.

asetelmassa tapaukset saatiin näyttämään hyvän ja pahan välisenä taisteluna.²⁰⁰

Edellä mainittu kolmijakomalli ei tietysti ole aivan aukoton, mutta antaa hyvän kokonaiskäsityksen sanomalehtien suhtautumisesta väkivaltarikollisiin. Tekoja oli eriasteisia kuin myös niihin syyllistyneitä. Kaikki eivät olleet pahan liittolaisia. Silti väkivaltaisilla ihmisillä ei elämä ollut kohdillaan kaikilta osin, vaan heihin oli suhtauduttava asian vaatimalla vakavuudella.

3.2. Hoito vai rangaistus?

Tietyin väliajoin syntyä keskustelua väkivaltarikollisten kohtelusta. Pitäisikö noudattaa Hammurabin lain periaatteita “silmiä silmästä, hammas hampaasta“ vai olisiko parempi yrittää kasvattaa rikollisesta parempaa ihmistä? Samanlaista keskustelua käytiin 1800-luvun lopulla jo osittain rikoslain uudistamistyön seurauksena. Hufvudstadsbladetilla, Päivälehdellä ja Uudella Suomettarella oli selvähköt näkemykset siitä, miten rikollisten kohtelu tulisi järjestää. Lehtien mielipidejohtajina asiassa olivat henkilöt, joilla muutenkin oli tärkeä rooli lehtiensä näkemysten muotoilemisessa. Ruohonjuuritasolla vaikutti sen sijaan moninaisempi ja kirjavampi joukko ihmisiä. Niinpä jako uutisaineistoon ja kantaa ottavaan aineistoon on paikallaan tässäkin asiassa.

Uutisaineiston yleislinja on tiivistettävissä yhteen yhdyssanaan: sovituseriaate. Väkivallasta vaadittiin ankaria rangaistuksia

²⁰⁰ Jönssonska dråpmålet Hbl 15.11.98; vrt. Jönssonin tappojuttu Us 16.11.98 ja PL 16.11.98. Tapauksesta langetettiin vankeus- tai kuritushuonerangaistus yhteensä kolmelletoista nuorelle.

eikä mitään keinoja saanut olla käyttämättä pahantekijän saattamiseksi ansaittuun edesvastuuseen. Kantaaottavuutta oli havaittavissa oikeudenkäyntiuutisissa, joissa kerrottiin hovioikeuden alentamista tuomioista tyyliin “raastuvanoikeus oli tuominnut hänet kuritushuoneeseen kuudeksi vuodeksi. Hovioikeus on pudottanut rangaistuksen ainoastaan neljään vuoteen kuritushuonetta.” Mitä julmemmasta teosta oli kysymys, sitä paremmalla syyllä kovia toimenpiteitä vaadittiin. Toisinaan vaatimuksiin yhdistettiin näkemys kansan yleisen oikeudentunnon asettamista vaatimuksista. Erot Helsingin ja muun Suomen välillä olivat pieniä tarkasteltaessa uutisaineistossa esiintyneitä mielipiteitä rangaistusten tarpeesta. Väkivalta koettiin rankaisemisen arvoiseksi paikkakunnasta riippumatta. Toisaalta vaikka lain mukaan oli mahdollista langettaa murhasta kuolemantuomio, ei uutisissa kertaakaan vaadittu kyseistä kovaa rangaistusmuotoa ja syyttäjien tekemiä valituksia ylempään oikeusasteeseen kuolemanrangaistuksen langettamiseksi pidättäydyttiin kommentoimasta millään muotoa.²⁰¹ Lehtien väliset erot rangaistusten vaatimisessa eivät olleet kohtuuttoman suuria. Vähemmän yllättävästi Uudessa Suomettaressa vaadittiin useammin syyllisille kovaa tuomiota Hufvudstadsbladetin ollessa vapaamielisin. Tosin Hufvudstadsbladetissäkin esimerkiksi aiemmin mainitun Jönssönin tappojutussa langetettujen runsaiden vankeustuomioiden toivottiin laittavan muut nuoret ajattelemaan asioita. Kovilla rangaistuksilla uskottiin siis olevan rikoksia ennalta ehkäiseviä vaikutuksia.²⁰²

Koska sovitusperiaatteen vaatiminen oli vallitsevana käsityksenä sanomalehtien uutisjutuissa, ei niissä esitetty hoitoon ohjaamista. Nuorten rikoksenteekijöiden osaksi suositeltiin

²⁰¹ Toisaalta on muistettava, ettei kuolemantuomioita ollut Suomessa pantu täytäntöön sitten 1820-luvun.

²⁰² Jönssönska dråpmålet Hbl 15.11.98.

toisinaan kasvatuslaitokseen siirtämistä.²⁰³ Toinen esillä ollut hoitopaikka oli "houruinhuone", jonne mielenvikaiset väkivaltarikolliset odotettiin toimitettavan. Mielisairaaloidenkin asema parannuslaitoksina oli hieman arveluttava.²⁰⁴ Mikäli väkivaltaan syyllistynyt oli täysi-ikäinen ja täysjärkinen, uutisaineistossa annettiin äärimmäisen vähän vaihtoehtoja rangaistukselle, paitsi hätävarjelutapauksissa, jolloin rangaistusvaatimuksista tingittiin. Huomioitava on myös se, ettei aina suinkaan esitetty vaatimuksia rikollisen rankaisemisesta, mutta tällöin ei myös annettu mitään muita ohjeita siitä kuinka tekijää olisi tullut kohdella. Tätäkin voinee pitää jonkinlaisena osoituksena tiukasta asenteesta.

Monivaihteikkaammaksi sanomalehtien suhtautuminen hoidon ja rangaistuksen vastakkainasettelussa tulee tarkasteltaessa kantaaottavaa kirjoittelua, jossa asioihin pystyttiin suhtautumaan yleisemmin ja hillitymmin kuin koston huokuneissa uutisteksteissä. Asiat pystyttiin kytkemään laajempaan viitekehykseen, jossa yhteiskunnan etu oli keskeisessä asemassa. Hufvudstadsbladetin, Päivälehdin ja Uuden Suomettaren mielipiteissä oli tiettyjä eroavaisuuksia, jotka ovat suurelta osin selitettävissä erilaisilla yhteiskunnallisilla suhtautumistavoilla.

Ajanjakson ensimmäinen linjanveto rikollisiin suhtautumisessa koettiin jo 1894 uuden rikoslain astuessa voimaan. Yleisesti ottaen uuteen lakiin suhtauduttiin hyvin myönteisesti ja sen katsottiin nostaneen Suomen kulttuurimaiden joukkoon aikaisempien julmien rangaistusten siirryttyä syrjään. Lakia

²⁰³ Vankeinhoitohallituksen alaiset Koivulan ja Vuorelan kasvatuslaitokset olivat luonteeltaan selvästi rangaistuslaitoksia huolimatta niiden ylevistä tavoitteista parantaa rikoksen poluille harhautuneita nuorukaisia. Uuden rikoslain mukaan yleisiin kasvatuslaitoksiin voitiin tuomita alle 15-vuotiaita rikoksiin syyllistyneitä lapsia. (Ahonen 1992, s. 40-46; Hannula 1981, s. 100; Laitinen 1981, s. 185; Pulma 1992, s. 200)

²⁰⁴ Nygårdin mukaan mielisairaus alettiin 1800-luvun lopussa yhä enemmän mieltää yhteiskunnan turvallisuuden ja järjestyksen riskiksi, joka oli saatava hallintaan. (Nygård 1998, s. 94-97)

pidettiin selvänä ja inhimillisenä. Päivälehti ei tosin edelleenkään kannattanut kuolemanrangaistusta, mutta silti saavutettuun tulokseen oltiin tyytyväisiä. Silti rikoslakiuudistuksen herättämiä mielipiteitä leimaa enemmänkin pitkän prosessin päättymisestä iloitseminen kuin rikoksenteekijöiden aseman pohtiminen.²⁰⁵

Juhlapuheista oli palaaminen arkeen ja huoliin pahuuden lisääntymisestä. Ongelmat keskittyivät lähinnä kahteen ryhmään, pahantapaisiin lapsiin ja aikuisiin miesrikollisiin, kuten näiden ryhmien tekemiseen yhteiskuntakelpoiseksi, mikä kantaaottavissa kirjoittelussa pystyi edes hieman haastamaan soviutuseriaatteen vaatimusta. Pahantapaisten ja rikoksiin syyllistyneiden lasten kohtelusta lehdet olivat osittain samaa mieltä eli vankilaan johtavalle polulle harhautuneet lapset oli yritettävä pelastaa onnettomalta kohtalolta. Ongelmat miellettiin erityisesti suurempien kaupunkien murheiksi.²⁰⁶ Hufvudstadsbladetin mielestä suuri osa hankalista tapauksista pystyttiin parantamaan toisissa olosuhteissa, vaikka vastakkaisiakin mielipiteitä esitettiin.²⁰⁷ Tärkeintä oli vaihtaa katuelämän kiusaukset säännölliseen työntekoon. Vastoin normaaleja linjauksiaan Hufvudstadsbladetin mielestä yhteiskunnan tuli ottaa jämäkkä ote pahantapaisten lasten palauttamiseksi ruotuun eikä taloudellinen säästäväisyys saanut olla ainoa kriteeri laitosten suunnittelussa. Rikoksiin syyllistyneiden kasvatuksessa oli puutteita ja viranomaisilla tuli olla oikeus ottaa lapset huonoilta vanhemmilta pois ja siirtää laitoshoitoon. Nuorison rikollisuus oli suuri vaara tulevaisuudelle ja tämä oli kitkettävä pakkotoimin.

²⁰⁵ 160 år - Nya strafflagen Hbl 22.4.94; Uusi rikoslaki PL 24.4.94; Uusi rikoslaki US 24.4.94; käydystä kädenväännöstä esim. Rytkönen 1940, s. 142-147; Ginström 1964, s. 211.

²⁰⁶ Huoleen oli aihetta, sillä nuorisorikollisuusluvut olivat kasvamassa voimakkaasti. Vuoden 1896 kansakouluopettajien kokouksessa ehdotettiin, että Suomen suurimpiin kaupunkeihin perustettaisiin pelastuskodeiksi kutsuttuja laitoksia. Hanke ei toteutunut sanottavammin. (Ahonen 1992, s. 10, 39); ks. myös Rajala 1996, s. 68-69.

²⁰⁷ Johtavassa kirjoituksessa nimimerkki A. T. H ilmoitti, ettei moraalisesti mätä parane ja piti englantilaista esimerkkiä riittävänä perusteluna tällaisesta. Ungdomens förvildning Hbl 2.2.98.

Hufvudstadsbladet uhrasi tarkasteltavista lehdistä eniten palstatilaa asian käsittelylle.²⁰⁸ Päivälehti kirjoitti asiasta selvästi vähemmän kantaa ottavissa teksteissään, itse asiassa ainoastaan kerran, joten selvän kokonaiskuvan rakentaminen on vaikeampaa. Pahantapaisille lapsille tahdottiin perustettavan erillinen kasvatustuloslaitos, joka ei olisi kuitenkaan kasarmimainen ja olisi hoitomuodoiltaan inhimillisempi kuin Koivulan kasvatustuloslaitos, jonne kuuluivat “semmoiset lapset, joita useampaan kertaan on suorastaan rikoksesta tavattu“. Kyseessä oli siis jaottelu eriasteisiin nuorisoriikollisiin ja sellaiseksi vaarassa joutuville. Paatuneet lapset oli suljettava kovaan kouluun, rangaistuslaitosmaiseen kasvatustuloslaitokseen. Yksittäisiin, lievempiin rikoksiin syyllistyneet oli sijoitettava hyvähenkisempiin kasvatustuloslaitoksiin ja moraalisesti arveluttavalle uralle joutuneet oli otettava erityisen suojelun piiriin.²⁰⁹ Uuden Suomettarenkaan suosikkiasioihin alaikäisten rikollisten kohtelu ei kuulunut. Asiaa puitiin johtavissa kirjoituksissa kahdesti. Molemmissa kirjoituksissa vaadittiin kasvatustuloslaitoksen perustamista, toisessa Itä-Suomeen ja toisessa Satakuntaan. Yhteiskunnan vastuu pahantapaisten ihmisten kehityksestä tunnustettiin, vaikka ratkaisujen tulikin olla perusteltuja. Samalla muistutettiin, ettei ihmisen sielua muokata helposti hyvään suuntaan.

Uuden Suomettaren suhtautumisen “vaisuuden“ teki yllättäväksi se seikka, että nimenomaan huonosta kasvatuksesta väkivallan syynä lehti jaksoi saarnata. Kun tuli konkreettisten toimenpide-

²⁰⁸ Lopulta vuonna 1899 perustettiin Helsinkiin Hufvudstadsbladetinkin vaatima ensimmäinen kasvatustuloslaitos, joka pystyi tukeutumaan myös vuoden 1898 holhouslakiin, joka mahdollisti lasten huostaanoton vanhempien laiminlyöntien vuoksi. Helsingissä käytettiin ahkerasti hyväksi tätä mahdollisuutta. (Ahonen 1992, s. 39) Toki rikoksiin syyllistyneitä lapsia oli jo aiemmin voinut laittaa kasvatustuloslaitoksiin. Tässä onkin havaittavissa vaikea rajanveto huonosti hoidettujen ja pahantapaisten lasten välillä. Hoitokeinojen tuli olla erilaisia. Luonnollisesti jälkimmäisiä oli kasvatettava kovemmin. Uppfostringsanstalter för vanartad ungdom Hbl 27.10.97 (johtava kirjoitus); Depravationen bland våra arbetarebarn Hbl 27.1.98 (johtava kirjoitus, laatija nimimerkki M. K.); Ungdomens förvildning Hbl 2.2.98 (johtava kirjoitus, laatinut nimimerkki A. T. H); Är Helsingfors ett Sodom? Hbl 5.3.98 (kriittinen, kansakoulunopettaja M. Holmbergin kirjoitus, jossa kyseenalaistettiin nuorison siveellinen villiintyminen. Toki vaadittiin sisälaitosta, jonne pahantapaisuuden oireita osoittaneet olisi voinut laittaa); En anstalt för vanvårdade barn Hbl 8.10.98 (johtava kirjoitus); Hufvudstadens vanvårdade barn Hbl 16.12.98 (johtava kirjoitus).

ehdotusten aika, lehti oli varsin aseeton. Lehden kannasta pahantapaisten nuorten kohtelusta on vaikea saada käsitystä. Kirjoitusten perusteella Uuden Suomettaren kasvatuslaitos näyttäytyi ankarampana kuin Hufvudstadsbladetin ja Päivälehdien kasvatuslaitokset.²¹⁰ Mielenkiintoisesti nuorisorikollisten kohtelua koskevassa kirjoittelussa aktiivisimmaksi, idearikkaimmaksi ja yhteiskunnan puuttumista eniten vaatineeksi lehdeksi nousi Hufvudstadsbladet, joka yleensä suhtautui sosiaalisiin uudistuksiin perin niukasti noudattaen ruotsinkielisten liberaalien yleistä linjaa.²¹¹

Toinen olennainen pohdinnan aihe oli mitä tehdä aikuisille miehille, jotka olivat syyllistyneet laittomuuksiin, siis myös väkivaltaan. Aivan kuten uutisaineistossa, rikollisen sulkeminen laitoksiin oli ensisijainen ja miltei välttämätön vaihtoehto. Kokonaan toinen asia oli sulkemisen päämäärä ja tavoite. Näistä seikoista esiintyi kilpailevia näkemyksiä. Kuten edellisessä luvussa tuli ilmi, Hufvudstadsbladetin Edvard Bergh avasi tammikuussa 1896 keskustelun vankeinhoidollisista kysymyksistä. Berghin mielestä vankiloissa oli liian hyvät oltavat, minkä seurauksena rikollisuuteen taipuvaiset laskelmoituaan rangaistuksen keston syyllistyivät vankeustuomion aiheuttavaan rikkeeseen saadakseen majapaikan talveksi. Vankilat olivat täyttyneet tämän seurauksena. Hän tahtoi myös selvittää vankiloiden olosuhteet, jotta voitaisiin ryhtyä mahdollisiin toimiin tilanteen korjaamiseksi.

Uuden Suomettaren johtavassa kirjoituksessa vastattiin Berghin väitteisiin pitämällä niitä harhaanjohtavina. Lääninvankilat, joissa valtaosa tuomituista kärsi rangaistuksiaan, eivät suinkaan

²⁰⁹ Laiminlyötyjen lasten kasvatus PL 6.12.98 (johtava kirjoitus)

²¹⁰ Erään laitoksen puuttuminen Sawossa ja pohjois-Karjalassa US 11.4.96; Yleinen turvallisuus ja poliisilaitos Porissa US 25.1.98 (johtavan kirjoituksen laatinut nimimerkki Porilaisia).

olleet täyttyneet vaan ainoastaan kuritushuoneet, joissa säilytettiin raskaista rikoksista tuomittuja, olivat äärimmillään. Lyhyiden kuritushuonerangaistusten täytäntöönpano oli epäonnistunut liian vähäisen vankikoppimäärän seurauksena, jolloin tulokasvangit joutuivat samaan koppiin rikoksenuusijoiden kanssa.²¹² Tämä ei ollut hyvä asia, sillä uusi vanki jäi vaille yksinäisyyttä, mikä oli ehtona vakaantumisen ja parannuksen alkuun pääsulle. Vaarana oli vangin turmeltuminen pahemmaksi kuin oli ollut ennen tuomion täytäntöönpanoa. Uuden Suomettaren ihanteena oli siis saada rikollinen miettimään tekonsa ja elämäntapansa kestättömyyttä ja siten suuntautua oikeille urille.

Bergh ei hyväksynyt Uuden Suomettaren mielipiteitä, vaan kirjoitti uuden johtavan kirjoituksen, jossa hän syytti tilanteesta tuomareita, jotka jakoivat liian avokätisesti kuritushuonetuomioita. Kun olot vankiloissa olivat liian hyvät, seurauksena oli lisää rikollisuutta. Vankeudesta oli saatava vastenmielisempää ja liiallinen filantrooppisuus poistettava.

Päivälehti puuttui asiaan kuukautta myöhemmin tunnustaen toiveet rikollisten parantamisesta tai tekojen uudistamisen välttämisestä nykyisissä oloissa huonoiksi. Samassa arvosteltiin senaatin edellisvuoden päätöstä olla lisäämättä Sörnäisten kuritushuoneen koppimäärää. Käydyn kiistelystä valossa on todettava Hufvudstadsbladetin käsittäneen vankilat eniten rangaistuspaikkoina suomenkielisten lehtien huomioidessa enemmän parannukseen tähdänneitä toimia.²¹³

²¹¹ vrt. esim. Kuusanmäki 1992, s. 59, 120; Pulma 1992, s. 207; Jaakkola 1994, s. 94-97.

²¹² Puheet rangaistuslaitosten täyttymisestä eivät olleet tuulesta temmattuja, sillä maan keskivankiluku kasvoi 1880- ja 1890-luvun vaihteen 2 000 vangista kymmenessä vuodessa 2 500:een, mistä seurasi tilanhauttua eräissä vankiloissa. Varsinkin Sörnäisten kuritushuoneen vankeja jouduttiin siirtämään ja alle vuoden tuomiota kärsineitä säilytettiin myös lääninvankiloissa. (Laitinen 1981, s. 189)

²¹³ Fängelsema tubba till brott Hbl 26.1.96; Förhållandet med våra straffanstalter Hbl 8.2.96; "Wankilat wiettelewät rikoksiin" US 2.2.96; Kuritushuoneiden täyttyminen PL 13.3.96. Sinänsä lainsäätäjien mielestä vapausrangaistusten tarkoituksena ei ollut ainoastaan varma säilyttäminen vaan pyrkimys parantamiseen ja työhön sekä järjestykseen totuttamiseen (Hannula 1981, s. 96);

Edellä mainittu debatti oli ainoa laatuaan rikollisten kohtelua koskeneissa kysymyksissä. Rangaistusasiasta kirjoitettiin muuten. Syksyllä 1894 Päivälehdessä kirjoitettiin vankien työn järjestämisestä. Kuuluihan työnteko keskeisenä osana vankeusrangaistukseen.²¹⁴ Usko työnteon parantavaan voimaan oli vähäinen ellei työ ollut sopivaa vangin luonteelle. Työn tuli olla myös näkyvää ja tulokset yleensä myytävä julkisessa huutokaupassa. Sopivana työnä miesvangeille Päivälehti piti verkon kudontaa. Naisvangit saivat puolestaan valmistaa rättejä. Vankien työhön eivät muut lehdet puuttuneet.²¹⁵

Kun kantaottavissa kirjoituksissa käsiteltiin jotain väkivaltaa liittyvää asiaa, syyllisten saattaminen edesvastuuseen korostui. Yleislinjasta poikkesi ainoastaan Nurmijärven seitsemän ihmisen murha, josta Päivälehden kronikoitsija Tuomas oli valmis laittamaan syyllisen lääkärin käsiin epäillen pimeän työn tekijän syyntakeisuutta. Muissa selkkaustilanteissa kovia rangaistuksia pidettiin asiaankuuluvina. Hufvudstadsbladetissa tällaisia tapauksia ei tosin ollut ensimmäistäkään. Päivälehti puuttui johtavassa kirjoituksessaan Porin poliisikahakkaan vaatien, että “syyllisten täytyy saada rangaistuksensa, jopa ankarassa muodossa“. Tosin tapauksen jälkihoito oli suoritettava siten, ettei vastaava pääsyt toistumaan. Toinen johtavan kirjoituksen arvoinen väkivaltatapaus oli Valamon luostarissa tapahtunut näytelmä. Päivälehden antama tuomio oli tyyli: “Sitä ansaitumpi on näiden rangaistus.“ Samassa yhteydessä vaadittiin rangaistuksia velvoitteensa laiminlyöneen laivan henkilöstölle. Uudella Suomettarella vastaavia tapauksia oli jokseenkin saman verran kuin Päivälehdessä. Kirjeessään Helsingistä Matti vaati katurauhanrikkojille ankarampaa

vrt. Myhrberg 1992, Kekkonen 1999; Nygård 2001, s. 121-123. Berghin aikaisemmista mielipiteistä Ginström 1964, s. 211.

²¹⁴ Hannula 1981, s. 97-98.

²¹⁵ Vankien työn järjestäminen PL 4.11.94.

kohtelua pitäen asiaa jopa sivistyskysymyksenä. Myös rautateillä tapahtuneista väkivaltaisuuksista ja juopottelusta oltiin peräänkuuluttamassa ankarampia rangaistuksia.²¹⁶

Kokonaisuudessaan sanomalehtien käsitykset rangaistuksista ja rikollisen hoidosta myötäilivät ajan yleisiä käsityksiä. Rikoksesta tuli saada ansaittu palkkio, mutta se ei saanut olla yliampuva. Sitä paitsi rangaistusten koventamista ei yleensä koettu väkivallan ratkaisuna, vaan rakentavammat näkökulmat olivat vallitsevampia sanomalehtikirjoituksissa. Vankeusrangaistuksen tai kasvatuslaitokseen sulkemisen parantavaa voimaa ei pidetty automaattisena, sillä parantuminen oli pohjimmiltaan kiinni omasta tahdosta ja toiminnasta. Silti pakkolaitokseen eristäminen oli välttämätöntä yhteiskuntarauhan säilyttämisen kannalta.

4. Sanomalehtien aseet väkivallan ehkäisemiseksi

4.1. Alkoholin kulutuksen vähentäminen

Koska väkivalta oli osoitus ongelmista, se oli pyrittävä minimoimaan. Mitään yksiselitteistä ratkaisukeinoa sanomalehdillä ei ollut tarjottavana väkivallan ehkäisemiseksi, vaan tavoitteeseen oli mahdollista päästä monen tekijän yhteisvaikutuksesta. Potentiaalisista ratkaisukeinoista tärkeimmät olivat sosiaalisen turvan parantaminen, kansan sivistystason kohottaminen, yksilöihin kohdistuneen valvonnan tehostaminen ja alkoholin käytön vähentäminen. Kaikkien tekijöiden edistämiseksi oltiin valmiita käyttämään tarvittaessa pakkokeinoja. Sen sijaan mahdollisten ratkaisukeinojen ensisijainen tärkeysjärjestys ei ollut aivan yksiselitteinen. Osittain kaikki parannusratkaisut olivat kytköksissä toisiinsa.

²¹⁶ Kirje Helsingistä PL 14.5.99; Porin rettelöt PL 25.1.98; Raakuuden valta PL 12.8.99; Kirje Helsingistä US 5.9.97; Wäkijuomat rautateillä US 7.12.97 (lainattu Järnvägsmannabladetista)

Yhteinen nimittäjä kaikille sanomalehdille oli väkivallan ehkäisemiskeinojen sijoittaminen pääasiassa kantaaottaviin kirjoituksiin, vaikka ajoittain uutisaineistossakin tarjottiin ajatuksia ikävien tapausten välttämiseksi.

Alkoholi oli tärkeä vaikuttaja väkivallan syntymisessä. Olihan huomattava osa rikoksista tehty päihtyneenä. Suuriruhtinaskunnassa vahvasti esiintynyt raittiusliike oli valmis koviinkin toimenpiteisiin viinan kirojen kitkemiseksi toiminnan radikalisoituessa. Kieltolaki alkoi tulla merkittäväksi päämääräksi. Kaikki eivät olleet yhtä jyrkällä kannalla. Sanomalehtien oli tasapainoiltava monien mielipiteiden ristitulella, mutta yleisesti ottaen kannat heijastelivat oman taustaryhmän linjaa varsin hyvin. Hufvudstadsbladet edusti asiassa liberaaleinta suuntausta, Uusi Suometar jyrkintä Päivälehdessä linjan ollessa näiden välissä. Tärkeimmät kysymykset liittyivät pääkaupungin anniskelupaikkojen määrään, avoinnaoloon ja ylipäätään lainsäädäntöön, alkoholin suoriin huonoihin seurauksiin, alkoholin luomiin sosiaalisiin ongelmiin. Nämäkin liittyivät osin toisiinsa.²¹⁷

Alkoholilainsäädäntö ja -asetusto oli periaatteessa suhteellisen tuoretta, mutta jatkuvassa muutostilassa ja paikoin sekavaa.²¹⁸ Silti paineita oli muuttaa lainsäädäntöä tiukemmaksi. Hufvudstadsbladetin mielestä tämä ei ollut tarpeen, vaan tiukentaminen olisi vaarantanut turismia ja elinkeinoja. Vaatimukset yleisestä kansanäänestyksestä lehti tuomitsi demagogisina. Mietoja juomiakaan ei tullut kieltää.

²¹⁷ esim. Sulkunen ja Alapuro 1989, s. 144-148; Peltonen 1997, s. 65-71; Åström 1956, s. 278-284; Jaakkola 1994, s. 95-97. Eri puolueiden suhtautumisesta kieltolakikysymykseen erityisesti Kallenautio 1979, s. 42-46.

²¹⁸ Tärkeintä väkijuomalakia, paloviinalakia muutettiin vuoden 1865 jälkeen melkein kaikilla valtiopäivillä. Kaupungeissa laadittiin vähän väliä uusia säännöksiä ja toisistaan poikkeavia määräyksiä. Helsingissä huomattavimmat rajoitukset kohdistuivat paloviinan kauppaan ja anniskeluun. Vuonna 1895 mietojen alkoholijuomien kauppaa koskenut asetus kielsi viinin, punssin ym. mietojen alkoholijuomien kaupan tavallisesta ruokatavarakaupasta. Sen sijaan olutta sai kaikista myymälöistä. (Waris 1973, s. 213-218) Eräissä kaupungeissa alkoholinmyynti oli organisoitu kaupungin monopoliksi, jolloin anniskelua pystyttiin kontrolloimaan. (esim. Haapala 1986, s. 166)

Hufvudstadsbladetin elinkeinovapauksia korostanut linja näyttäytyi väkevästi vuoden 1897 keskusteluissa ravintoloiden aukioloajoista. Elämä alaluokan suosimissa kapakoissa oli sen verran rajua, että aikaisempia sulkemisaikoja saattoi puolustaa. Sen sijaan eliitin käyttämien hienompien ravintoloiden tuli saada olla avoinna myöhempään. Näkökulma edusti nykyäänkin toisinaan vallitsevaa harhaista käsitystä yläluokan kyvystä hallita alkoholinkäyttönsä työväestöä sivistyneemmin, vaikka asiassa saattoi olla hieman perää. Hufvudstadsbladet jatkoi rajoituksia vastustanutta otettaan seuraavana vuonna toteamalla, etteivät alkoholisäännökset olleet pysyvä ratkaisu juoppouteen ja levottomaan elämään vaan järjestystä oli kiristettävä toisin keinoin.²¹⁹

Muutoin Hufvudstadsbladet ei pitänyt pahana työväestön omaehtoista pidättäytymistä alkoholista. Edvard Bergh suhtautui johtavassa kirjoituksessaan myönteisesti työväestön juomalakkohankkeeseen ja piti sitä sosiaalisena edistysaskeleena. Työväestö oli ymmärtänyt oman etunsa. Kolme kuukautta myöhemmin Bergh piti lakkoa epäonnistuneena, “kolossiaalisena humbuugina”. Hänen mielestään yhtä rietasta ja säädytöntä juopottelua kuin noina aikoina ei ollut aiemmin esiintynyt. Tilanne oli yhtä huono sekä maaseudulla että kaupungeissa. Tilanteen parantamiseksi oli muutettava lakeja vapaampaan suuntaan. Juomalakon, jota Päivälehti ja Uusi Suometar kannattivat voimakkaasti, vaikutuksiin petyttiin myös suomenkielisissä lehdissä. Päivälehdien mukaan lakon aikana viinan aiheuttamat metelit, tappelut, puukotukset ja poliisin pieksämiset olivat rehottaneet tavallista useammin. Juomalakkoliikkeen vaikutukset olivat kääntyneet päinvastaisiksi. Sen sijaan toisin kuin Bergh,

²¹⁹ Utskänkningstiderna i hufvudstaden Hbl 17.11.97; Rusdryckslagsstiftningen Hbl 16.10.97; Värksamare ordningsmakt Hbl 18.8.98; Ruotsinkielisten liberaalien elinkeinovapauden puolustamisesta esim. Kuusanmäki 1992, s. 59, 120; Paaskoski 1997, s. 101-102; Turunen 1989; ks. myös Apo 2001, s. 202; vrt. Ginström 1964, s. 176-178

kirjeessään Helsingistä Santeri Ingman oli vakuuttunut juomalakon tuottaneen paljon onnea moneen kotiin ja päätyi epäilemään Berghin tarkoitusperiä. Uusi Suometar oli asiassa rauhallisemmalla ja hiljaisemmalla kannalla.²²⁰

Suomenkieliset lehdet eivät alkoholikirjoittelussaan tyytyneet pelkkään kansan omatoimisuuteen, vaan Päivälehti ja Uusi Suometar halusivat raittiusliikkeen vanavedessä tiukentaa määräyksiä. Päivälehti totesi vuonna 1895 juoppouden vähentyneen lainsäädännön kehittymisen myötä vastaväitteistä huolimatta. Tilanne ei silti ollut tyydyttävällä tasolla salakapakoiden kukoistaessa.²²¹ Kuvaavaa suhtautumiselle oli seuraava synkkä kuvaus:

Salakapakat owat työwäen kortteleissa kuin paiseita, joihin kaikki ympäristön hapatus kokoontuu, siinä sitten lisääntyneellä woimalla lewitäkseen yhä laweammalle. Onnettomia ne, joiden alituisesti täytyy elää tuon pahenuksen partaalla. Sen pyörteeseen woi milloin eksyä isä, milloin weli, milloin poika. Ja joka kerran wirtaan joutuu, sillä ei ole pelastuksen toiwoa. Salakapakassa saadut ystävät kyllä ylläpitävät tehtyä tuttuutta. Juodaan suoriksi liikarahat "likwiikistä", sitte koko ansio, wihdoin kello, waatteet ja kotikalut keittoastioihin saakka - kaikki salakapakoitsijoille kelpaawat. Wähät siitä, jos perhe kotona näkee nälkää, lapset käywät kaupungilla kerjuulla, tottuwat irtolaiselämään ja joutuwat hunningolle. Jollei muuta keinoa enää ole eteen ottaa, niin rupeaa itse salakapakotsijaksi.²²²

Samassa yhteydessä vaadittiin lisärahaa salakapakoinnin vastustamiseen ja keuhuttiin raittiusihmisiä vakavan epäkohdan esiin nostamisesta. Kirjeessään Helsingistä Santeri Ingman vaati kapakoiden määrän vähentämistä ratkaisuna lukuisiin väkivallantekoihin, joita oli esiintynyt erityisesti Porissa, mutta myös muualla. Valamon luostarin tapahtumien innoittamana Lucina Hagmanin laatimassa kirjoituksessa vaadittiin

²²⁰ Den nyaste stråjkrörelsen Hbl 1.5.98 (kirj. E. Bergh); Synpunkter i arbetarefrågan Hbl 10.8.98 (kirj. Bergh); Liian paljo tilaisuuksia PL 6.8.98; Kirje Helsingistä PL 14.8.98. Sulkunen ja Alapuro ovat tulkinneet alkoholirikkomusten yleisyyden viitanneen raittiutta tärkeämmäksi motiiviksi järjestäytymisen sosiaalisen puolen. Liike antoi mahdollisuuden mobilisoida ja toimia yhdessä. (Sulkunen ja Alapuro 1989, s. 144-147) Järjestäytymisen tavoitteet nousivat korkeammalle, äänioikeuden saamiseen. (Sulkunen 1986)

²²¹ Wariksen mukaan salakapakoimisoikeusjuttuja oli 1890-luvun puolivälissä pääkaupunkiseudulla vuosittain noin 150. Salakapakoimintaa rehotti erityisesti Pitkän sillan pohjoispuolelle rakentuneessa työläisyhteiskunnassa. (Waris 1973, s. 214-215); ks. myös Åström 1956, s. 282.

²²² Waara torjuttawa PL 9.6.95

kapakoiden laittamista kiinni. Vaikka Hagmanin kirjoitus pyrki vetoamaan etenkin ihmisten omaantuntoon, tyyliä oli erotettavissa hyvin kirpeä sävy ja kieltoyönteisyys. Juopuneita ei tullut laskea paikkoihin, joissa he saattoivat ryhtyä väkivaltaiseksi tai muuten vaaralliseksi muita läsnäolijoita kohtaan. Selvimmin Päivälehti nousi vastustamaan päihteiden käyttöä rautateillä. Rautateiden varsilla, useimmiten asemilla sijanneita ravintoloita vastustettiin, koska kapakoista kerääntyi juopuneita juniin aiheuttamaan häiriötä.²²³ Päivälehdessä linjaa voisi luonnehtia rajoituksia kannattavaksi, mutta kieltoain puolesta puhumisesta ei näkynyt viitteitä.²²⁴

Kaikkein selvimmin raittiusmiesten vaatimuksiin alkoholin täydellisestä kieltämisestä antautui Uusi Suometar. Osaltaan tähän kätkeytyi myös uskonnollisia merkityksiä, mutta osaselittäjäksi kelvannee Konrad Relanderin kaltaisten fanaatikkojen laskeminen kantaaottavia kirjoituksia laatimaan.²²⁵ Toisaalta Uuden Suometaren avainhahmojen, kuten Agathon Meurmanin suhtautuminen väkijuomiin oli ehdottoman kielteinen²²⁶, joten tässä viitekehityksessä vihamielisyys viinaa kohtaan ei ollut yllättävää. Hufvudstadsbladetista ja Päivälehdestä poiketen alkoholikysymys käsitettiin selvemmin koko maata, ei ainoastaan kaupunkeja koskettelleeksi ongelmaksi. Suoranaisia vaatimuksia kieltoain asettamiseksi tarkastelluissa kirjoituksissa oli Uudessa Suometassa kahdesti. Syksyllä 1897 vaatimuksen

²²³ Matti Rinteen mukaan asemaravintolain taso oli kirjava ja yleisesti valitettiin ruoan kehnoudesta ja hintojen korkeudesta. Alkoholiasioihin Rinne ei ole puuttunut. (Rinne 2001, s. 150)

²²⁴ Waara torjuttava PL 9.6.95; Ankarampaa järjestystä rautateillemme PL 4.3.96; Kirje Porista PL 10.9.98 (kirjoittanut Kaima); Kirje Helsingistä PL 11.7.98 (kirj. Tuomas); Wiinat pois PL 20.8.99 (kirj. Lucina Hagman)

²²⁵ Relanderin näkemyksissä alkoholismi liitettiin prostituution lisääntymisen ja hyväksymisen, sukupuolitautilien leviämisen, mielisairauksien yleistymisen, nuorisoon levinneen onanian harrastuksen ym. ohella osoitukseksi paitsi rikkomuksista "Jumalan säättämiä luonnonlakeja" vastaan, myös kansan degeneroitumisesta. Alkoholismi oli, ei ainoastaan pahin ns. "nautintopaheista", vaan myös rikos yhteiskuntaa kohtaan, sillä se turmeli sekä "työkuntoisuuden että vastustuskyvyn" ja johti "irstauteen ja siveettömyyteen". Juomalakko oli kansallinen "vapautussota" alkoholia vastaan. (Halmesvirta 1997, s. 38-58)

²²⁶ esim. Virkkunen 1957, s. 287-291

esitti Konrad Relander, joka johtavassa kirjoituksessaan totesi tietyillä alueilla ilmapiiriin olevan kypsä paikallisille kielloille ja myöhemmin koko maan laajuiselle kieltolaille. Tärkeintä Relanderin mielestä oli kuitenkin estää nuorison alkoholin käyttö. Lähetettyjen kirjoitusten palstalla, joka ei siis edustanut lehden virallista mielipidettä, nimimerkki J. F. W. vaati loppuvuodesta 1899 kieltolakia pitäen sitä kansan enemmistön tahtona. Hän toi Relanderin tavoin esille kaupunkien ja maaseudun välisen vastakkainasettelun, jossa kaupungit koettiin pahuuden pesäkkeinä ja maaseutu hieman parempana paikkana.²²⁷ Pelkästään yhteiskunnallisten toimijoiden asettamiin kieltoihin Uusi Suometar ei tukeutunut. Tärkeintä oli luoda alkoholivastaista ilmapiiriä, joka olisi tulevaisuudessa ollut johtava ankarampiin säännöksiin. Alkoholia kauppaavien omaatuntoa koeteltiin. Yhteiskunnan edun nimissä oli parempi, mikäli he olisivat pidättäytyneet kauppaamisesta. Olihan juova kansa kuoleva kansa.²²⁸

Kaikki lehdet olivat yksimielisiä alkoholin haitallisuudesta ja aineen käytön vähentämisen myönteisistä vaikutuksista korkeaan väkivaltarikollisuuden tasoon. Sen sijaan juomisen vähentämiseen tähänneet keinot poikkiesivat lehtien keskuudessa toisistaan selvästi. Yhtä kirjoitusta lukuunottamatta²²⁹ Hufvudstadsbladet korosti yksilön oman toiminnan tuloksia. Kiellot ja määräykset uhkasivat vapaata liiketoimintaa. Myönteiset tulokset saavutettaisiin vain omilla päätöksillä ja toiminnalla. Päivälehti puolestaan kannatti säännöstelevämpää linjaa ja vaati pahimpiin epäkohtiin puuttumista. Uusi Suometar noudatti mielipiteessään kristillis-

²²⁷ ks. esim. Pulma 1992, s. 197.

²²⁸ mm. Puukotteluja US 101.95; Asevelvollistemme käytös kutsuntatilaisuudessa US 14.4.97; Wäkijuomien kirous US 24.8.97 (kirj. Konrad Relander); Alkoholismi nykyajan yhteiskunnassa US 1.2.99 (kirj. r. z-e); Rääkeitä vastakohtia ja huomautus waltiöpiäwämiehille US 25.10.99 (lähetetty kirjoitus, laatinut J. F. W)

²²⁹ Dryckenskap och fattigvård Hbl 29.12.98 (kirjoittajana oli köyhäinhoidontarkastaja Helsingius). Tekstissä vaadittiin yhteiskunnallisia toimenpiteitä alkoholiongelmista kärsiville ennenkuin se on myöhäistä.

siveellistä ankaruutta. Ellei juomista ja sen aiheuttamia lieveilmiöitä muuten saatu kuriin, oli turvauduttava kieltoihin. Alkoholikysymyksestä kirjoitettiin runsaasti. Tässä yhteydessä tarkasteluun pääsivät lähinnä tekstit, jotka liitettiin väkivaltaan. Rakentavia parannusehdotuksia ei juurikaan tehty vaan painopiste oli alkoholivalvonnan tiukentamisessa ja siinäkin erityisesti säännösten, ei niinkään voimavarojen tasolla. Pääasia oli kuitenkin saada alkoholinkäyttöä vähemmäksi, olivatpa keinot mitkä hyvänsä.

4.2. Kansan sivistystason ja kasvatuksen parantaminen

Hyvin merkittävän aseman väkivallan ehkäisemiskeinona 1890-luvun lopun helsinkiläisessä sanomalehdistössä sai kansan sivistystason ja kasvatuksen nostaminen. Pidettiin kansan tiedollista vajavaisuutta, puhumattakaan huonosta kasvatuksesta, tärkeänä osatekijänä väkivaltakäyttäytymisessä. Molemmat näistä liittyivät hyvin läheisesti sosiaalisten olojen parantamistarpeeseen, mutta toisaalta yleisen selkeyden vuoksi niitä on perusteltua käsitellä toisistaan erillä. Sitä paitsi läheskään aina kansan sivistystasoa ja sosiaalisia ongelmia ei liitetty yhteen sanomalehtikirjoittelussa. Tarkastelun pääpaino on kanta-aottavassa kirjoittelussa, koska kaikesta huolimatta uutisaineistossa varsin harvoin annettiin konkreettisia toimenpidesuosituksia tilanteen kohentamiseksi.

Hufvudstadsbladetilla, Päivälehdellä ja Uudessa Suomettarella oli varsin erilaiset mielipiteet kansan sivistämisen tärkeydestä ja sopivista keinoista, kun lehtien sisälläkin oli ajoittain ristiriitaisia näkemyksiä asioista. Olennainen kysymys oli koulun ja kodin roolit kasvattamisessa ja tiedon jakamisessa. Kansakoulun ideologinen päämäärä oli yhdessä kodin kanssa lujittaa uskonnon varaan perustuvaa moraalialueita kansassa ja saada

jokainen täyttämään mahdollisimman hyvin oma, vaatimatonkin paikkansa yhteiskunnassa.²³⁰ Kansakoululla oli myös maallisen käytännön opin ja kansanomaisen sivistyksen opettajan tehtävä.²³¹ Painotuseroista lehdet eivät olleet yksimielisiä. Näkyvimmin kristillis-siveellistä opetusta korosti vanhasuomalainen, voimakkaan kansallisuusaatteen innoittama Uusi Suometar, joka vuoteen 1899 asti suhtautui hieman varauksellisesti tiedolliseen opetukseen. Asennemuutokseen vaikutti kansaa uhannut laaja, venäläisten maaseudulla harjoittama propaganda. Tilattoman väestön tueksi oli perustettava kansakouluja opettamaan lukutaitoa ja sitä kautta estämään vaarallista käännytystyötä. Samanlaisia huolestuneita äänenpainoja oli koulukysymykseen myönteisesti suhtautuneessa Päivälehdessä.²³² Ennen venäläisten ”myyräntyötä” Uusi Suometar korosti, ettei pelkkä tiedollinen opetus riitä pitämään ihmistä kaidalla tiellä, vaan siveellisyyden merkitys oli ratkaiseva. Sivistys ilman siveellisyyttä opetti vain peittämään rikoksen jäljet ja välttämään edesvastuuseen joutumista. Siveellisyyttä sai vain uskonnon kautta eikä sitä mikään tiedollinen tai käytännöllinen opetus kyennyt korvaamaan. Toki kansakoululla oli mahdollisuus parantaa tilannetta istuttamalla nuorison ”vankkaa kunniantuntoa”, joka ehkäisi alkoholilta, väkivallalta ja muulta tunnottomuudelta nostaen samalla yleistä oikeustajua. Jos oppisivistys korvasi siveellisyyden, oli Uuden Suometaren mielestä vankilaan joutuminen edessä ennemmin tai myöhemmin. Koulun tärkeyttä ei sinänsä kiistetty, mutta siihen ei suhtauduttu kriitikkömästi huonon elämän ehkäisijänä.²³³

²³⁰ Niemi 1992, s. 100; Pulma 1992, s. 190; Haapalan mielestä koulu oli merkki yhdenvertaisesta kansalaisuudesta, jota sääty-yhteiskunta ei ollut tuntenut. (Haapala 1986, s. 188)

²³¹ Lampinen 1998, s. 38-39

²³² Yhteinen isänmaallinen työ US 10.99; Pahan alkua ja juuri ilmi saatava US 30.3.99; Järjestyksen voimassapitäminen US 23.4.99 (kirj. S. K.); Nuorison tulevaisuus PL 7.4.99 (johtavan kirjoituksen laatinut kansakoulunopettaja Aapo Pärnänen); vrt. Polvinen 1984.

²³³ Nuoret rikosentekijät Ranskassa US 8.2.97; Kun Jumalaa ei ole US 9.3.97 (opettaja Alpo Noposen kirjoitus); Kuinka on laita? US 1.10.97, 2.10.97 (molemmat johtavat kirjoitukset Agathon Meurmanin laatimia); Niinkö on laita? US 21.10.97 (johtava kirjoitus, Meurman);

Päivälehdessä asennoituminen sivistystyöhön oli Uutta Suometarta myönteisempää ja kristillisen siveellisuuden korostamista välttävää. Vaikka tilanne olikin parantunut, työtä oli tehtävä vielä runsaasti. Sivistystyön tuli kattaa muutakin kuin lasten kansakoulun. Kaupungin työväestön ammatillista pätevyyttä oli nostettava koulutuksen turvin. Samoin kaikenlaiset muut henkiset virikkeet olivat omiaan edistämään sivistyneisyyttä. Terveen ajanvietteen koettiin myös pitävän ihmiset erossa huonoista taipumuksista. Erottuakseen Uuden Suomettaren uskontomyönteisyydestä Päivälehti julkaisi Cesare Lombrosin kirjoituksen Uskonto ja rikokset, jossa tunnustettiin sivistyksen vähentävän uskonnon valtaa rikoksia vähentävin tuloksin. Kansakoulun voimasta väkivallan ehkäisijänä Päivälehti kirjoitti kuitenkin varsin vähän, vaikka kerran varoittelikin koulun lopettamisen turmiollisista seurauksista.²³⁴

Hufvudstadsbladet suhtautui periaatteessa myönteisesti yleissivistävään koulutukseen. Asennoituminen oli melko maltillista, vaikkakin hyvin yläluokkaista. Kansan sivistäminen yhteiskunnallisesti kypsäksi vaati lehden mielestä runsaasti aikaa. Sinänsä koulutusta ei pidetty autuaaksi tekevänä, mutta kuitenkin nimimerkki Landtman vaati johtavassa kirjoituksessa kansakoulua pakolliseksi poistamaan maassa vallinnutta pimeyttä. Muissa kirjoituksissa korostettiin, ettei koulutus saanut häiritä kasvatusta eikä olla veruke joutilaisuudelle. Edvard Berghin mielestä työväestön kouluttaminen ei saanut tapahtua muiden kustannuksella. Työväen tuli ensisijaisesti

Puukotus Suomessa US 2.9.98 (johtava kirjoitus). Hufvudstadsbladetin reaktioita Bildning och samhällsmoral Hbl 3.10.97

²³⁴ Uskonto ja rikokset PL 6.6.96; Kirje Helsingistä PL 19.12.97; Nousewa sukupolvi PL 12.2.98 (johtava kirjoitus); Kirje Helsingistä PL 17.7.98; Kirje Porista PL 6.8.98 (kirj. Kaima); Parin työväenasiaa koskevan kirjoituksen johdosta PL 24.8.98 (johtava kirjoitus); Luuvatanssia PL 18.3.99 (kirj. kansakoulunopettaja Seppola).

tehdä töitä ja autettava itse itseään. Hufvudstadsbladet piti koulutusta myönteisenä, mutta tiettyjen ehtojen vallitessa.²³⁵

Koti- ja koulukasvatuksen välisistä painotuksista sanomalehdet olivat osittain erimielisiä. Toinen suuntaus korosti koulukasvatuksen tärkeyttä toisen katsoessa kotikasvatuksen huomattavasti merkittävämmäksi. Jälkimmäisellä suunnalla oli enemmän kannatusta helsinkiläisissä sanomalehdissä. Oikeina pidettyjen arvojen juurruttamisessa oli sekä koululla että kodilla tehtävänsä. Mielenkiintoinen keskustelu aiheutui lokakuussa 1894 Hufvudstadsbladetin väitettyä vanhempien laiminlyöneen lastensa kasvatuksen olemalla illat yhdistystoiminnan riennoissa. Ongelma kosketti erityisesti työväestöön kuuluvia.²³⁶ Ratkaisuna lehti piti valvottujen lastenalueiden perustamista. Uudessa Suomettaressa nimimerkki N. W. vastasi kirjoitukseen toteamalla koulun olevan vain kodin auttaja, mutta liian monien vanhempien laiminlyöneen kasvatusvastuunsa. Koulun ja kodin lähentäminen oli välttämätöntä esimerkiksi edullisen kasvatuskirjan muodossa. N. W:n mielestä oli tarpeellista perustaa erityinen seura ehkäisemään raakuutta ja siveettömyyttä. Leikkikenttiä ei sen sijaan kannatettu; lapset vieraantuisivat vanhemmistaan.²³⁷ Selvimmin koti, uskonto, isänmaa -hengessä toimi Uusi Suometar, jonka mielestä huonolla kotikasvatuksella voidaan turmella nuoren tulevaisuus täydellisesti. Suora lainaus valottaa asiaa:

Kodin ilma sulautuu wereen wäkewämmin, kuin kirjoista oppittu moraali, se vaikuttaa luonteen kehitykseen, ohjaa taipumukset ja rakentaa henkisen elämän pohjustan, johon sitte wastaiset kokemukset, opinnot ja edistykset nojautuwat.²³⁸

²³⁵ Gatpojknarnas illbragder Hbl 23.10.94 (johtava kirjoitus); Värksammare ordningsmakt Hbl 18.8.98 (johtava kirjoitus); Synpunkter i arbetarefrågan Hbl 21.8.98 (kirj. E. Bergh); Mörkrets makt Hbl 29.3.99 (kirj. Landtman); Dråp i själfförsvar Hbl 7.6.99

²³⁶ Muun muassa Satu Apo on kyseenalaistanut yläluokan tietämyksen moralisoimistaan työväestön oloista ja elämästä. (Apo 2001, s. 201) Tämä huomautus pätee tässä tapauksessa.

²³⁷ Gatpojknarnas illbragder Hbl 23.10.94; Katupoikain ilkitöiden johdosta US 27.10.94 (johtava kirjoitus)

²³⁸ Kodin ilma US 30.11.98 (johtava kirjoitus, laatinut -nen)

Uuden Suomettaren mielestä koulu antoi tietoja ja opetti, mutta se kasvatti vähemmän kuin kodin olisi kuulunut tehdä. Kavereiden ja kodin vaikutus yksilöön oli suurempi kuin koulun.²³⁹ Päivälehdessä kodin ja koulun välisiä vastuusuhteita ei pohdittu yhtä hartaasti kuin Uudessa Suomettaresta. Aiemmin mainitussa opettaja Pärnäsen kirjoituksessa korostettiin kasvatuksen olleen ainoa tie nousevan nuorison vahvistamiseen. Kotikasvatuksen ensiarvoisuus tunnustettiin, mutta mahdollisesta mallikelpoisuudestaan huolimatta välttämättömät sivistyksen alkeet oli hankittava koulusta. Hyveellisen kasvatuksen tärkeyttä korostettiin, sillä väärässä seurassa nuori ajautui hunningolle.²⁴⁰ Kunnollista virikettä kaipasi Hufvudstadsbladetkin, sillä toimettomuuden koettiin johtavan kuljeskelevaan elämään ja sitä kautta rikoksiin. Koulujen ja kodin väliseen tehtävänjakoon lehti ei puuttunut juuri mitenkään, joten asia ilmeisesti miellettiin ongelmattomaksi.²⁴¹

Lapset oli kasvatettava kotona ja mikäli molemmat vanhemmat joutuivat olemaan työssä, tilanne oli huono. Uusi Suometar esitti oman talon rakentamista Helsingin työväen lastentarhalle. Tarkoituksena oli sopivilla leikeillä ja hyödyllisillä pikkutoimilla totuttaa hoidokit hyviin tapoihin, puhtauteen ja järjestykseen sekä estää lapsia joutumasta pahoille teille. Ajatusta perusteltiin sijoituksena tulevaisuuteen. Muilta lehdiltä ei vastaavanlaista ajatusta tullut, ainakaan rikollisuusongelmaan kytkettynä.²⁴²

²³⁹ Taistelu anarkismia vastaan US 29.11.94 (johtava kirjoitus); Nuorison kehitys ja nuorisoseurat US 21.3.96 (kirjoittanut T. H.); Kodin ilma US 30.11.98 (johtava kirjoitus, laatinut -nen). Esimerkiksi Helsingin kaupungin kansakoulujen johtokunta ei pitänyt soveliaana puuttua lasten kotioloihin. (Niemi 1992, s. 126)

²⁴⁰ Kirje Helsingistä PL 19.12.97 (kirj. Tuomas); "Rautaroikka" PL 9.7.98 (raportin laatinut nimimerkki Raitis jätkä); Kampin vuorilta PL 9.7.98 (kuvaus, kirjoittanut Pekka); Nuorison tulevaisuus PL 7.4.99 (johtava kirjoitus, laatinut Aapo Pärnänen)

²⁴¹ Ertappande ordningsstörare Hbl 19.10.94; Gatpojkmarnas illbragder Hbl 23.10.94; Synpunkter i arbetarefrågan Hbl 29.3.99 (E.Bergh)

²⁴² Oma talo Helsingin työväen lastentarhalle US 15.2.99 (johtava kirjoitus, laatinut -lä)

Vapaaehtoiseen kansalaistoimintaan sanomalehdet suhtautuivat pääsääntöisesti myönteisesti. Huolimatta erinäisistä poliittisista valtataisteluista esimerkiksi Kansanvalistusseurassa²⁴³, ei näillä koettu olevan kielteisiä vaikutuksia. Toisinaan kuitenkin nuorisoseurojen toimintamenetelmiä arvosteltiin siveellisesti arveluttaviksi. Erilaiset seurat olivat pääsääntöisesti kykeneviä antamaan valistusta ja järkevää tekemistä, joilla koettiin olevan myönteisiä vaikutuksia ihmisten moraaliiin ja sitä kautta myös käyttäytymiseen huonoa elämää ja rikoksia, väkivaltaakin ehkäisevästi.

Hyvä kasvatus koettiin sanomalehdissä välttämättömäksi väkivallan ehkäisemisessä. Uutta Suometarta lukuunottamatta hyvän kasvatuksen luonteenpiirteet jäivät pääsääntöisesti kirjoittamatta julki. Olivatko ne sitten täysin itsestään selviä? Tietynlainen linjattomuus kirjoittelussa osoittanee, etteivät ne ainakaan kristallinkirkkaina välkkyneet. Epäselväksi jäi myös keinot, joilla huonoa kasvatusta saattoi parantaa. Suojelukasvatuksesta puhuttiin, mutta vähäisillä voimavaroilla sen toteuttaminen ei ollut aivan helppoa. Ainakin virallisesti kansan sivistystason korottamispyrkimyksiin suhtauduttiin myönteisesti. Lehtien asettamat reunaehdot kouluttautumiselle olivat erilaiset. Uusi Suometar korosti vanhojen kristillisten arvojen merkitystä Hufvudstadsbladetin painottaessa oman roolin hyväksymistä ja tehokasta täyttämistä. Kansakunnan etu oli kuitenkin kaikkien lehtien tavoitteena. Näkökulma oli vain erilainen.

4.3. Tiukempaa järjestystä

Perinteiseksi rikollisuuden ehkäisemiskeinoksi voisi hyvällä syyllä kutsua kontrollin tiukentamista. Lisäämällä valvontaa ja

²⁴³ Liikanen 1989, s. 136-139. Uuden Suomettaren Meurman toimi pitkään seuran johdossa.

jakamalla kovempia rangaistuksia ovat ainakin jotkut olettaneet olevan pahuutta kitkeviä vaikutuksia. Jälkimmäiseen pureuduttiin luvussa 3.2., joten tässä yhteydessä keskitytään erityisesti poliisivoimien toiminnan kehittämisen käsittelyyn. Väkivallan torjunnassa kontrollin tiukentamisella koettiin sanomalehtien kirjoittelussa olleen myönteisiä vaikutuksia. Tätä mieltä olivat kaikki tarkastelussa olevat lehdet. Hienoisia painotuseroja voi silti huomata. Uutisaineistossa esiteltiin toisinaan hartaita toiveita järjestyksen kiristämisestä. Silti tarkastelussa pääasiassa keskitytään kantaaottaviin teksteihin.

Yleensä kyse oli poliisien määrän lisäämisestä. Järjestyksenvalvoja oli liian vähän asukasmäärään nähden. Tämä koski sekä kaupunkeja että maaseutua. Maaseudulla yleensä pinta-alallisesti suuren alueen järjestyksenvalvonnasta vastasi yksi tai kaksi poliisia, mikä oli riittämätön määrä ylläpitämään ihmisten turvallisuutta. Kaupungeissa tilanne ei ollut juuri parempi.²⁴⁴ Poliisien tärkeimmäksi tehtäväksi koettiin sanomalehtien kirjoituksissa ihmisten turvallisuudentunteen tyydyttäminen. Liian vähäisellä henkilömäärällä tällaiseen ei ollut edellytyksiä. Venäjän keskushallinnon tarjotessa santarmeja järjestyksenpidon avuksi helmikuun manifestin jälkeen raja tuli kuitenkin vastaan. Millä tahansa ehdoilla järjestystä ei sopinut tiukentaa. Ankarimmin santarmeihin suhtautui Päivälehti, jonka mielestä rauhallisessa Helsingissä ei tarvittu venäläisiä kurinpitäjiä. Loppuvuodesta 1899 lehti ei enää kirjoituksissaan vaatinut tiukempaa järjestystä pääkaupunkiin. Hufvudstadsbladet ja Uusi Suometar

²⁴⁴ Hufvudstadsbladet julkaisi vuoden 1897 lopulla lukuja, joiden mukaan Helsingissä oli 152, Turussa 68, Viipurissa 46 ja Tampereella 42 poliisia. Verrattuna asukaslukuun pääkaupungissa oli yksi poliisi noin 615 asukasta kohden. Muiden suurimpien kaupunkien tilanne oli vielä huonompi. Yhtä poliisia kohden Turussa oli n. 560, Tampereella 865 ja Viipurissa 700 asukasta. Vertailun vuoksi vuonna 2001 Helsingissä oli keskimäärin yksi poliisi 415 asukasta kohti. Reorganisationen af de större städernas polis Hbl 28.12.97; ks. myös Nummela 1989, s. 284.

suhtautuivat selvästi maltillisemmin santarmien saapumiseen kaduille.²⁴⁵

Ylipäättään sotilashenkilöiden asettaminen kurinpitäjiksi aiheutti ristiriitaisia tunteita sanomalehtien palstoilla. Järjestyksen ylläpitämisen sinänsä myönteisen tavoitteen rikkoi pelko ylilyönneistä ja väärinkäytöksistä. Olihan tällaisista nähty varoittavia esimerkkejä. Suomalaisten sotilaiden paremmuus venäläisiin nähden ei suinkaan ollut kiistaton ainakaan suomenkielisten lehtien mielestä, sillä upseereita kouluttaneessa Haminan kadettikoulussa vallitsi epäkansallinen ja haitallinen henki. Hillitsemätön vallankäyttö ja ihmisen koneellistanut ajattelutapa johtivat raakuuksiin ja siihen tosiasiaan, ettei kadettikoulu Päivälehdessä ja Uuden Suomettaren mielestä kyennyt suoriutumaan tehtävistään. Uusi Suometar piti ratkaisuna koulun muuttamista suomenkieliseksi. Kaikesta kritiikistä huolimatta Uuden Suomettaren Matti oli valmis lähettämään erillisen koostuneen komennuskunnan pahoin villiintyneeseen Poriin “masentamaan sikäläiset roistot jälleen inhimillisille oloille“. Samoin tuli menetellä muuallakin, “missä pahantekeisyys rupeaa ihmisiä villitsemään.”²⁴⁶

Tuija Hietaniemen tutkimusten mukaan monissa kunnissa ja kaupungeissa päättäjät vastustivat järjestyksellisen lisäämistä, koska poliisiviranomaiset olivat kruunun palvelijoita ja voisivat siten edistää venäläisten otetta paikkakunnasta.²⁴⁷ Tällainen asenne ei tarttunut Hufvudstadsbladetiin, Päivälehteen ja Uuteen Suomettaren. Järjestyksenvalvojia toivottiin herkästi, jos yleinen rauhattomuus sitä vaati. Riittävällä määrällä poliiseja uskottiin turvattavan järjestyksen tehokkaammin. Järjestyksen säilyminen oli edellytys väkivallattomuudelle ja ihmisten

²⁴⁵ Järjestysvalta ja santarmit PL 22.4.99; Mitä varten? PL 18.7.99

²⁴⁶ esim. Kirje Helsingistä US 14.6.96 (kirj. Matti); Haminan kadettikoulu US 21.1.97 (johtava kirjoitus); Kirje Helsingistä US 7.8.98 (kirj. Matti); vrt. Nordenstreng - Halila 1975, s. 519.

²⁴⁷ Hietaniemi 1984, s. 2-3; Hietaniemi 1995, s. 34, 42.

turvallisuudentunteelle. Sekasorron vallitessa rauhallinen ja kunnollinen henkilö sai kaiken aikaa olla varuillaan humalaisten reuhatessa ja joutilaiden lasten aiheuttaessa ilkivaltaa.²⁴⁸

Eniten kirjoitettiin luonnollisesti pääkaupungin järjestystilanteesta. Helsingissä oli vuoteen 1897 asti käytäntö, jonka mukaan poliisijärjestystä vastaan tehdyistä rikkeistä tuomiovaltaa käytti poliisikamarit. Törkeämissä tapauksissa poliisit toimittivat vain alustavan kuulustelun ja lähettivät rikollisen vankilaan oikeudenkäyntiä odottamaan. Muutoksen yhteydessä poliisitoimi eriytyi rikos-, järjestys-, siveellisyys- ja keskuspoliisiin.²⁴⁹ Kaikki lehdet pitivät kuria kaupungissa valtaosin liian löysänä. Hufvudstadsbladet vaati enemmän järjestystä erityisesti toimettomien lasten kuriin saattamiseksi. Toisaalta puutteellisten resurssien aiheuttama henkilömäärän vajavaisuus tunnustettiin lieventävänä asianhaarana. Kaikesta huolimatta Hufvudstadsbladetin suhtautuminen pääkaupungin yleiseen kuriin ja järjestykseen oli myönteisin, vaikka tilanne parannusta vaatikin.²⁵⁰ Päivälehti kannatti poliisivoimien lisäämistä Helsingissä aina helmikuun manifestiin asti. Toki poliisien saavutukset tunnustettiin. Muun muassa Kampin vuorella elämä oli rauhoittunut poliisin valvonnan seurauksena. Tästä huolimatta tilanne ei ollut tyydyttävä etenkin pimeän aikana, jolloin alituinen vaara vaani. Pahantekijöiden riski joutua poliisin käsiin kun oli lehden mielestä pieni. Helmikuun manifestin jälkeen asiat koettiin aivan toisessa valossa.²⁵¹ Uusi Suometar kannatti lehdistä eniten poliisimäärän lisäystä ja järjestyksen tiukentamista Helsingissä. Lehden mukaan

²⁴⁸ Sinänsä kansalaisten toiveet siveettömyyden kuriinpanemisesta eivät olleet tavattomia. esim. Nummela 1989, s. 284.

²⁴⁹ Hietaniemi 1984, s. 2-3; ks. myös Laanti 1956.

²⁵⁰ esim. Sedlighet förmedels polisförbud? Hbl 10.10.97 (johtava kirjoitus); Poliskammarreformen Hbl 3.12.97 (johtava kirjoitus); Rörande depravation bland våra arbetarebarn Hbl 2.2.98 (yleisöltä); Värksammare ordningsmakt Hbl 18.8.98 (Johtava kirjoitus); Jönssönska dråpmålet Hbl 15.11.98; Oroligt i Kaisaniemi Hbl 5.8.99.

²⁵¹ esim. Waarallista väkeä PL 19.7.94; Turvallisuus Helsingin kaduilla PL 7.9.95 (johtava kirjoitus); Ilkityö PL 21.8.97; Kampin vuorilta PL 9.7.98 (reportaasin kirjoittanut Pekka);

turvallisuus oli heikentynyt “häpeäksi” saakka. Kaupungin ulkopuolisten työläiskortteleiden heikko tilanne ymmärrettiin, muttei keskustassa vallinnutta turvattomuutta. Silti huomautettiin, ettei poliisikaan pysty takaamaan rauhaa kansan mielipiteen ollessa retuperällä. “Sivistysmaissa, missä jokainen tietää kuinka julkisissa paikoissa on käyttäytyminen ja vaatii siiwoa käytöstä muiltakin, on poliisin tehtävä paljoo helpompi kuin meillä.”²⁵² Helsingin poliisia keuhuttiin säädyllyiseksi ja kohteliaaksi, mitä pidettiin hyvänä merkinä järjestyksen säilyttämisen kannalta. Uuden Suomettaren kannan järjestyksenpitoon voisi tiivistää tyyliin: Poliiseja tarvitaan rauhan ylläpitämiseen enenevästi, mutta hekään eivät voi onnistua ilman muiden ihmisten moraalisuutta.²⁵³

Pääkaupungin ulkopuolellakin valvonnan tehostaminen oli sanomalehtien mielestä kelvollinen keino estää väkivaltaa, vaikkei se suosiossa yltänyt kansan sivistämisen ja kasvattamisen tärkeyden korostamisen tasolle. Aina tästäkään ei ollut hyötyä, mikäli järjestyksenpitäjät omalla toiminnallaan ruokkivat levottomuutta, kuten Porissa.²⁵⁴ Mikäli ylimääräinen olisi saatu kitketyksi, olisi välttytty monelta ikävältä tapaukselta. Tällaiseen ennalta ehkäisemiseen ei koettu pystyvän kenenkään muun kuin poliisin. Toisaalta tilaisuuksissa, joissa järjestyshäiriöitä oli odotettavissa, oli tapahtumien järjestäjien pyrittävä huolehtimaan paikalle riittävä määrä valvojia. Kaikkea vastuuta turvallisuudentunteesta huolehtimisesta ei siis sälytetty yksi poliisin harteille. Jokaisen tuli omalta osaltaan huolehtia, ettei lain väärälle puolelle livetty. Sanomalehdissä toisinaan

Turvallisuus PL 5.8.98; Naapurimme Hermannissa PL 6.9.98 (kirj. nimimerkki E.); Järjestysvalta ja santarmit PL 22.4.99; Mitä varten? PL 18.7.99

²⁵² Kirje Helsingistä US 5.9.97 (kirj. Matti)

²⁵³ Järjestysvoiman riittämättömyyttä US 13.10.94 (johtava kirjoitus); Taistelu anarkismia vastaan US 23.11.94 (johtava kirjoitus); Kirje Helsingistä US 5.9.97 (kirj. Matti); Yleisö ja poliisi US 7.8.98 (johtava kirjoitus)

²⁵⁴ esim. Lifvet å Björneborgs gator Hbl 11.9.97; Porin rettelöt PL 25.1.98 (johtava kirjoitus); Kirje Porista PL 25.1.98 (kirjoittanut Tommi); Kirje Helsingistä PL 13.2.98 (kirj. Tuomas); Porin väestö villiintynyt PL 16.7.98; Yleinen turvallisuus ja poliisilaitos Porissa US 25.1.98 (johtava kirjoitus, laatinut nimimerkki Porilaisia); Kirje Helsingistä US 7.8.98 (laatinut Matti). Saarinen 1972, s. 600-601.

pahoiteltiin myös yleisön vihamielistä suhtautumista poliisiin. He olivat kuitenkin vain auttamassa ihmisiä. Yleisesti ottaen järjestyksen parantaminen koettiin lehdissä erityisesti tahtokysymyksenä. Jos ihmiset halusivat **todella** estää väkivaltaa ja muuta huonoa elämää, he pystyivät siihen.²⁵⁵

Paitsi epäjärjestysten valvontaa, etenkin Päivälehti ja Uusi Suometar toivoivat myös maaseudulla vaeltaneiden venäläisten, ns. laukkuryssien liikkeiden tarkkailua. Asukkaat suhtautuivat laukkureihin joko hyvin kielteisesti tehden heihin kohdistuneita henkirikoksiäkin tai tyhmän uskovaisesti. Päivälehti halusi laittaa tilanteen aisoihin jo syksyllä 1895. Uusi Suometar reagoi asiaan ankarasti kevätkesällä 1899. Päivälehdessä pontimena oli laukkuryssien hengen halpuus, Uuden Suomettaren taistelu isänmaan puolesta. Yleisemmin kyse oli kiertelevän elämäntavan paheksumisesta ja pitämisestä epäjärjestyksiä aiheuttavana ilmiönä.²⁵⁶

Sanomalehdissä tunnustettiin valvonnan lisäämisellä siis oleva merkittäviä vaikutuksia väkivallan ehkäisemiseen. Ainoaksi keinoksi se ei kuitenkaan riittänyt. Sitä paitsi tärkeämmäksi kuin itse väkivallan vähentäminen koettiin yleisestä turvallisuudesta huolehtiminen. Nämä olivat toki ajatuksellisesti lähellä toisiaan. Järjestyksenvalvonnan lisäämisen vaatimukset liittyivät ensisijaisesti alkoholiin ja joutilaaseen väkeeseen, jotka olivat monien kirjoittajien mielestä epäjärjestyksen pääasiallisimmat aiheuttajat. Sanomalehtien keskinäiset erot olivat vähäisempiä

²⁵⁵ Värksammare ordningsmakt Hbl 18.8.98 (johtava kirjoitus); Ruskigt bröllop Hbl 27.12.98; Waarallista väkeä PL 19.7.94; Ulkonainen esiintymine PL 27.4.99 (johtava kirjoitus); Epäjärjestykset Lauritsalassa US 27.7.95 (johtava kirjoitus); Maapoliisia US 5.6.96; Tappelu Terijoella US 17.7.97 (lainattu Viipurista); Juoppous US 2.10.97; Kaunis mellakka US 7.10.97; Yleisö ja poliisi US 7.8.98 (johtava kirjoitus); Yleinen turvallisuus Wiipurin kaupungissa US 1.9.99; Kurja aika US 8.9.99. Etelä-Karjalassa pidettiin yhteisön moraalista tuomiota tehokkaana kontrollikeinona. Toisaalta myös oikeudellisia keinoja pidettiin merkittävänä väkivallan ehkäisytapoina. (Rajala 1996, s. 70-71)

²⁵⁶ Kiertelevät laukkurit saarnasivat tilattomalle väestölle tulevasta maanjaosta. Viranomaiset pidättivät ja karkottivat heitä, yleisö boikotoi kaupankäyntiä ja torjui muonitus- ja majoituspyyntöjä. Pahoinpitelyjäkin esiintyi. (Polvinen 1984, s. 215-216) Karjalaiset kulkukauppiat PL 3.10.95 (johtava kirjoitus); Yhteinen isänmaallinen työ US 10.3.99; Pahan alku ja juuri ilmi saatawa US 30.3.99; Järjestyksen voimassapitäminen US 21.4.99 (kirj. S. K.)

kuin monessa muussa kysymyksessä. Niinpä kysymys järjestysvallan tehostamisesta liittyi läheisesti moniin muihinkin mahdollisiin ehkäisykeinoihin. Sen sijaan usealla paikkakunnalla vallinnutta vallankäyttökysymystä sanomalehdet eivät ymmärtäneet. Poliisivoimien parantaminen oli käytännön kysymys, ei valtapolitiikoinnin arvoinen asia lehtien mielestä. Riittävä turvallisuus oli taattava ja se ei onnistunut liian pienen tai tehottoman poliisikunnan voimin.

4.4. Sosiaalisten olojen parantaminen

Sanomalehtien kantaottavissa teksteissä eräänä aseena väkivaltaa vastaan pidettiin sosiaalisten olojen parantamista. Kyseessä oli erityisesti johtaviin kirjoituksiin ja muihin lehden mielipidettä kuvaaviin teksteihin liittyvä ilmiö; väkivaltaa käsitelleissä uutisteksteissä ei esityksiä sosiaalisten ongelmien korjaamisesta juuri tehty - ainakaan väkivaltaan liitettynä. Epäkohdat samaistettiin erityisesti työväenluokan ja tilattoman maalaisväestön osaksi, mutta yleisenä ongelmana niiden vaikutuspiiri ulottui koko yhteiskuntaan. Pahimmat epäkohdat koettiin liittyvän kaupungistumisen lieveilmiöihin, kuten työttömyyteen, asuinympäristöön ja lasten kasvualustaan, lainsäädännön esteisiin ja koko maan taloudelliseen kehitykseen.²⁵⁷

Helsinkiläisten sanomalehtien, erityisesti Päivälehdessä ja Uuden Suomettaren, mielestä monien kaupungeissa esiintyneiden ongelmien alkulähteet olivat jossain kauempana. Maaseudun tilattoman väestön ongelmien ratkaisemisesta oli tullut laajemminkin ns. sosiaalisen kysymyksen ratkaisevin ongelma

²⁵⁷ Tässä yhteydessä sosiaalipolitiikalla tarkoitetaan yhteiskunnan toimenpiteitä, joiden tarkoituksena on lisätä ihmisten taloudellista turvallisuutta ja sosiaalisia palveluita. 1800-luvun lopulla sosiaalipolitiikka käsitettiin vain työväestöön kohdistuvaksi toiminnaksi. (Alapuro ja Alestalo 1973, s. 89; vrt. Paaskoski 1997, s. 98)

muun muassa vanhasuomalaisten hallitsemassa Kansantaloudellisessa Yhdistyksessä. Reformistinen maatalouspolitiikka tuki luontevasti suomalaisuuden edistämistä.²⁵⁸ Maatalousväestön ongelmien vanhasuomalaiskorostuksesta huolimatta kaikki tarkasteltavat lehdet pitivät niiden ratkaisemista välttämättömänä yleisen vakauden saavuttamiseksi yhteiskunnassa, vaikka Hufvudstadsbladet tulkitsi asioita hieman toisin. Ennen kuin tilattomalla väestöllä oli perusteita vaatia maanjakoa, heidän oli parannettava sivistystään. Kaiken lisäksi maatalous oli tuottanut paremmin kuin vuosiin. Syytä huoleen ei siis ollut. Levottomuuksiin saati väkivaltaan Hufvudstadsbladet ei maaseutuväestön tilannetta kuvanneita kirjoituksia oikeastaan liittänyt.²⁵⁹

Päivälehdessä maaväestön olojen parantamista kiirehdittiin, sillä maaseudulta kaupunkiin tulviva väestö oli potentiaalista räjähdysainetta. Sen sijaan Uudessa Suomettaressa maalaisväestön tilanteen ratkaisemista vaadittiin näkyvästi, sillä muussa tapauksessa kaupunkiin tulvii yhä enemmän ihmisiä maalta, muitakin kuin tilattomia. Pakkokeinot eivät tulleet kyseeseen, vaan ainoa tie oli parantaa maalaistyöväestön asemaa niin, etteivät kaupungit enää houkuttaneet muuttamiseen. Surulliseksi muuttoliikkeen teki myös muuttaneen väestön siveellinen taso, jota Uuden Suomettaren johtavassa kirjoituksessa nimimerkki -lä piti sangen epäilyttävänä.²⁶⁰ Oliko tämä osoitus Uuden Suomettaren yleisemmästä mielipiteestä tilattoman väestön siveellisyyteen? - Tuskin, ainakaan suoraan.

²⁵⁸ mm. Paaskoski 1997, s. 100; Jaakkola 1994, s. 93; Alapuro ja Alestalo 1973, s. 88-93. 1900-luvun alussa maatalousväestöstä oli sekä tilallisväestöä että tilatonta väestöä noin kaksi viidesosaa ja maanvuokraajaväestöä yksi viidennes. Kaikkiaan vuonna 1910 maatalousväestöä oli maassamme noin 1,9 miljoonaa. (Jaakkola 1994, s. 85-86)

²⁵⁹ Mörkrets makt Hbl 29.3.99 (johtavan kirjoituksen laatinut nimimerkki Landtman)

²⁶⁰ Maalaisväestöstä US 11.2.97 (johtava kirjoitus); Oma talo Helsingin työväestön lastentarhalle US 15.2.99 (kirj. -lä); Kaupunkien väkiluvun lisääntyminen PL 11.1.99

Tultaessa kaupunkiin ongelmat kärjistyivät helpommin tiiviisti asutussa ympäristössä. Suureksi huolenaiheeksi nousivat koulunsa päättäneet nuoret, joilla oli työn puutteessa suuri vaara jäädä työttömäksi tai joutua tehtäviin, jossa kuljeskeleva elämä kuului kiinteänä osana päiväjärjestykseen.²⁶¹

Tilannetta ei kaikilta osin parantanut lainsäädäntö. Vuoden 1890 alusta voimaan astunut asetus kielsi alle 12-vuotiaiden lasten tehdastyön sekä määräsi alle 15-vuotiaiden päivittäiseksi työajaksi enintään seitsemän tuntia ja alle 18-vuotiaiden työajaksi enintään 14 tuntia lepotauot työaikaan lukien.²⁶² Samankaltaisia määräyksiä sisältyi elinkeinolakeihinkin. Tällaiset määräykset koettiin varsinkin Hufvudstadsbladetissa ja Päivälehdessä ongelmallisiksi Uuden Suomettaren pidättäytyessä kommentoimasta asiaa. Hufvudstadsbladetin Edvard Berghin mukaan elinkeino- ja työsuojelulait olivat olleet osasyllisiä työväenluokan kurjistumiseen. Vastentahtoisuus työhön sai heidät vaatimaan itselleen etuoikeuksia päätyen tuhmaamaan palkkansa viinaan ja lisääntyneen vapaa-aikansa lakkojen järjestämiseen. Bergh vaati lakien palauttamista ennalleen, jotta alle 15-vuotiaat pystyisivät työskentelemään täyspitkiä päiviä. Olihan työ Berghin mielestä terveellisempää kuin joutenolo. Berghin mukaan työväenluokka ei ansainnut osallistumista valtiolliseen toimintaan. Katuelämän vaihtaminen terveelliseen työhön olikin Suomen suurimman sanomalehden ratkaisu moneen sosiaaliseen epäkohtaan. Työläisten oli tyydyttävä asemaansa ja joutilaiden päästävä työhön. Yhteiskunnan rooliksi jäi mahdollisuuksien luominen, ei heidän

²⁶¹ Helsingin kaupunginvaltuutettujen nuorison toimeettomuudesta kantamalle huolelle oli perusteita. Helsingissä keväällä 1895 ylemmän kansakoulun päättäneestä 193 pojasta vain 29 oli löytänyt vuoden sisällä kehittävästi pidettyä työtä tehtaista, käsityöliikkeistä tai kaupoista. Valtaosa eli 127 poikaa eleli vaaravyöhykkeellä, juoksupoikana, lehdenmyyjänä tai toimeettomana. (Ahonen 1992, s. 12)

²⁶² Jaakkola 1994, s. 101.

suora auttaminen. Tietyn rajan ylittämisen jälkeen oli pakkokeinojen aika.²⁶³

Päivälehti arvosteli elinkeinolakia sen aiheuttamista nuorison vetelehtimisistä ja siveellisesti turmiollisesta elämästä. Lehden mukaan senaatin asettaman komitean oli esitettävä 14-vuotiaiden, kansakoulun käyneiden lasten hyväksymistä oppilaisiksi käsityölaitoksiin ja toisaalta miettiä keinoja miten kaupustelu kaupungilla tulisi tarkoituksenmukaisemmaksi. Liian harvat lapset olivat päässeet säännölliseen työhön, mikä koettiin lakien viaksi. Yhteiskunnan tehtäväksi jäi järjestää alaikäisille mahdollisuuksia “säännölliseen ja vakavaan työhön” huomioiden heidän ikänsä ja voimansa asettamat rajoitukset. Joka tapauksessa joutilaiden tilanne oli ratkaistava, sillä muuten he olisivat olleet matkalla vankilaan. Millä tahansa ehdoilla muutoksia ei silti voinut tehdä. Päivälehdessä näkemys edusti melko hyvin nuorsuomalaista linjaa, jossa yhdistyivät sosiaalireformistisuus ja liberaalimmat aatteet.²⁶⁴

Työväestön oloja oli siis parannettava. Erimielisyys vallitsi siitä kenen tehtävä asia oli ja miten se toteutettaisiin. Hufvudstadsbladetin muuten liberaalissa linjassa soraääniä antoi vaivashoitotarkastaja G. A. Helsingius, jonka mielestä yhteiskunnan tuli puuttua epäkohtiin ennen kuin se on myöhäistä. Helsingiuksen moitteiden kärki kohdistui erityisesti alkoholista kärsineiden perheiden kohtaloon. Ei ollut edes yhteiskunnan etu, että kaiken pahan annettiin tapahtua ilman puuttumista asiaan.²⁶⁵ Ihmisten odotettiin auttavan itse itseään,

²⁶³ Synpunkter i arbetarefrågan Hbl 10.8.98 (Edvard Bergh); En anstalt för vanvårdade barn Hbl 8.10.98 (johtava kirjoitus); Ertappande ordningsstörare Hbl 19.10.94 (johtava kirjoitus). Päivälehti vastasi Berghin kirjoitukseen huomauttamalla, ettei elinkeinolain muuttaminen ollut autuaaksi tekevä asia, sillä maaseudulta tulevien asemaan se ei vaikuttaisi mitenkään. Parin työväenasiaa koskevan kirjoituksen johdosta PL 24.8.98 (johtava kirjoitus).

²⁶⁴ Nousewa sukupolvi PL 12.2.98 (johtava kirjoitus); Parin työväenasiaa koskevan kirjoituksen johdosta PL 24.8.98 (johtava kirjoitus); Laiminlyötyjen lasten kasvatus PL 6.12.98 (johtava kirjoitus). Paaskoski 1997, s. 104.

²⁶⁵ Helsingius keskittyi ammatissaan vaivashoidon kehittämiseen. Vaivashoitoviranomaisten tarkoitukset eivät toteutuneet vaivaistalojen perustamisessa. Kun tavoitteena oli ollut luoda laitoksia, joihin voitaisiin ottaa perheensä elatuksen laiminlyöneitä miehiä tekemään

mutta kun työväestö ryhtyi lakkoilemaan oikeuksiensa ja etuisuuksiensa puolesta, tätä ei enää pidetty suotavana. Vaikka toisinaan muistettiin vaatia päättäjiltä toimenpiteitä sosiaalisten olojen parantamiseksi, ei käytännön toimiin oltu oikein valmiita ryhtymään.²⁶⁶ Päivälehti pelkäsi sosiaalisten uudistusten tekemättä jättämisen johtavan työväestön ja maaseudun tilattoman väestön radikalisoitumiseen, jolloin seuraukset saattaisivat olla ikäviä. Päivälehti puolusti työväenliikkeen vaatimuksia yhteiskunnallisista uudistuksista siihen asti, kunnes työväen sosialistinen siipi otti vallan työväenyhdistyksissä.²⁶⁷

Kaikesta huolimatta taloudellista ja sosiaalista kehitystä ei pidetty ratkaisuna jokaiseen ongelmaan. Näkyvimmin tämän puolen kehityksestä toi esiin Uusi Suometar, jonka mielestä rikokset lisääntyivät varallisuuden kasvaessa. Niiden luonne ainoastaan muuttui spontaanista väkivallasta talousrikoksiin ja suunnitelmalliseen väkivaltaan. Ihminen oli kyltymätön eikä hänen pohjimmainen luonteensa muuttunut sosiaalisen edistyksen myötä. Agathon Meurman antoi synkän arvion suomalaisista: “Surulla täytyy myöntää, että rikokset kaswawat karttuwan warallisuuden kanssa. Suomen kansa on suuri wastoinkäymisissä ja kärsimyksissä, mutta myötäkäymistä se ei jaksa kestää.”²⁶⁸ Jotta kuva olisi ollut sumeampi, vuoden 1899 synkkyudessa asiat koettiin hieman luottavaisemmin, vaikka tunnustettiin nyrkivallan olleen voimissaan koko maailmassa vahvempana kuin koskaan aiemmin. Kaikesta huolimatta Uusi Suometar suhtautui myönteisesti olosuhteiden parantamiseen

valvonnanaista työtä, kävi päinvastoin. Vaivaistaloista tuli perhelaitoksia, jotka täytyivät talvella ja tyhjenivät toimeentulon helpottuessa keväällä. (Jaakkola 1994, s. 113-138)

²⁶⁶ Förhållandet med våra straffanstalter Hbl 8.2.96 (kirj. Edvard Bergh); Poliskammarreformen Hbl 3.12.97 (johtava kirjoitus); Dryckenskap och fattigvård Hbl 29.12.98 (kirj. G. A. Helsingius); Ännu en gång bageriarbetaresträjken Hbl 10.9.99 (johtava kirjoitus)

²⁶⁷ ks. esim. Zetterberg 2001; Rytönen 1946.

²⁶⁸ Kuinka on laita? US 2.10.97 (kirj. A. Meurman)

eikä järjestyksen vaatimisessakaan täysin tyrmännyt työväkeä heidän äidyttyään hankalaksi.²⁶⁹

Sosiaalisten ongelmien ratkaiseminen oli siis olennainen tekijä väkivallan ehkäisemisessä. Sanomalehtien suhtautuminen asiaan oli yläluokkaista ja alaspäin katsovaa. Toisaalta näkemys ei poikennut huomattavasti sivistyneistön yleisemmästä asennoitumisesta. Vaikka aitoa halua parantaa epäkohtia sanomalehdillä olikin, uudistuksia janottiin myös mahdollisten tulevien ongelmien pelossa. Tilattomien ja kaupungin köyhälistön mahdollinen villiintyminen olisi ollut yhteiskunnan edun kannalta kovin turmiollista eikä se sanomalehtien mielestä olisi ollut ryhmien oman edunkaan mukaista. Asioista jaksettiin kirjoittaa yleisellä tasolla kiitettävästi, mutta selvät, konkreettiset ja toteuttamiskelpoiset muutosehdotukset jäivät melko vähäisiksi.

Sanomalehdillä ei ollut patenttiratkaisua väkivallan ehkäisemiseksi. Täydellisesti väkivallatonta yhteiskuntaa pidettiin sitä paitsi silkkana mahdottomuutena. Väkivallan vähentämiseen päästiin toisaalta järjestyksen kiristämällä, tyhmempien sivistämällä, mutta myös yhteiskunnallisilla uudistuksilla. Tarkempaa käsittelyä vaille jääneistä ehkäisykeinoista sanomalehdissä suosiota sai kunnallistekniikan kehittäminen, erityisesti katuvalojen muodossa. Pimeät kadut kun houkuttelivat pahantekijöitä harjoittamaan julmuuksia. Valaistuksen lisääminen rajattiin koskemaan erityisesti pääkaupunkia. Sanomalehtien tarjoamat aseet väkivaltaa vastaan nivoutuivat teemallisesti hyvin läheisesti toisiinsa. Koulutuksen ja valistuksen korostaminen liittyi osana sosiaalisen tilanteen parantamista kuin valvonnan tehostaminenkin ja alkoholisäännösten kiristäminen. Se, mikä käsitellyistä keinoista

²⁶⁹ Työlakko ja kapina US 15.4.97; Kuinka on laita? US 2.10.97 (kirj. A. Meurman); Kehitys ja köyhyys US 17.11.97 (johtava kirjoitus); Oikeus ja väkivalta US 15.8.99 (johtava kirjoitus)

sanomalehdissä oli ensisijainen, on vaikea nimetä, sillä painotukset vaihtelivat runsaasti kirjoituksesta toiseen. Lehtien kannan hahmottelu saattoi jäädä osittain vaillinaiseksi, sillä käsittelyyn on kelpuutettu vain ne kirjoitukset, joissa oli yhteys väkivaltaan tai järjestyshäiriöihin. Tämä jätti suuren määrän kysymyksiä käsitteitä tekstejä tarkastelun ulkopuolelle, mutta muussa tapauksessa työmäärä olisi noussut kohtuuttomaksi.

5. Johtopäätöksiä

Lehdistön suhtautuminen väkivaltaan on ollut siis perin harvinainen tutkimuskohde suomalaisessa historiankirjoituksessa. Ylipäätään 1800-luvun loppupuolen suomalaista lehdistöä on hyödynnetty historiantutkimuksessa yllättävän vähän siihen nähden, miten se peilasi yhteiskunnan ylemmillä portailla olleiden asenteita suhteessa moniin ilmiöihin. Olivathan monet kirjoittajat tekstin tuottamisen ohessa aktiivisia toimijoita joko valtiollisissa tai kunnallisissa elimissä, jopa molemmissa. Tässä tulee vastaan toisaalta tiettyjä rajoitteita. He, keitä monet käsitellyt asiat koskivat, eivät juuri saaneet ääntään kuuluviin sanomalehtien palstoilla. Samoin kirjoittajien tarkoituksperät ovat heijastuneet teksteissä. Yhteiskunnallista "totuutta", jos sellaisen saavuttaminen on lainkaan mahdollista, ei voida saada selville, muttei sen välttämättä tulekaan olla tavoite. Sanomalehtien edustaman "totuuden" löytäminen on ollut tämän työn päämäärä. Perusolettamuksena on silti ollut, että saadut tulokset pystyvät kuvaamaan muutakin kuin vain nimenomaisen lehden mielipidettä väkivallasta.

Toinen ja osittain edelliseen liittyvä "oikeutus" tälle työlle on väkivaltaan ja ylipäätään rikollisuuteen suhtautumisen selvittämisen jonkinlainen vähyys historiassa, erityisesti parin

viime vuosisadan osalta. Se, mistä asioista ja miten kirjoitettiin kuvaa missä meni sopimattoman raja lehtien mielestä, mikä ei välttämättä aina ollut sama asia kuin poliisin ja oikeuslaitoksen asettamat puitteet tai muun yhteisön langettama moraalinen tuomio. Kyseessä oli ulkopuolisten antama kuva tapahtumasta.

Miten tähän pisteeseen on edetty? Kolmen sanomalehden kuuden vuoden yhteisnumeromäärä oli noin 5 800. On luonnollista, ettei tällaista määrää käydä läpi rajoitetussa ajassa (tai edes rajoittamattomassa) ajassa täysin virheettömästi. Silti suuria puutteita ei pitäisi olla. Jokaisesta lehdestä on poimittu kaikki väkivaltaan vivahtaneet uutiset sekä sellaiset kantaa ottavat kirjoitukset, joissa väkivaltaa sivuttiin muodossa tai toisessa. Aineiston keräysvaiheessa luokittelu merkittäviin ja toisarvoisempiin teksteihin hoitui siten, että tärkeät, toisin sanoen ilmiöön syvemmin porautuneet kirjoitukset tallennettiin kokonaisuudessaan. Uutisista, joissa kantaa ottavuutta tai syiden pohdintaa oli vähemmän, poimittiin keskeiset kohdat. Jokaisesta väkivaltaa sivunneesta, Suomessa tapahtuneesta tai suomalaisiin liittyneestä tapauksesta otettiin siis ylös vähintään perustiedot.

Sanomalehtitutkimuksen kaikki perinteiset menetelmät eivät vaikuttaneet täysin mielekkäältä tutkimuskysymysten ratkaisemisen kannalta. Vaikka aineisto oli laajuudeltaan varsin mittava, sen tarkastelu määrällisistä lähtökohdista käsin ei olisi tehnyt aiheelle täyttä oikeutta, vaan painopiste oli suunnattava laadulliseen analyysiin. Vertailut eri lehtien välillä uutisteksteissä eivät niiden suuren samankaltaisuuden vuoksi voineet olla itsetarkoitus. Kantaaottavissa teksteissä väkivalta pääsääntöisesti jäi tavalla tai toisella jonkinlaiseksi sivujuonteeksi, jolloin se oli suhteutettava kokonaisuuteen.

Väkivalta ei siis ollut puhtaasti oma kysymys, vaan heijasteli useita eri ilmiöitä. Aineiston keruuvaiheessa selvisivät ne eri

ulottuvuudet, joihin kirjoitukset oli ryhmiteltävä. Sama kirjoitus saattoi monipuolisuudessaan lukeutua useampaan kategoriaan. Osittain siksi tarkka, numeraalisten kuvaajien esittely ei ollut mielekästä. Uutisaineiston ja kantaa ottavien kirjoitusten erilainen luonne asetti omat ehtonsa tutkimukselle. Sanomalehtien edustamat mielipiteet oli sidottava ajan yleistä aatteellista, kulttuurista, poliittista ja sosiaalista ilmapiiriä heijastelevaa taustaa vasten. Tutkielman kirjoittaminen on ollut lähinnä lankojen yhteenkokoamista.

Käytettyä menetelmää voisi luonnehtia määrällisestä aineistosta tehdyksi laadulliseksi analyysiksi. Olisiko käytetylle järjestelmälle ollut vaihtoehtoja? Sanomalehtien käsitteleminen tiukasti toisista erillään olisi ehkä antanut enemmän tietoa yksittäisten lehtien suhtautumisesta ja käsittelytavoista, mutta jättänyt irrallisen kokonaisvaikutelman asiasta, jossa mielipide-erot eivät koskeneet itse asiaa, vaan sen ilmenemismuotoja. Samoin vaarana olisi ollut väkivallan jääminen irralliseksi ja muun yhteiskunnan ulkopuoliseksi trivialiteetiksi.

Käytetty alkuperäislähteistö ei anna asiasta välttämättä samanlaista kuvaa kuin joku toinen aineisto olisi mahdollisesti tehnyt. Ehdottomasta totuudesta voidaan vielä vähemmällä syyllä puhua. On muistettava, että kirjoituksissa on kyseessä aina jonkun ihmisen tulkinta asiasta. Useinkaan 1800-luvun lopulla väkivallasta uutisia kirjoittaneet eivät olleet rikoksiin ja lainsäädäntöön erikoistuneita, vaan henkilöitä, joiden tehtävänä oli heijastella yleistä mielipidettä. Sanomalehdistöllä oli toisaalta tiedonvälityksellinen tehtävä. Näin ollen aivan mitä tahansa roskaa ei voinut kirjoittaa. Haasteita tulkinnoille antoi myös muista lehdistä lainattujen uutisten runsaus ja se kuinka hyvin ne kuvasivat käsillä olevien sanomalehtien omia mielipiteitä asioista.

Ihmishahmoisia petoja ja ympäristönsä uhreja. Tässäkö oli väkivallan koko kirjo sanomalehtien mielestä? Tavanomaisissa uutisissa väkivalta koettiin usein omaksi ilmiöksi, joka johtui pääsääntöisesti alkoholin liiallisesta käytöstä tai jostain riidasta. Kantaaottavissa kirjoituksissa se liitettiin osaksi laajempaa kokonaisuutta tai ainakin sen syitä pidettiin pystyttiin löytämään syvemmältä kuin pelkistä pinnallisista tekijöistä. Silti uutisaineistoistakin on löydettävissä eri tasoja, mitkä tulivat suhtautumisessa näkyviin. Mitä tuomittavammasta teosta oli kysymys, sitä niukemmin alkoholin asemaa korostettiin. Tilalle tuli tosin käsitys tekijän pohjimmaisesta pahuudesta. Ihmisyyskin saatettiin kyseenalaistaa. Lievemmissä teoissa, jotka saattoivat kohdistua toisen henkeenkin, suhtautuminen oli toisenlaista, vaikkei toki hyväksyvää. Rikollinen ei ollut täydellinen peto, mutta jotain vikaa hänessä oli oltava, oli se sitten pahapäisyyttä humalassa, taipumusta mielenterveyden häiriöihin tai mitä tahansa muuta epäilyttävää. Kantaaottavissa kirjoituksissa nämä samat tekijät nostetaan osoitukseksi laajemmista ongelmista, kuten kaupunkien työväestön ja maaseudun tilattoman väestön huonosta sosiaalisesta ja kulttuurisesta tilanteesta, huonosta kasvatuksesta ja koulutuksesta, jopa biologisista ja kansanluonteisista tekijöistä. Kun kantaaottavissa teksteissä keskityttiin sairauden parantamiseen, uutisteksteissä puututtiin vain oireiden hoitamiseen.

Niin yksimielisiä sanomalehdet eivät olleet, etteikö niiden välillä olisi ollut joskus isojakin vastakkaisia käsityksiä väkivallan syistä ja seurauksista sekä pahantekijän todellisesta luonteesta ja olemuksesta. Nämäkin mielipiteet olivat tiiviisti liitettävissä sanomalehtien yleisiin maailmankuviin, jotka säätelivät suhtautumista. Samalla aukeaa tirkistysaukko, ei tosin täydessä laajuudessaan, myös ajan eräisiin kulttuurisiin ja

sosiaalisiin kysymyksiin. Hufvudstadsbladetin varsin liberaali maailmankatsomus heijastui väkivallastakin kirjoitettaessa, varsinkin Edvard Berghin ollessa kynämiehenä. Vaikka sosiaaliset ongelmat ja niiden vaikutukset väkivaltaan tunnustettiin, asia ei ollut yksinkertainen. Tilanteen parantamiseksi voitiin luoda edellytyksiä vapaamielisellä lainsäädännöllä, mutta kuitenkin ratkaisun avaimet olivat työläisillä itsellään. Kukaan ei pystynyt heitä auttamaan ilman heidän omaa oikeahenkistä tahtoaan. Hufvudstadsbladetille väkivalta oli osoitus yhteiskuntasiteiden höltymisestä. Suomenkielinen väestö ei pysynyt lestissään, vaan lähti tavoittelemaan parempaa elämänlaatua epäonnistuen ja ajautuen kierteeseen, jossa huonon elämän osana väkivalta kuului päiväjärjestykseen. Osa huonoista valinnoista oli lehden mielestä tietoisia. Uudelle Suomettarelle väkivalta oli selvä osoitus yhteiskuntamoraalin rappeutumisesta ja perinteisten arvojen hylkäämisestä. Kodin, uskonnon ja isänmaanrakkauden korostamisen retoriikassa väkivalta oli rikos kansallistunnetta ja -valtiota vastaan. Silti ongelmien aiheuttajille oli tehtävä jotakin. Maaseudun väestön asemaa oli parannettava, jottei heidän olisi tarvinnut lähteä kaupunkiin kohtaamaan lukemattomia ongelmia, sortumaan alkoholiin, jättää lapset hunningolle ja joutua pakkolaitokseen. Väkivalta oli päämuodossaan siis hyvin pitkän kehityksen tulosta, jonka keskeiset pilarit olivat huono yhteiskunnallinen asema ja sitä seurannut moraalinen rappio. Huonoissa oloissa pystyi taistelemaan, kun uskonto antoi siveellisen pohjan. Perustusten pettäessä ihminen jäi tyhjän päälle kurjin seurauksin. Päivälehti liitti väkivallan kaikkein kiinteimmin sosiaaliseen kehitykseen, mutta myös tiedolliseen vajavaisuuteen. Samassa hengessä kuin Uusi Suometar, Päivälehti piti maaseudun ongelmia pääasiallisimpana syynä kaupunkien tilanteeseen, muttei pitänyt kristillis-siveellistä kasvatusta ainoana oikeana, vaan hyvän kotikasvatuksen ohella piti koulun ja kansalaisjärjestöjen

antamaa tiedollista sivistystä välttämättömänä kansan tulevaisuuden kannalta. Tieto pystyi heikentämään raakuuden valtaa, joka varsinkin maaseudulla rehotti. Päivälehdessä näkyvimmit kannanmuodostajat olivat Eero Erkko ja Santeri Ingman. Heidän kädenjälkensä painui kirjoituksiin voimakkaana. Työväenluokka ei ollut Päivälehdelle mikään Ilmestyskirjan peto, vaan potentiaalista nousevaa voimaa. Kaikista korulauseista huolimatta voimakas halu muokata työväestöä "oikeaan" suuntaan paistoi Päivälehdestäkin läpi. Työmiehet eivät välttämättä itse tienneet parastaan ja olivat vaarassa joutua radikaalien vieteltäviksi.

Mitä väkivalta sitten lehtien mielestä oli? Ensinnäkin se oli osoitus yhteiskunnan sisällä piilleistä ongelmista. Käytännön konkretian tasolla väkivallaksi miellettiin kaikki toiseen ihmiseen kohdistunut fyysinen toiminta, joka oli tehty ilman uhrin omaa halua. Ainoana poikkeuksena oli lasten kasvatus, jossa lievää ja tervettä kuritusta sai käyttää, kunhan se ei ylittänyt kohtuuden rajoja. Kaikki väkivalta ei ollut samanarvoista. Puolustuskyvyttömän raaka käsittely oli lehtien mielestä kauheinta väkivaltaa, josta ei juuri jälkeen jäänyt tarkoitukselliset ja vakaasta harkinnasta tehdyt toisen henkeen kohdistuneet rikokset. Kaikki edellä mainitut osoittivat sellaista tunnottomuutta, jonka perusteella tekijät pystyttiin leimaamaan pedoiksi ihmisen hahmossa. Tapot, jotka poikkeuksetta moraalisesti tuomittiin, eivät saaneet yhtä ankaraa käsittelyä osakseen. Sama päti juovuspäissä tapahtuneisiin pahoinpitelyihin. Väkivalta oli tällöin jossain määrin vääjäämätön tulos kohtuuttomasta alkoholinkäytöstä. Tekijä oli lehden mielestä rikollinen, mutta samalla eräänlainen uhri. Konna oli ajautunut kehnoon ratkaisuun - ratkaisuun, joka ei ollut hyväksyttävä, mutta tietyllä tavalla ymmärrettävä.

Väkivalta oli sanomalehdissä toisten ongelma, joka kuitenkin kosketti kaikkia. Kirjoitellut yläluokka pystyi pesemään kätensä puhtaaksi asiasta. Sivistyneen tekemät väkivaltateot olivat lehden kuvauksissa varsin vähäisiä. Heidän tekonsa olivat hienostuneempia kuin kansan keskuudessa esiintyneet raa'at rikokset, joiden uhriksi saattoi kuitenkin kuka tahansa joutua. Oli helpompi paheksua muiden säädytöntä elämää ja pitää työväen siveellistä villiintymistä uhkana järjestäytyneelle yhteiskunnalle kuin nähdä oman toiminnan mahdolliset puutteet. Kaikki sanomalehdet pitivät omaa linjaansa työläisystävällisenä, vaikkei itse työläisiltä ollut juuri mitään kysytty. Nämä eivät kuitenkaan olleet sama asia. Ainoa kriittiseen sävyyn ylempien kansankerroksien edesottamuksia pohtinut sanomalehti oli Uusi Suometar, joka levittikin tuhkaa ympäriinsä.

Väkivalta oli myös miesten alaa ja kaupunkeihin keskittyvää. Naisten tekemien väkivallantekojen osuus kokonaisuudesta oli verrattain marginaalinen ja yleensä ne olivat laadultaan lapsenmurhia ja myrkytystapauksia. Teot kyllä tuomittiin lehdissä ankarasti. Sanomalehdissä valtaosa uutisoiduista tapauksista oli miesten suorittamia. Tapahtumien keskittyminen kaupunkeihin selittyy osaksi lehtien ilmestymispaikkakunnalla, sillä kotikaupungin rötöksistä kirjoitettiin tietysti enemmän kuin muualla tapahtuneista. Toisaalta kantaa ottavissa kirjoituksissa kaupungit olivat paheiden pesäkkeitä. Maaseutu ongelmistaan huolimatta esiintyi väkivalta-aiheisissa teksteissä väkivallan osalta sangen idyllisenä.

Vaikka väkivalta ja huono elämä koettiin ongelmallisena yhteiskunnan kannalta, ei parempana koettu rikosentekijän asemaa. Kerran kaidalta polulta harhautunut tuli olemaan elämänsä loppuun asti muiden ihmisten piinana, ellei jossain vaiheessa ollut suljettu pysyvästi pakkolaitokseen. Sovitusperiaate eli kaikesta huolimatta voimakkaana

yhteiskunnan yläkerroksissa, kuten eräänlainen ennaltamääräämisoppi.

Helsingin johtavien sanomalehtien, Hufvudstadsbladetin, Päivälehdien ja Uuden Suomettaren, väkivalta-kuva 1800-luvun viimeisiltä vuosilta on mielenkiintoinen monessakin mielessä. Ensinnäkin se antaa kuvan yhteiskunnan älylliseen eliittiin (?) kuuluneiden mielipiteistä väkivaltaan nähden. Laajemmin ottaen se avaa kuitenkin väylän eri yhteiskuntaluokkien välisten suhteiden tarkasteluun erään osapuolen näkökulmasta, koska väkivalta liitettiin niin voimakkaasti yleiseen yhteiskuntakehitykseen pimeydestä valoon ja maataloudellisista keinoista osittain teollistuneempaan, tosin varhaisessa muodossaan, rakenteeseen. Väkivallalla oli tässä tilanteessa konkreettinen merkitys. Se osaltaan kertoi epäonnistumisista ja valistustyön tarpeen runsaudesta, toisaalta tulevista uhkakuvista, joita väärenlainen valtiollinen toiminta voisi aiheuttaa. Hufvudstadsbladetille kaikki annettu siima oli pois oman lukijakunnan enemmistön selkänahasta. Kaikkien lehtien asenne suhteessa työväenluokkaan ja maaseudun tilattomaan väestöön oli varsin holhoava, mutta varauksellinen. Voitettavaa ei itsellä rajattomasti ollut, hävittävää sitä enemmän. Suomenkieliset lehdet suhtautuivat puolestaan nurjasti ruotsinkieliseen kauppias- ja aateliväkeen väittäen heidän jarruttavan välttämättömiä uudistuksia. Hufvudstadsbladet puolestaan suhtautui maltillisen kriittisesti suomalaisiin moralisteihin, joita pappis- ja talonpoikaissäädäyissä oli. Toisaalta väkivallasta kirjoitettaessa kyse oli myös oikean ja väärän, hyvän ja pahan välisestä rajanvedosta, jota on käyty ammoisista ajoista lähtien ja jonka loppua ei ole näköpiirissä. Yhteisen isänmaallisen työn uhkaajat oli laitettava aisoihin. Muuten suuriruhtinaskunta ei olisi ehkä ollut pitkään valtio valtioiden joukossa.

Mikä oli tilanne suhteessa nykyisyyteen? Anakronismin vaarat väijyvät uhkaavina tällaista vertailua tehtäessä. Olivathan olot aika lailla toisenlaiset. Tästä huolimatta väkivaltaan asennoituminen muuttuu hitaasti. Sanomalehdet kirjoittivat jo tuolloin huomiota herättäviä selostuksia väkivallasta. Raa'at murhat ja lapsiin kohdistunut väkivalta saivat jyrkimmän tuomion kuin nykyäänkin. Väkivalta peilaa tänä päivänä yhteiskunnan yleisiä ongelmia eikä siten ole muusta maailmasta irrallinen ilmiö. Ongelmat ovat tosin suurelta osin erilaisia kuin reilut sata vuotta sitten tai ainakin muuttaneet muotoaan.

LÄHTEET

Alkuperäislähteet:

Hufvudstadsbladet (Hbl) 1894-1899

Päivälehti (PL) 1894-1899

Uusi Suometar (US) 1894-1899

Tilastollinen aineisto:

Suomenmaan tilastollinen vuosikirja 1899-1902.

Tutkimuskirjallisuus:

Adler 1997. Adler, Jeffrey S. "My mother-in-law is to blame, but I'll walk on her neck yet": Homicide in Late Nineteenth-Century Chicago. *Journal of Social History* 2/1997.

Ahonen 1986. Ahonen, Markku. Poliittinen väkivalta Suomessa. Teoksessa *Historian päivät 1985*. Historiallinen Arkisto 88. Vammala.

Ahonen 1992. Ahonen, Kirsi. Sivistystä ja kasvatusta työväestölle: ulkomaiset mallit ja niiden soveltaminen. Teoksessa Ahonen, Kirsi – Niemi, Marjaana – Pöyhönen, Jaakko. *Henkistä kasvua, teknistä taitoa. Tietoa, taitoa, asiantuntemusta: Helsinki eurooppalaisessa kehityksessä 1875-1917*. Historiallinen Arkisto 99:3. Jyväskylä.

Alapuro 1992. Alapuro, Risto. Valta ja valtio - miten vallasta tuli ongelma 1900-luvun vaihteessa? Teoksessa *Talous, valta ja valtio* (toim. Pertti Haapala). Helsinki.

Alapuro ja Alestalo 1973. Alapuro, Risto ja Alestalo, Matti. Konkreettinen sosiaalitutkimus. Teoksessa *Suomalaisen sosiologian juuret* (toim. Risto Alapuro, Matti Alestalo ja Elina Haavio-Mannila). Porvoo.

Alasuutari 2001. Alasuutari, Pertti. Johdatus yhteiskuntatutkimukseen. Helsinki.

Anttila ja Törnudd 1983. Anttila, Inkeri ja Törnudd, Patrik. *Kriminologia ja kriminaalipolitiikka*. Juva.

Apo 2001. Apo, Satu. Viinan voima: näkökulmia suomalaisten kansanomaiseen alkoholiajatteluun ja -kulttuuriin. Vammala.

Archer 1994. Archer, John. Introduction. Teoksessa *Male Violence* (toim. John Archer). London.

Arosalo 1994. Arosalo, Sirkka. Poliittisen väkivallan yhteiskunnallisista edellytyksistä: punainen ja valkoinen väkivalta Suomessa vuonna 1918. Vammala.

Cockburn 1991. Cockburn, J. S. Patterns of Violence in English Society: Homicide in Kent 1560-1985. *Past&Present* 130.

Dahlgren 1987. Dahlgren, Peter. *Pressens bild av brottsligheten*. Stockholm.

Emsley 1987. Emsley, Clive. *Crime and Society in England, 1750-1900*. London.

Enlund 1993. Enlund, Tapio. Väkivaltarikollisuus Lahden seudulla 1894-1907. Jyväskylän yliopiston Suomen historian pro gradu -työ.

Ervasti 1992. Ervasti, Kaijus. Murhamiehen muotokuva - Matti Haapoja 1845-1895. Helsinki.

Estlander 1927. Estlander, Bernhard. Bergh, Johan Herman Edvard. Teoksessa Kansallinen elämäkerrasto I osa A - E. Porvoo.

Ginström 1964. Ginström, Egidius. Hufvudstadsbladet under 50 år 1864-1914. Helsingfors.

Grotenfelt 1893. Grotenfelt, Arvi. C. Lombrosen rikossielutiede ja kysymykset vastuunalaisuudesta ja tahdon vapaudesta. Valvoja.

Gröhn 2002. Gröhn, Heidi. Ihmiset iltapäivälehdessä otsikoissa. Kielikello 1/2002.

Haapala 1986. Haapala, Pertti. Tehtaan valossa: teollistuminen ja työväestön muodostuminen Tampereella 1820-1920. Historiallisia tutkimuksia 133. Vammala.

Hallsten 1929. Hallsten, Ilmi. Hagman, Lucina. Teoksessa Kansallinen elämäkerrasto II osa. Porvoo.

Halmesvirta 1995. Halmesvirta, Anssi. Kansallisen vastustuskyvyn puolesta: Konrad Reijon ja degeneraation idea. Teoksessa Historiallinen arkisto 105 (toim. Merja Lahtinen). Helsinki.

Hannula 1981. Hannula, Ilari. Vankeinhoitoon liittyvän lainsäädännön historiaa 1881-1975. Teoksessa Suomen vankeinhoitohistoriaa osa 1: Katsauksia vankeinhoitokehitykseen (toim. Elina Suominen). Helsinki.

Heikkinen 1990. Heikkinen, Sakari. Puseromiehet liikkeellä: työttömien mielenosoitukset Helsingissä tammikuussa 1894. Teoksessa Arki ja murros: tutkielmia keisariajan lopun Suomesta (toim. Matti Peltonen). Jyväskylä.

Hemánus 1966. Hemánus, Pertti. Helsingin sanomalehtien rikosaineisto: tutkimus rikosaineiston funktionaalisesti merkitsevistä piirteistä ja niihin vaikuttavista tekijöistä. Tampereen yliopisto.

Hietala 1982. Hietala, Marjatta. Tilastoihin liittyvistä käsitteistä. Teoksessa Tutkijan tilastolliset tiedonlähteet (toim. Marjatta Hietala ja Kari Mylly). Espoo.

Hietala 2001. Hietala, Marjatta. Mitä tutkia ja miten? Teoksessa Historioitsijan arki ja tutkimuksen prosessi (toim. Sari Autio, Sari Katajala-Peltomaa ja Ville Vuolanto). Jyväskylä.

Hietaniemi 1984. Hietaniemi, Tuija (toim.). Poliisin historiaa. Helsinki.

Hietaniemi 1986. Hietaniemi, Tuija. Väkivalta ja sen syyt uusimman ulkomaisen historiallis-kriminologisen tutkimuksen mukaan. Teoksessa Historian päivät 1985. Historiallinen Arkisto 88. Vammala.

Hietaniemi 1995. Hietaniemi, Tuija. Totuuden jäljillä: suomalaisen rikospoliisin taival. Helsinki.

Hirn 1982. Hirn, Sven. Sirkus kiertää Suomea 1800-1914. Tampere.

Hirn 1986. Hirn, Sven. Kaiken kansan hovit: tivoli-toimintaamme 1800-luvulla. Pieksämäki.

Hyrkkänen 1997. Hyrkkänen, Markku. Historiallinen mielikuvitus. Teoksessa Arvot, analyysi, tulkinta (toim. Marjatta Hietala, Jarmo Oikarinen, Hannele Virtala). Helsinki.

Hytönen 1919. Hytönen, Viljo. Uusi Suometar. Teoksessa Uuden Suomettaren muistojulkaisu 1869-1918: Uuden Suomettaren puolivuosisataisen ilmestymisen muistoksi julkaistu. Helsinki.

Hytönen 1929. Hytönen, Viljo. Helsingius, Gustaf Adolf. Teoksessa Kansallinen elämäkerrasto II osa. Porvoo.

Jaakkola 1982. Jaakkola, Jouko. Työväestö ja sosiaalinen poikkeavuus: Tampereen työväestön huollontarve, sairastavuus ja rikollisuus 1850-1917. Lisensiaattitutkimus. Tampereen yliopisto.

Jaakkola 1994. Jaakkola, Jouko. Sosiaalisen kysymyksen yhteiskunta. Teoksessa Jaakkola, Jouko - Pulma, Panu - Satka, Mirja - Urponen, Kyösti. Armeliaisuus, yhteisöapu, sosiaaliturva: suomalaisten sosiaalisen turvan historia. Jyväskylä.

Jaakkola 1995. Jaakkola, Risto. Kriminologian teoriat. Teoksessa Encyclopedia Iuridica Fennica IV (toim. Antti Jokela, Raimo Lahti ja Heikki Es. Mattila). Jyväskylä.

Jussila 1992. Jussila, Matti. Varkausrikollisuus Jyväskylän kaupungissa vuosina 1863-1893. Jyväskylän yliopisto. Suomen historian pro gradu-työ.

Kalela 2000. Kalela, Jorma. Historiantutkimus ja historia. Tampere.

Kallenautio 1979. Kallenautio, Jorma. Kieltolaki ja sen kumoaminen puoluepoliittisena ongelmana. Alkoholitutkimussäätiön julkaisuja n:o 31. Jyväskylä.

Kansallinen elämäkerrasto.

Karonen 1998. Karonen, Petri. A Life for a Life versus Christian Reconciliation: violence and the process of civilization in the towns of the kingdom of Sweden during the years 1540-1700. Teoksessa Five Centuries of Violence in Finland and the Baltic Area (ed. Mirkka Lappalainen). Helsinki.

Kekkonen 1991. Kekkonen, Jukka. Autonomian ajan rikosoikeus. Teoksessa Suomen oikeushistorian pääpiirteet: sukuvallasta moraaliseen oikeuteen (toim. Pia Letto-Vanamo). Jyväskylä.

Kekkonen 1999. Kekkonen, Jukka. Suomen oikeuden historiallisia kehityslinjoja. Helsingin yliopisto. Helsinki.

Keränen 1984. Keränen, Esko. Muuttuva työnkuva: toimitustyön differoimiskeskeisyys. Suomen sanomalehdistön historia -projektin julkaisuja n:o 24. Helsinki.

Kivivuori 1993. Kivivuori, Janne. Rikoksen perustelutapojen tutkimusperinne. Oikeus 1/1993.

Kokko 1996. Kokko, Katriina. Yksin lapsen kanssa: aviottomia äitejä 1900-luvun alun Helsingissä. Teoksessa Matkoja moderniin: lähikuvia suomalaisten elämästä (toim. Marjatta Rahikainen). Historiallinen Arkisto 107. Helsinki.

Koskivirta 2001. Koskivirta, Anu. "Sisäinen vihollinen": henkirikos ja kontrolli Pohjois-Savossa ja Karjalassa Ruotsin vallan ajan viimeisinä vuosikymmeninä. Helsingin yliopisto Historian laitos.

Kuokkanen 1995. Kuokkanen, Martti. Nyrkkeily ja väkivalta. Niin ja näin: filosofinen aikakauslehti 4/1995.

Kuusanmäki 1992. Kuusanmäki, Jussi. Sosiaalipoliittikkaa ja kaupunkisuunnittelua. Teoksessa Tietoa, taitoa, asiantuntemusta: Helsinki eurooppalaisessa kehityksessä 1875-1917. Historiallinen Arkisto 99:2. Jyväskylä.

Laanti 1956. Laanti, Iisakki. Kunnalliselämä. Teoksessa Helsingin kaupungin historia IV/2. Helsinki.

Laitinen 1981. Laitinen, Jouko. Vankeinhoidon voimavarojen kehitys 1860-luvulta nykypäivään. Teoksessa Suomen vankeinhoidon historiaa osa 1: Katsauksia vankeinhoidon kehitykseen (toim. Elina Suominen). Helsinki.

Laittomuuden laitatiellä 1996. Laittomuuden laitatiellä: rikos Suomessa 1500-luvulta nykypäiviin (toim. Sari Forsström). Helsingin yliopiston historian laitoksen julkaisuja nro 10. Helsinki.

Lampinen 1998. Lampinen, Osmo. Suomen koulutusjärjestelmän kehitys. Tampere.

Lehti 2001. Lehti, Martti. Väkivallan hyökyaalto: 1900-luvun alkuvuosikymmenten henkirikollisuus Suomessa ja Luoteis-Virossa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 178. Helsinki.

Leino-Kaukiainen 1984. Leino-Kaukiainen, Pirkko. Sensuuri ja sanomalehdistö Suomessa vuosina 1891-1905. Historiallisia tutkimuksia 126. Jyväskylä.

Leino-Kaukiainen 1988. Leino-Kaukiainen, Pirkko. Kasvava sanomalehdistö sensuurin kahleissa 1890-1905. Teoksessa Suomen lehdistön historia I: sanomalehdistön vaiheet vuoteen 1905 (päätoim. Päiviö Tommila). Kuopio.

Letto-Vanamo ja Ylikangas 1982. Letto-Vanamo, Pia ja Ylikangas Heikki. Rikollisuutta valaisevien tilastojen synty ja varhaisin tutkimuksellinen hyväksikäyttö. Teoksessa Tutkijan tilastolliset tiedonlähteet (toim. Marjatta Hietala ja Kari Mylly). Espoo.

Liikanen 1989. Liikanen, Ilkka. Kansanvalistajien kansakunta. Teoksessa Kansa liikkeessä (toim. Risto Alapuro, Ilkka Liikanen, Kerstin Smeds, Henrik Stenius). Vaasa.

Luostarinen 1986. Luostarinen, Heikki. Perivihollinen: Suomen oikeistolehdistön Neuvostoliittoa koskeva viholliskuva sodassa 1941-44: tausta ja sisältö. Jyväskylä.

Mattila 1994. Mattila, Markku. Eugeenikkojen eurooppalainen. Teoksessa Eurooppalainen ihminen: todellisuutta, ihanteita ja pelkoja (toim. Anssi Halmesvirta). Jyväskylä.

Myhrberg 1993. Myhrberg, Pertti. Suomalainen tuomarin edessä. Teoksessa Suomalaisen tarina (päätoim. Jaakko Itälä) osa 1 Heräämisen aika. Jyväskylä.

Nevanlinna 1930. Nevanlinna, E. Lounasmaa, Nils Viktor. Teoksessa Kansallinen elämäkerrasto III osa J - Malmivaara, N. Porvoo.

Niemi 1992. Niemi, Marjaana. Uudistuva kansakoulu: opettajien kansainväliset yhteydet muutosvoimana. Teoksessa Ahonen, Kirsi – Niemi, Marjaana – Pöyhönen, Jaakko. Henkistä kasvua, teknistä taitoa. Tietoa, taitoa, asiantuntemusta. Helsinki eurooppalaisessa kehityksessä 1875-1917. Historiallinen Arkisto 99:3. Jyväskylä.

Niiniluoto 1989. Niiniluoto, Marja. Tapahtui Päivälehdessä aikaan: ihmisiä, vuosia, elämää. Hämeenlinna.

Nordenstreng – Halila 1975. Nordenstreng, Sigurd – Halila, Aimo. Haminan historia II. Mikkeli.

Nummela 1989. Nummela, Ilkka. Kuopion historia III: kunnallishallinnon uudistamisesta sen demokratisointiin 1875-1918. Jyväskylä.

Nuutila 1995. Nuutila, Ari-Matti. Rikoslajit. Teoksessa Encyclopedia Iuridica Fennica IV (toim. Antti Jaakkola, Raimo Lahti ja Heikki Es. Mattila). Jyväskylä.

Nygård 1994. Nygård, Toivo. Itsemurha suomalaisessa yhteiskunnassa. Studia Historica Jyväskyläensia 50. Jyväskylä.

Nygård 1998. Nygård, Toivo. Erilaisten historiaa: marginaaliryhmät Suomessa 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa. Jyväskylä.

Nygård 2000. Nygård, Toivo. Etnisen vähemmistön rikos. Teoksessa Rikos historiassa (toim. Olli Matikainen). Jyväskylän historiallinen arkisto vol. 5. Jyväskylä.

Nygård 2001. Nygård, Toivo. Erään tapon tarina: romanien ja talonväen yhteenotto Alajärvellä 1888. Pieksämäki.

Paasi 1984. Paasi, Anssi. Kansanluonnekäsitteestä ja sen käytöstä suomalaisissa maantiedon kouluoppikirjoissa: tutkimus alueellisista stereotyyppioista. Joensuun yliopisto Kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia n:o 2. Joensuu.

Paaskoski 1997. Paaskoski, Jyrki. Tavoitteena kansallinen yhtenäisyys: Nuorsuomalaisen ja Kansallisen edistyspuolueen sosiaalipolitiikan synty. Teoksessa Historiallinen Arkisto 109. Tampere.

Pajuoja 1986. Pajuoja, Jussi. Matti Haapoja eli yhren onnetoman nuorukaisen elämänvaiheet. Teoksessa Historian päivät 1985. Historiallinen arkisto 88. Vammala.

Peltonen 1988. Peltonen, Matti. Viinapästä kolerakauhuun: kirjoituksia sosiaalihistoriasta. Helsinki.

Peltonen 1992. Peltonen, Matti. Talolliset ja torpparit: vuosisadan vaihteen maatalouskysymys Suomessa. Historiallisia tutkimuksia 164. Vammala.

Peltonen 1997. Peltonen, Matti. Kerta kiellon päälle: suomalainen kieltoakimentaliteetti vuoden 1733 juopumusasetuksesta kieltoain kumoamiseen 1932. Hämeenlinna.

Peltovuori 2000. Peltovuori, Risto. Sankarikansa ja kavaltajat: Suomi kolmannen valtakunnan lehdistössä. Historiallisia tutkimuksia 208. Helsinki.

Polvinen 1984. Polvinen, Tuomo. Valtakunta ja rajamaa: N. I. Bobrikov Suomen kenraalikuvernöörinä 1898-1904. Juva.

Pulma 1992. Pulma, Panu. Köyhistäkö kansalainen?: köyhyys 1800-luvun poliittisena ongelmana. Teoksessa *Talous, valta ja valtio* (toim. Pertti Haapala). Helsinki.

Rajala 1996. Rajala, Juha. Rajaseudun huligaanit: nuoriso-ongelma viime vuosisadan vaihteen Kannaksella. Teoksessa *Kuokkavieraiden pidot* (toim. Jarmo Peltola ja Pirjo Markkola). Tampere.

Rantakari 1932. Rantakari, K. N. Meurman, Agathon. Teoksessa *Kansallinen elämäkerrasto IV osa Malmström, K. R. - R. Porvoo*.

Renvall 1965. Renvall, Pentti. *Nykyajan historiantutkimus*. Porvoo.

Rinne 2001. Rinne, Matti. Aseman kello löi kolme kertaa: Suomen rautateiden kulttuurihistoriaa. Keuruu.

Rytkönen 1940. Rytkönen, Alli. *Päivälehdien historia I: 1880-luvun "nuoret" ja Päivälehdien perustaminen*. Helsinki.

Rytkönen 1946. Rytkönen, Alli. *Päivälehdien historia II: Päivälehdien ulkonaiset puitteet ja kirjalliset profiilit*. Helsinki.

Saarinen 1972. Saarinen, Juhani. *Porin historia III 1809-1939*. Kokemäki.

Salonen 1995. Salonen, Silja. Näkökulmia epäsosiaaliseen ja rikolliseen kehitykseen. Teoksessa *Rikollisuuden psykologiaa* (toim. Jaana Haapasalo). Jyväskylän yliopiston psykologian laitoksen julkaisuja. Jyväskylä.

Seppälä 1981. Seppälä, Raimo. Sata vuotta Suomen puolesta: Aamulehden linjanvetoa vuosina 1881-1981. Tampere.

Sharpe 1986. Sharpe, J. A. *Crime and the Law in English Satirical Prints 1600-1832*. Cambridge.

Sihvola 2000. Sihvola, Juha. Anakronismi ja sen välttäminen. Teoksessa *Jäljillä: kirjoituksia historian ongelmista osa 1* (toimituskunta: Pauli Kettunen, Auli Kultanen, Timo Soikkanen). Turku.

Steinby 1981. Steinby, Gunnel. *Journalister och publicister i svensk press i Finland under tvåhundra år*. Åbo.

Sulkunen 1986. Sulkunen, Irma. Raittius kansalaisuskontona: raittiusliike ja järjestäytyminen 1870-luvulta suurlakon jälkeisiin vuosiin. *Historiallisia tutkimuksia* 134. Jyväskylä.

Sulkunen ja Alapuro 1989. Sulkunen, Irma ja Alapuro, Risto. Raittiusliike ja työväen järjestäytyminen. Teoksessa *Kansa liikkeessä* (toim. Risto Alapuro, Ilkka Liikanen, Kerstin Smeds ja Henrik Stenius). Vaasa.

Suomen sanomalehdistön matrikkeli 1937. Suomen sanomalehdistön matrikkeli: matrikel över Finlands tidningspress (julk. Suomen sanomalehtimiesten liitto). Helsinki.

Säävälä 2001. Säävälä, Hannu. Isänsä surmannut poika - psykiatrinen tutkimus. Oulun yliopiston psykiatrian klinikka. Oulu.

Tantarimäki 1993. Tantarimäki, Arja. Asiallista tietoa, kauhujuttuja vai veijaritarinoita: rikokset lontoolaisen St. James's Chroniiclen uutisissa 1762-64, 1792-94. Jyväskylän yliopisto. Yleisen historian pro gradu-työ.

Tietosanakirja 1914. Tietosanakirja (toimituskunta: Jalmar Castrén et al.) 6.osa: Mandoliini - Oulunsalo. Helsinki.

Tietosanakirja 1916. Tietosanakirja (toimituskunta: Jalmar Castrén et al.) 8. osa: Ribot - Stambul. Helsinki.

Tietosanakirja 1919. Tietosanakirja (toimituskunta: Jalmar Castrén et al.) 10. osa: Työehtosopimus - Öölanti. Helsinki.

Tommila 1974. Tommila, Päiviö. Lehtihistoria ja sen tutkimus. Turun yliopisto. Suomen historian laitos. Julk. 1. Turku.

Tommila 1979. Tommila, Päiviö. Maaseutukirjeitä tutkimaan. Teoksessa Toimitustyön historiaa Suomessa: Lammilla 12.-14.3.1979 järjestetyn projektin kevätseminaarin esitelmät. Suomen sanomalehdistön historia - projektin julkaisuja n:o 13. Helsinki.

Tommila 1982. Tommila, Päiviö. Taustasidonnaisuus ja maailmankuva - lehdistöhistorian tutkimusongelmia. Suomen sanomalehdistön historia - projektin julkaisuja n:o 20. Helsinki.

Tommila 1988. Tommila, Päiviö. Tutkimussuunnitelma ja sen toteuttaminen. Teoksessa Suomen lehdistön historia I: sanomalehdistön vaiheet vuoteen 1905 (päätoim. Päiviö Tommila). Kuopio.

Tommila 1999. Tommila, Päiviö. Suuri adressi. Juva.

Tulenheimo 1913. Tulenheimo, Antti. Rikostilastollisista yksityistutkimuksista. Teoksessa Kaikuja Hämeestä VIII: hämäläis-osakunnan kotiseutujulkaisu I. Porvoo.

Turunen 1989. Turunen, Ilkka. Ammattiyhdistysutopia. Teoksessa Kansa liikkeessä (toim. Risto Alapuro, Ilkka Liikanen, Kerstin Smeds, Henrik Stenius). Vaasa.

Uola 1998. Uola, Mikko. "Seinää vasten vain!": poliittisen väkivallan motiivit Suomessa 1917-18. Helsinki.

Uuden Suomettaren muistojulkaisu 1919. Uuden Suomettaren muistojulkaisu 1869-1918: Uuden Suomettaren puolivuosisataisen ilmestymisen muistoksi julkaistu. Helsinki.

Verkko 1936. Verkko, Veli. Väkivaltarikollisuuden riippuvuus kansanluonteesta ja muista etnillisistä tekijöistä. Helsinki.

Verkko 1949. Verkko, Veli. Lähimmäisen ja oma henki: sosiaalipatologisia tutkimuksia Suomen kansasta. Jyväskylä.

Vesikansa 1997. Vesikansa, Jyrki. Sinivalkoiseen Suomeen: Uuden Suomen ja sen edeltäjien historia I 1849-1939. Helsinki.

Vilkuna 1995. Vilkuna, Kustaa H. J. Alkoholien nauttimispaikka, juopottelijat ja juomisen ajankohta 1500-1700-luvun Suomessa. Teoksessa Sisä-Suomen tuomiokirjat tutkimuslähteinä ja elämän kuvaajina (toim. Heikki Roiko-Jokela ja Timo Pitkänen). Jyväskylän historiallinen arkisto vol. 1. Jyväskylä.

Virkkunen 1957. Virkkunen, Paavo. Agathon Meurman: henkilö ja elämäntyö III 1881-1909. Keuruu.

Waris 1973. Waris, Heikki. Työläisyhteiskunnan syntyminen Helsingin Pitkäsillan pohjoispuolelle. Tapiola.

Ylikangas 1986. Ylikangas, Heikki. Selitys väkivaltarikollisuuden perinteisesti korkeaan tasoon Suomessa. Teoksessa Historian päivät 1985. Historiallinen Arkisto 88. Vammala.

Ylikangas 1996. Ylikangas, Heikki. Ongelmakohtia väkivaltarikollisuuden kehityksessä Suomessa. Teoksessa Laittomuuden laitatiellä (toim. Sari Forsström). Helsinki.

Ylikangas 1998. Ylikangas, Heikki. The Knife Fighters: violent crime in Southern Ostrobothnia 1790-1825. Suomalaisen tiedeakatemia toimituksia, Sarja Humaniora 293. Jyväskylä.

Zetterberg 1986. Zetterberg, Seppo. Viisi laukausta senaatissa: Eugen Schaumanin elämä ja teko. Keuruu.

Zetterberg 2001. Zetterberg, Seppo. Eero Erkko. Keuruu.

Åström 1956. Åström, Sven-Erik. Kaupunkiyhteiskunta murrosvaiheessa. Teoksessa Helsingin kaupungin historia IV/2. Helsinki.

Väkivaltarikoksista ensi oikeudessa tuomitut:

	1894 yht.	1895 yht.	1896 yht.	1897 yht.	1898 yht.	1899 yht.
Murhasta tai tahallisesti taposta						
Uudellamaalla, joista kaupungeissa	3	3	4	2	4	3
muualla Suomessa, joista kaupungeissa	0	1	3	2	2	0
	17	11	19	16	11	11
	1	2	2	5	2	3
				7	4	3
						14
						3
						3
Taposta						
Uudellamaalla, joista kaupungeissa	12	1	5	8	11	11
muualla Suomessa, joista kaupungeissa	2	0	1	4	1	4
	28	27	41	43	32	52
	7	5	5	8	4	5
				12	5	9
Taposta varomattomuuden kautta						
Uudellamaalla, joista kaupungeissa	1	1	3	4	3	1
muualla Suomessa, joista kaupungeissa	0	1	0	1	1	1
	16	23	13	27	27	10
	4	1	2	5	8	0
				6	9	1
						11
Lapsenmurhasta ja sikiön salaamisesta						
Uudellamaalla, joista kaupungeissa	9	3	8	17	16	9
muualla Suomessa, joista kaupungeissa	2	0	3	5	3	2
	68	75	75	62	74	65
	7	5	6	3	5	7
				8	8	9
						74
						9

Rääkkäämisestä

Uudellamaalla, joista kaupungeissa	272	283	375	379	466	336
muualla Suomessa, joista kaupungeissa	191	221	200	280	342	233
	804 1076	999 1282	1143 1518	1317 1696	1272 1738	1225 1561
	392 583	562 783	741 941	775 1055	719 1061	657 890

Ryöstöstä

Uudellamaalla, joista kaupungeissa	1	6	0	0	0	6
muualla Suomessa, joista kaupungeissa	0	2	0	0	0	6
	16 17	6 12	15 15	12 12	16 16	11 17
	7 7	3 5	8 8	3 3	8 8	4 10

Uudellamaalla tarkoitetaan Uudenmaan lääniä, johon kuului tuolloin kaupungit Hanko, Helsinki, Loviisa, Porvoo ja Tammisaari. Muut Suomen kaupungit olivat Hamina, Heinola, Hämeenlinna, Iisalmi, Joensuu, Jyväskylä, Kajaani, Kaskinen, Kemi, Kokkola, Kotka, Kristinankaupunki, Kuopio, Lappeenranta, Maarianhamina, Mikkei, Naantali, Oulu, Pietarsaari, Pori, Raahе, Rauma, Savonlinna, Tampere, Tornio, Turku, Uusikaupunki, Uusi-kaarlepyy ja Vaasa.

Lähde: Suomenmaan tilastollinen vuosikirja 1899-1902.

Pahoinpitelyt ja henkirikokset

Uutisoidut tapahtuneet pahoinpitelyt Helsingissä

	1894	1895	1896	1897	1898	1899	Yhteensä
Lehti	1894	1895	1896	1897	1898	1899	Yhteensä
Hufvudstadsbladet	17	25	36	64	51	44	237
Päivälehti	9	8	20	28	12	8	85
Uusi Suometar	10	8	32	21	30	23	124

Uutisoidut tuomitut pahoinpitelyt Helsingissä

	1894	1895	1896	1897	1898	1899	Yhteensä
Lehti	1894	1895	1896	1897	1898	1899	Yhteensä
Hufvudstadsbladet	27	38	30	56	41	29	221
Päivälehti	25	37	42	48	45	20	217
Uusi Suometar	35	39	33	54	41	29	231

Uutisoidut tapahtuneet pahoinpitelyt Helsingin ulkopuolella

	1894	1895	1896	1897	1898	1899	Yhteensä
Lehti	1894	1895	1896	1897	1898	1899	Yhteensä
Hufvudstadsbladet	15	5	12	37	57	33	159
Päivälehti	14	21	14	26	47	26	148
Uusi Suometar	26	17	16	28	44	33	164

Uutisoidut tuomitut pahoinpitelyt Helsingin ulkopuolella

	1894	1895	1896	1897	1898	1899	Yhteensä
Lehti	1894	1895	1896	1897	1898	1899	Yhteensä
Hufvudstadsbladet	15	9	2	12	14	10	62
Päivälehti	3	4	5	5	5	6	28
Uusi Suometar	5	4	5	12	9	5	40

Uutisoidut tapahtuneet henkirikokset Helsingissä

	1894	1895	1896	1897	1898	1899	Yhteensä
<i>Hufvudstadsbladet</i>	1894	1895	1896	1897	1898	1899	Yhteensä
murha	4	1	1	2	2	2	12
tappo	2	0	2	3	2	1	10
kuolemantuottamus	0	0	0	3	0	2	5
lapsenmurha	0	0	0	1	1	0	2
surma	1	0	0	0	0	0	1
yhteensä	7	1	3	9	5	5	30

<i>Päivälehti</i>	1894	1895	1896	1897	1898	1899	Yhteensä
murha	3	1	2	2	2	2	12
lapsenmurha	0	0	1	0	3	1	5
kuolemantuottamus	1	0	0	0	0	1	2
tappo	0	0	1	0	1	0	2
yhteensä	4	1	4	2	6	4	21

<i>Uusi Suometar</i>	1894	1895	1896	1897	1898	1899	Yhteensä
murha	3	1	2	1	2	4	13
lapsenmurha	1	1	1	2	3	1	9
tappo	2	0	1	3	0	1	7
kuolemantuottamus	2	0	0	2	0	1	5
surma	0	1	0	0	0	0	1
yhteensä	8	3	4	8	5	7	35

Uutisoidut tuomitut henkirikokset Helsingissä							
<i>Hufvudstadsbladet</i>	1894	1895	1896	1897	1898	1899	Yhteensä
tappo	1	2	1	3	3	3	13
lapsenmurha	3	1	1	2	1	2	10
murha	2	1	1	3	1	2	10
kuolemantuottamus	0	1	0	0	0	1	2
yhteensä	6	5	3	8	5	8	35
<i>Päivälehti</i>	1894	1895	1896	1897	1898	1899	Yhteensä
lapsenmurha	3	0	2	2	2	1	10
murha	0	1	1	2	3	1	8
tappo	3	0	1	2	1	1	8
kuolemantuottamus	0	0	0	1	0	1	2
yhteensä	6	1	4	7	6	4	28
<i>Uusi Suometar</i>	1894	1895	1896	1897	1898	1899	Yhteensä
lapsenmurha	3	1	2	2	2	2	12
murha	1	1	1	2	2	3	10
tappo	1	1	1	3	1	1	8
kuolemantuottamus	1	0	0	0	0	2	3
yhteensä	6	3	4	7	5	8	33
Uutisoidut tapahtuneet henkirikokset Helsingin ulkopuolella							
<i>Hufvudstadsbladet</i>	1894	1895	1896	1897	1898	1899	Yhteensä
murha	19	20	22	16	18	17	112
tappo	10	5	5	15	13	14	62
lapsenmurha	0	5	1	2	3	5	16
kuolemantuottamus	2	0	1	1	4	4	12
henkirikos	0	0	0	0	0	1	1
räjähdys	0	0	1	0	0	0	1
surma	0	0	0	1	0	0	1
yhteensä	31	30	30	35	38	39	203
<i>Päivälehti</i>	1894	1895	1896	1897	1898	1899	Yhteensä
murha	26	25	12	23	22	16	124
tappo	0	2	2	3	9	3	19
lapsenmurha	1	0	0	2	2	3	8
surma	2	1	1	1	0	1	6
kuolemantuottamus	0	0	0	0	1	2	3
ei määritelty	2	0	0	0	0	0	2
räjähdys	0	0	1	0	0	0	1
yhteensä	29	28	16	29	34	25	161
<i>Uusi Suometar</i>	1894	1895	1896	1897	1898	1899	Yhteensä
murha	30	31	32	31	27	43	194
tappo	2	1	3	11	5	9	31
lapsenmurha	0	2	4	5	2	8	21
kuolemantuottamus	0	2	0	0	1	7	10
surma	0	2	1	3	3	1	10
ei määritelty	2	0	2	0	0	0	4
räjähdys	0	0	1	0	0	0	1
yhteensä	34	38	43	50	38	68	271

Uutisoidut tuomitut henkirikokset Helsingin ulkopuolella							
<i>Hufvudstadsbladet</i>	1894	1895	1896	1897	1898	1899	Yhteensä
tappo	21	5	3	5	6	8	48
murha	9	7	6	11	4	4	41
lapsenmurha	3	1	0	4	4	1	13
kuolemantuottamus	0	1	0	1	0	2	4
räjähdys	0	0	0	1	0	0	1
yhteensä	33	14	9	22	14	15	107
<i>Päivälehti</i>	1894	1895	1896	1897	1898	1899	Yhteensä
murha	11	7	7	6	5	2	38
lapsenmurha	1	2	0	2	2	2	9
tappo	1	1	1	4	1	0	8
kuolemantuottamus	0	2	0	0	0	2	4
räjähdys	0	0	0	1	0	0	1
surma	0	1	0	0	0	0	1
yhteensä	13	13	8	13	8	6	61
<i>Uusi Suometar</i>	1894	1895	1896	1897	1898	1899	Yhteensä
murha	10	8	9	6	4	5	42
lapsenmurha	4	1	4	3	4	2	18
tappo	4	4	0	1	1	1	11
kuolemantuottamus	0	1	0	1	0	2	4
surma	1	0	0	0	0	1	2
yhteensä	19	14	13	11	9	11	77

**Väkivalta-aiheisia (tai sitä sivuavia)
pääkirjoituksia Hufvudstadsbladetissa,
Päivälehdessä ja Uudessa Suomettaressa
1894 - 1899**

Hufvudstadsbladet:

22.04.1894	160 år - Nya Strafflagen
23.10.1894	Gatpojknarnas illbragder
28.11.1895	Synpunkter i fråga om rättegångsreformen
10.12.1895	Synpunkter i fråga om rättegångsreformen
26.01.1896	Fängelserna tubba till brott
08.02.1896	Förhållandet med våra straffanstalter
20.06.1896	Tilldragelserna i Villmanstrand
03.10.1897	Bildning och samhällsmoral
10.10.1897	Sedlighet förmedels polisförbud?
27.10.1897	Uppfostringsanstalter för vanartad ungdom
27.01.1898	Depravationen bland våra arbetarebarn
02.02.1898	Ungdomens förvildning
05.03.1898	Själfmorden och alkoholkonsumtionen i Finland
01.05.1898	Den nyaste sträjk rörelsen
10.08.1898	Synpunkter i arbetarefrågan
18.08.1898	Värksammare ordningsmakt

21.08.1898 Synpunkter i arbetarefrågan
16.12.1898 Hufvudstadens vanvårdade barn
29.12.1898 Dryckenskap och fattigvård
29.03.1899 Mörkrets makt
10.09.1899 Ännu en gång
bageriarbetaresträjken

Päivälehti:

16.08.1894 Kahdenlaista moraalialia
04.11.1894 Wankien työn järjestäminen
09.06.1895 Waara torjuttawa
07.09.1895 Turwallisuus Helsingin kaduilla
03.10.1895 Karjalaiset kulkukauppiaat
04.03.1896 Ankarampaa järjestystä
rautateillemme
13.03.1896 Kuritushuoneiden täytyminen
25.01.1898 Porin rettelöt
12.02.1898 Nousewa sukupolwi
06.08.1898 Liian paljo tilaisuuksia
24.08.1898 Porin työväenasiaa koskevan
kirjoituksen johdosta
06.12.1898 Laiminlyötyjen lasten kasvatus
11.01.1899 Kaupunkien väkiluvun
lisääntyminen
22.04.1899 Järjestysvalta ja santarmit
27.04.1899 Ulkonainen esiintyminen
18.05.1899 Yleinen järjestys
18.07.1899 Mitä varten?
12.08.1899 Raakuuden valta

Uusi Suometar:

24.04.1894	Uusi rikoslaki
23.11.1894	Taistelu anarkismia vastaan
28.11.1894	Taistelu anarkismia vastaan
29.11.1894	Taistelu anarkismia vastaan
27.10.1895	Katupoikain ilkitöiden johdosta
02.02.1896	”Wankilat wiettelewät rikoksiin”
11.04.1896	Erään laitoksen puuttuminen Sawossa ja pohjois-Karjalassa
09.12.1896	Onko meillä welwollisuuksia siirtolaisiamme kohtaan Amerikassa?
21.01.1897	Haminan kadettikoulu
11.02.1897	Maalaiswäestöstä
14.04.1897	Asewelwollistemme käytös kutsuntatilaisuudessa
01.10.1897	Kuinka on laita?
02.10.1897	Kuinka on laita?
21.10.1897	Niinkö on laita?
17.11.1897	Kehitys ja köyhyys
25.01.1898	Yleinen turwallisuus ja poliisilaitos Porissa
07.08.1898	Yleisö ja poliisi
22.09.1898	Puukotus Suomessa
30.11.1898	Kodin ilma
15.02.1899	Oma talo Helsingin työwäen lastentarhalle
10.03.1899	Yhteinen isänmaallinen työ
30.03.1899	Pahan alku ja juuri ilmi saatawa
21.04.1899	Järjestyksen woimassapitäminen
15.08.1899	Oikeus ja wäkiwalta

LIITE 4a Eri lehdistä lainatut väkivaltauutiset										
<u>Hufvudstadsbladet</u>										
Lehti	Ilm.paikka	1894	1895	1896	1897	1898	1899	Yhteensä		
Wiborgsbladet	Viipuri	8	7	3	10	11	11	50		
Wasa Nyheter	Vaasa	0	3	6	12	5	5	31		
Björneborgs Tidning	Pori	0	0	2	5	12	5	24		
Östra Finland	Viipuri	7	1	3	3	3	1	18		
Vasabladet	Vaasa	6	1	2	0	1	7	17		
Abo Tidning	Turku	3	3	2	4	4	1	17		
Abo Underrättelser	Turku	0	3	4	4	3	2	16		
Tammerfors Nyheter	Tampere	X	X		0	8	5	13		
Wasa Tidning	Vaasa	1	3	3	2	4	X	13		
Viipurin Sanomat	Viipuri	1	1	0	3	1	3	9		
Västra Nyland	Tammisaari	0	0	0	3	3	3	9		
Aftonposten	Helsinki	0	4	1	1	2	0	8		
Hangö	Hanko	1	0	1	1	3	2	8		
Borgå Nya Tidning	Porvoo	0	0	0	1	4	2	7		
Hämeen Sanomat	Hämeenlinna	0	2	0	4	1	0	7		
Kaiku	Oulu	5	0	0	0	1	1	7		
Kotka Nyheter	Kotka	0	0	0	3	2	2	7		
Pohjalainen	Vaasa	1	1	2	1	1	1	7		
Uleåborgsbladet	Oulu	4	1	0	0	1	0	6		
Uusi Savo	Kuopio	0	1	0	0	1	4	6		
Helsingfors Aftonblad	Helsinki	4	1	X	X	X	X	5		
Jyränkö	Heinola	0	3	1	0	0	1	5		
Keski-Suomi	Jyväskylä	0	2	1	1	1	0	5		
Uusi Suometar	Helsinki	2	2	0	1	0	0	5		
Hämäläinen	Hämeenlinna	1	2	0	1	0	0	4		
Kansalainen	Pori	X	X	X	0	3	1	4		

Karjalatar		Joensuu	suom.	0	3	0	0	0	1	0	4
Savonlinna		Savonlinna	suom.	0	1	0	1	2	0	0	4
Viipuri		Viipuri	vanhas.	0	0	1	2	1	0	0	4
Aamulehti		Tampere	vanhas.	0	0	2	1	0	0	0	3
Borgåbladet		Porvoo	ruots.	0	0	0	1	2	0	0	3
Lappeenrannan Uutiset		Lappeenranta	vanhas.	0	0	1	1	1	0	0	3
Mikkeli		Mikkeli	nuors.	0	1	0	0	1	1	1	3
Päivälehti		Helsinki	nuors.	0	1	0	1	1	1	0	3
Suomalainen		Jyväskylä	vanhas.	0	0	1	1	1	1	0	3
Tamperfors		Tampere	ruots.	1	0	1	1	0	0	0	3
Tampereen Sanomat		Tampere	nuors.	1	0	0	1	1	1	0	3
Fredrikshamns Tidning		Hamina	ruots.	1	0	0	1	0	0	0	2
Kristineheds Tidning		Kristina	ruots.	X	X	0	0	1	1	1	2
Laatokka		Sortavala	suom.	0	1	0	0	0	1	1	2
Sanomia Porista		Pori	nuors.	X	2	0	X	X	0	0	2
Suupohjan Kaiku		Kristina	nuors.	X	X	X	0	1	1	1	2
Tampereen Uutiset		Tampere	"suom."	1	1	0	0	0	0	0	2
Wasa Posten		Vaasa	ruots.	0	0	0	0	0	0	2	2
Wuoksi		Käkisalmi	nuors.	0	0	1	0	0	1	1	2
Åland		Maarianhamina	ruots.	1	0	0	0	0	1	1	2
Österbottningen		Kokkola	ruots.	X	X	X	0	2	0	0	2
Östra Nyland		Loviisa	ruots.	0	0	0	0	1	1	1	2
Amerikan Uutiset				1	0	0	0	0	0	0	1
Finlands Telegrambyrå				1	0	0	0	0	0	0	1
Hamman Sanomat		Hamina	suom.	1	0	0	0	0	0	0	1
Jakobstads Tidning		Pietarsaari	ruots.	0	0	0	0	0	1	1	1
Kokkola		Kokkola	suom.	X	X	X	0	1	0	0	1
Kotkan Sanomat		Kotka	suom.	1	0	0	0	0	0	0	1
Louhi		Oulu	nuors.	1	0	0	0	0	0	0	1
Novoje Vremja				0	0	1	0	0	0	0	1
Novosti				0	1	0	0	0	0	0	1
Nya Pressen		Helsinki	ruots.	0	0	0	1	0	0	0	1
Oulun Ilmoituslehti		Oulu	ruots.	1	0	0	0	0	0	0	1

Porilainen	Pori	suom.	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Sanomia Turusta	Turku	suom.	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Savo-Karjala	Kuopio	vanhas.	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1
Sundsvalls posten	Sundsvall (Ruotsi)		0	0	0	0	1	0	0	0	0	1
Svenska Österbotten	Kokkola	piilosuom.	0	0	1	0	0	0	X	0	0	1
Työmies	Helsinki	sos.	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
Uudenkaupungin Sanomat	Uusikaupunki	suom.	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Uusi Aura	Turku	vanhas.	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1
Uusimaa	Porvoo	vanhas.	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
Vaasan Sanomat	Vaasa	suom.	X	X	X	0	0	1	0	0	0	1
			56	54	40	75	93	69	387			
Suuntaus -sarakkeen tiedot Suomen lehdistön historia I (Kuopio 1988), s. 450, 468-469, 486-487, 510.												
X-merkintä tarkoittaa, ettei lehti ilmestynyt ko. vuonna.												

Savo-Karjala	Kuopio	vanhas.		0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	3
Suomalainen	Jyväskylä	vanhas.		1	1	0	1	0	0	0	0	0	0	3
Tampereen Sanomat	Tampere	nuors.		1	1	0	1	0	0	0	0	0	0	3
Uudenkaupungin Sanomat	Uusikaupunki	suom.		0	1	0	1	0	0	0	1	0	1	3
Wuoksi	Käkisalmi	nuors.		0	0	0	1	0	0	1	1	0	1	3
Aamulehti	Tampere	vanhas.		0	0	0	1	0	1	1	0	0	0	2
Haminan Sanomat	Hamina	suom.		1	0	0	0	0	1	1	0	0	0	2
Itä-Karjala	Käkisalmi	suom.		0	0	0	0	0	2	0	0	0	0	2
Jyräkö	Heinola	suom.		0	0	1	0	0	0	0	1	0	1	2
Keski-Suomi	Jyväskylä	nuors.		0	1	0	0	0	0	1	0	0	0	2
Lappeenrannan Uutiset	Lappeenranta	suom.		0	0	0	1	0	1	1	0	0	0	2
Rauman Lehti	Rauma	nuors.		0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	2
Savonlinna	Savonlinna	suom.		0	0	0	0	0	0	1	1	0	1	2
Siirtolainen				0	0	1	0	1	0	1	0	0	0	2
Uusimaa	Porvoo	vanhas.	X		0	1	1	0	0	0	0	0	0	2
Vaasan Sanomat	Vaasa	suom.	X	X			0	2	0	0	0	0	0	2
Wasa Nyheter	Vaasa	ruots.		0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	2
Amerikan Uutiset				1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Björneborgs Tidning	Pori	ruots.		0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1
Borgå Nya Tidning	Porvoo	ruots.		0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1
Haminan Sanomat	Hamina	suom.		0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1
Hämeäläinen	Hämeenlinna	vanhas.		0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1
Itä-Suomen Sanomat	Lappeenranta	nuors.	X		0	0	0	0	1	0	0	0	0	1
Kansalainen	Pori	nuors.	X	X			0	1	0	1	0	0	0	1
Kotka	Kotka	ruots.		1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Kotkan Sanomat	Kotka	suom.		0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1
Kunnalliset Sanomat	Tampere		X	X			1	0	0	X	X			1
Suomen Sanomalehti	Helsinki			1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Säkijärven Sanomat	Säkijärvi	suom.		0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1
Turun Lehti	Turku	malt.		0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1
Tyrvään Sanomat	Vammala		X		0	0	0	0	1	0	0	0	0	1
Uleåborgsbladet	Oulu	ruots.		0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1
Vasabladet	Vaasa	suom.		0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1

Jyräkö		Heinola	suom.		1	2	0	0	0	1	4
Kokkola		Kokkola	suom.	X	X	X		X		0	4
Lappeenrannan Uutiset		Lappeenranta	vanhas.		0	1	1	0	1	1	4
Mikkelin Sanomat		Mikkeli	vanhas.	X	X		1	0	2	1	4
Päivälehti		Helsinki	nuors.		0	0	0	3	0	1	4
Vasabladet		Vaasa	suom.		0	1	0	1	0	2	4
Wasa Tidning		Vaasa	malt.		1	0	1	1	1	0	4
Aftonposten		Helsinki	ruots.		0	0	1	0	2	0	3
Haminan Sanomat		Hamina	suom.		1	0	0	1	1	0	3
Koikan Sanomat		Kotka	suom.		1	0	0	1	0	1	3
Laatokka		Sortavala	suom.		0	1	1	1	0	0	3
Perä-Pohjolainen		Kemi	nuors.	X	X	X		0	2	1	3
Porilainen		Pori	nuors.		1	2	X	X	X		3
Wasa Nyheter		Vaasa	ruots.		0	0	0	0	1	2	3
Hämäläinen		Hämeenlinna	suom.		1	0	0	0	0	1	2
Koikan Uutiset		Kotka	piiloruots.	X	X	X		0	1	1	2
Savonlinna		Savonlinna	suom.		0	0	0	1	0	1	2
Svenska Österbotten		Kokkola	piilosuom.		0	1	1	0	0	X	2
Wasa Posten		Vaasa	ruots.		0	0	0	0	0	2	2
Wuoksi		Käkisalmi	nuors.		0	1	0	0	0	1	2
Åbo Tidning		Turku	ruots.		1	0	0	1	0	0	2
Östra Finland		Viipuri	ruots.		0	0	0	0	2	0	2
Borgå Nya Tidning		Porvoo	ruots.		0	0	0	1	0	0	1
Helsingfors Aftonblad		Helsinki	ruots.		1	0	X	X	X		1
Inkeri					0	0	0	0	0	1	1
Kristinestads Tidning		Kristiina	ruots.	X	X	X		0	0	1	1
Kunnalliset Sanomat		Tampere		X	X		1	0	X	X	1
Nordbottens Nyheter					0	0	0	0	1	0	1
Norra Posten		Kokkola	ruots.		0	0	1	X	X		1
Pet. Wjed.					0	0	0	0	0	1	1
Raahen Lehti		Raahе	suom.	X	X	X		1	0	0	1
Rauman Lehti		Rauma	vanhas.		0	0	0	1	0	0	1
Saimaa		Mikkeli	suom.		0	1	X	X	X	X	1

väre		0	0	0	0	1	0	0	1
		175	174	168	273	266	224	1280	
	bervktade -sanaa käytettiin 1895 yhdessä bandit -sanan kanssa (1 kpl.)								
	bandit -sanaa käytettiin 1898 yhdessä blodtörstig -sanan kanssa (1 kpl.)								
	upprörande -sanaa käytettiin 1899 yhdessä råhet -sanan kanssa (1 kpl.)								
	grym -sanaa käytettiin 1895 yhdessä råhet -sanan kanssa (1 kpl.)								
	råhet -sanaa käytettiin 1897 yhdessä oerhörd -sanan kanssa (1 kpl.)								

Päivälehti

Termi	1894	1895	1896	1897	1898	1899	Yhteensä
ei mitään erityistä	99	119	118	143	159	88	726
aika	0	0	0	0	1	0	1
ansaittu	0	0	1	0	0	0	1
epäiitävä/epäilyttävä	2	0	0	0	0	0	2
hirmutyö	0	0	0	0	0	1	1
hirveä	0	0	0	0	2	0	2
hullu	0	0	0	1	0	0	1
huomiota herättävä	0	0	0	0	1	0	1
huono	1	0	1	0	0	0	2
hurja	1	0	0	1	1	0	3
hurjistunut	0	0	1	0	0	0	1
häiritsevä	0	0	0	0	1	0	1
häpeämätön	0	0	0	0	0	1	1
ikävä	0	0	0	2	0	0	2
inhottava	0	0	1	0	0	0	1
julma	0	1	2	1	1	1	6
julmuus	0	0	0	0	1	0	1
kallis	1	2	1	1	0	0	5
kamala	3	6	4	9	7	8	37
katala	1	1	1	0	0	0	3
kauhea	3	4	2	8	5	1	23
kauhistuttava	2	0	0	0	0	1	3
konnan työ mitä törkeitä laatua	0	0	0	0	1	0	1
kovakourainen	0	0	0	1	0	0	1
kurja	1	0	0	0	0	0	1
kuulumaton	0	0	0	1	0	0	1
kuumaverinen	0	0	1	0	0	0	1
luonnon	0	0	0	1	0	0	1
luultu	1	0	0	0	0	0	1

Uusi Suometar

	1894	1895	1896	1897	1898	1899	Yhteensä
Termi	1894	1895	1896	1897	1898	1899	Yhteensä
ei mitään erityistä	135	137	146	193	174	167	952
epäilyttävä	0	0	0	0	0	1	1
hirveä	1	0	0	1	0	0	2
huono	1	0	2	0	0	1	4
hurja	0	0	0	0	2	0	2
hurjistunut	0	0	1	0	0	0	1
häpeämätön	0	0	0	0	0	1	1
julma	0	2	3	1	2	4	12
kallis	1	1	1	1	0	1	5
kamala	4	7	8	10	10	14	53
katata	1	0	1	0	0	0	2
kaueha	7	4	1	8	6	8	34
kauhistuttava/kauhistus	1	0	0	1	1	0	3
kaunis	0	0	0	1	0	0	1
kelpo tuomio	0	0	1	0	0	0	1
kelvoton	0	0	2	0	0	0	2
kovakourainen	1	0	0	0	0	0	1
kovanlainen	1	0	0	0	0	0	1
kunnoton	0	0	0	0	1	0	1
kuulumaton	0	0	0	1	0	0	1
kääpiö	0	0	0	1	0	0	1
luonnoton	0	0	0	2	0	2	4
luultava	1	0	1	0	1	1	4
mielelton	0	0	0	0	1	0	1
mitä ilkeintä ja törkeintä laatua	0	0	0	0	1	0	1
nuori	2	1	1	2	1	2	9
nyrkkisankari	0	0	1	0	0	0	1
onneton	0	0	0	1	0	0	1
outo	0	0	0	0	0	1	1

